

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

JANA ZBAČNIK

Mentor: Red. prof. dr. Bojko Bučar
Somentor: Asist. dr. Milan Brglez

**STATUS PRAVICE DOSTOPA DO ODPRTEGA MORJA V
MEDNARODNEM PRAVU**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2006

KAZALO

<u>SEZNAM KRATIC</u>	3
<u>UVOD</u>	4
<u>1. OPREDELITEV OSNOVNIH KONCEPTOV</u>	5
1.1. POJEM MEDNARODNO PRAVO.....	6
1.2. ODNOS MED NOTRANJIM IN MEDNARODNIM PRAVOM.....	8
1.3. VIRI MEDNARODNEGA PRAVA	10
1.4. MEDNARODNO OBČE OBIČAJNO PRAVO.....	13
1.4.1. OBJEKTIVNI VIDIK MEDNARODNEGA OBČEGA OBIČAJNEGA PRAVILA	14
1.4.1.1. Trajanje	15
1.4.1.2. Pogostost in doslednost ravnanja	17
1.4.1.3. Splošnost	18
1.4.2. OPINIO JURIS ALI SUBJEKTIVNI VIDIK MEDNARODNEGA OBČEGA OBIČAJNEGA PRAVILA	19
1.5. METODE RAZLAGANJA	22
<u>2. DELIMITACIJA POMORSKIH PROSTOROV</u>	23
2.1. NAČELA DELIMITACIJE POMORSKIH PROSTOROV.....	26
2.1.1. NAČELO KOPNO DOMINIRA MORJU	27
2.1.2. NAČELO UTI POSSIDETIS.....	27
2.1.3. POGODBENE OBVEZNOSTI DRŽAV	28
2.1.4. PRAVIČNOST	29
2.2. KRITERIJI DELIMITACIJE POMORSKIH PROSTOROV	30
2.2.1. GEOGRAFSKI KRITERIJ.....	30
2.2.2. POLITIČNI IN ZGODOVINSKI KRITERIJ.....	31
2.2.3. EKONOMSKI IN EKOLOŠKI KRITERIJ	32
2.2.4. GEOFIZIČNI KRITERIJ	32
2.2.5. DOSTOP DO ODPRTEGA MORJA KOT STRATEŠKI KRITERIJ.....	33
<u>3. KLASIFIKACIJA GEOGRAFSKO PRIKRAJŠANIH DRŽAV</u>	34
3.1. PRIMARNI KRITERIJI	35
3.2. SEKUNDARNI KRITERIJI.....	35
3.3. UMEMSTITEV GEOGRAFSKO PRIKRAJŠANIH DRŽAV V MEDNARODNO SKUPNOST	36
<u>4. NAČELO DOSTOPA DO ODPRTEGA MORJA V MEDNARODNEM PRAVU</u>	36
4.1. MEDNARODNI MULTILATERALNI DOKUMENTI	38
4.1.1. RAZVOJ DO KONFERENCE ZDRUŽENIH NARODOV O POMORSKEM MEDNARODNEM PRAVU....	38
4.1.2. KONVENCIJA ZDRUŽENIH NARODOV O POMORSKEM MEDNARODNEM PRAVU IZ LETA 1982 ..	40
4.1.2.1. Priprave	40
4.1.2.2. Definicija pojma geografsko prikrajšane države.....	41
4.1.2.3. Analiza Konvencije.....	41
4.1.2.4. Ocena Konvencije s stališča geografsko prikrajšanih držav	42
4.2. PRAVOZNAVSTVO	43

4.2.1. TEORIJE, UTEMELJENE NA NARAVNEM PRAVU.....	44
4.2.2. TEORIJE, UTEMELJENE NA NAČELU SVOBODE MORJA	44
4.2.3. TEORIJE, UTEMELJENE NA MEDNARODNEM PRAVU	45
4.3. POGODBENA PRAKSA DRŽAV	45
4.3.1. POGODBA MED GAMBIJO IN SENEGALOM (1975)	45
4.3.1.1. Okoliščine	45
4.3.1.2. Pravni problem in rešitev	46
4.3.2. RAZMEJITEV MED KENIJO IN TANZANIJO (1976)	46
4.3.2.1. Okoliščine	46
4.3.2.2. Pravni problem in rešitev	47
4.3.3. POGODBA MED MONAKOM IN FRANCIJO (1984).....	47
4.3.3.1. Okoliščine	47
4.3.3.2. Pravni problem in rešitev	48
4.3.4. POGODBA MED DOMINIKO IN FRANCIJO (1987)	49
4.3.4.1. Okoliščine	49
4.3.4.2. Pravni problem in rešitev	50
4.3.5. RAZMEJITEV MED MOZAMBIKOM IN TANZANIJO (1988)	51
4.3.5.1. Okoliščine	51
4.3.5.2. Pravni problem in rešitev	51
4.4. MEDNARODNA SODNA PRAKSA.....	52
4.4.1. RAZMEJITEV MED DANSKO, NIZOZEMSKO IN NEMČIJO (1969)	53
4.4.1.1. Okoliščine	53
4.4.1.2. Pravni problem s stališča posameznih strani v sporu.....	54
4.4.1.3. Naloga Sodišča in rzsodba	55
4.4.1.4. Ocena.....	57
4.4.2. RAZMEJITEV MED GVINEJO IN GVINEJO BISAO (1985).....	57
4.4.2.1. Okoliščine	58
4.4.2.2. Pravni problem s stališča posameznih strani v sporu.....	58
4.4.2.3. Naloga Sodišča in rzsodba	59
4.4.2.4. Ocena.....	60
4.4.3. RAZMEJITEV ZALIVA FONSECA: RAZMEJITEV MED HONDURASOM IN SALVADORJEM – INTERVENCIJA NIKARAGVE (1986).....	61
4.4.3.1. Okoliščine	62
4.4.3.2. Pravni problem s stališča posameznih strani v sporu.....	63
4.4.3.3. Naloga Sodišča in rzsodba	63
4.4.3.4. Ocena.....	64
<u>ZAKLJUČEK.....</u>	<u>65</u>
<u>LITERATURA.....</u>	<u>67</u>
PRIMARNI VIRI.....	67
SEKUNDARNI VIRI	71
<u>PRILOGE</u>	<u>77</u>

SEZNAM KRATIC

DKPP – Dunajska konvencija o pogodbenem pravu

ECOSOC - Economic and Social Council

EU – Evropska Unija (European Union)

GATT – General Agreement on Tariffs and Trade

ICJ – International Court of Justice

IEC – Izključna ekonomska cona

IRC – Izključna ribolovna cona

KGPD – Kopensko in geografsko prikrajšane države

OAU – Organizacija afriške unije (Organization of African Unity)

PCIJ – Permanent Court of International Justice

SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija

UN – United Nations

UNCLOS – United Nations Convention on the Law of the Sea

UNCLOS I - United Nations Conference on the Law of the Sea (zaključena leta 1958)

UNCLOS III - United Nations Conference on the Law of the Sea (zaključena leta 1982)

UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development

UNTS – United Nations Treaty Series

USA – United States of America

VB – Velika Britanija

ZDA – Združene države amerike

ZN – Združeni narodi

ZZR – Zbornik znanstvenih razprav

UVOD

Slovenci se radi pohvalimo, da smo država, ki na svojem majhnem ozemlju premore tako morje kot tudi gore. To dejstvo je sicer nesporno, sporno pa je, kolikšen del morja nam pripada. Sosednja Hrvaška je namreč prepričana, da je Slovenija geografsko prikrajšana država in da, kot taka, nima dostopa do odprtih voda. Nasprotno pa slovenski pravniki vsi v en glas zatrjujejo, da za Slovenijo na temelju občega običajnega prava, konkretno na temelju zgodovinskega naslova, dostop do mednarodnih voda sploh ni vprašljiv. Argumenti, ki prevesijo tehtnico zdaj v prid eni drugič pa drugi strani, so že dodobra razvneli nacionalna čustva obeh narodov, ki pod temi vplivi nista več dovzetna za razumne predloge nasprotne strani. Tudi sama sem, kot pripadnica slovenskega naroda, ujeta v ta vrtiljak argumentiranja in dokazovanja, vendar pa me je želja po odkritju nepristranske slike pripeljala do sklepa, da se za potrebe raziskovalnega dela oddaljim od nacionalnih prepričanj in raziščem, kako mednarodno obče običajno pravo, predvsem preko mednarodne sodne in pogodbene prakse, rešuje tovrstne probleme ter razberem pravila in načela, s katerimi se razrešujejo *delimitacijski* spori, v katerih eni od strani grozi učinek odrezanosti od odprtega morja.

Moja delovna teza je bila, da sodna in pogodbeni praksa težita k rešitvam, s katerimi se, če je le mogoče, potencialno prikrajšani državi omogoči dostop do vseh, po mednarodnem pravu priznanih pomorskih pasov. Ta izpeljava je v primeru sodnega odločanja logična posledica uveljavljanja pravnih načel na katerih temelji sodni proces, predvsem načela nepristranosti, pravičnosti in pravne enakosti sprtih strani. Nasprotno pa pogodbeni praksa ni odvisna od takih in podobnih pravnih vodil, zato bi lahko predstavljala odklon od moje delovne teze. Vseeno pa sem mnenja, da temu ni tako, saj se sprte strani po tiho zavedajo možnosti, da se potencialno prikrajšana stran, v primeru, da ne pride do zanjo sprejemljivega dogovora, lahko obrne na sodno instanco. Še huje, rešitev, ki jo ena od strani doživlja kot nepravično, je obsojena na nespoštovanje in je kot taka nenehen vir konfliktov med danimi subjekti.

Da bi potrdila ali zavrgla to tezo, sem za analizo izbrala pet primerov razmejitvenih pogodb in tri primere mednarodne arbitraže: pogodbo med Gambijo in Senegalom, s katero je izhod na odprto morje dobila prva; pogodbo med Kenijo in Tanzanijo, s katero se je prva izognila strahu pred odrezanostjo svojih notranjih od odprtih voda; pogodbo med Monakom in Francijo, ki je na podlagi francoske dobre volje ustanovila monaški koridor; sporazum med Francijo in Dominiko, ki slednji omogoča teritorialni dostop do odprtega Atlantika, in nenazadnje še pogodbo med Mozambikom in Tanzanijo, v kateri začrtane meje ne temeljijo na uporabi metode enakih razdalj,

čeprav uporaba tega razmejitvenega načina ne bi odrezala nobene države od odprtega morja, pač pa bi le zmanjšala obseg tanzanijskih voda. Sodno prakso sem preverjala z analizo Razsodbe o epikontinentalnem pasu v Severnem morju, Razsodbe o pomorski razmejitvi med Gvinejo in Gvinejo-Bisao ter Razsodbe o statusu voda v zalivu *Fonseca*.

Vsi ti primeri so bili izbrani zato, ker so vsebinsko skladni s cilji in omejitvami dane naloge. Ko govorim o omejitvah, imam v mislih tako subjekte kot tudi obseg preučevanja. Subjekti analize so bile zgolj tiste geografsko prikrajšane države, ki se v to skupino klasificirajo zaradi potencialne omejenosti njihovega dostopa do vseh pomorskih pasov. Obseg preučevanja pa je bil skrčen le na tista področja in podatke, ki so bili po moji presoji pomembni za potrditev ali ovrženje moje delovne teze. Kot iz tega sledi, to delo zaobjema le en segment problematike geografsko prikrajšanih držav, ki pa glede na dostopno literaturo še čaka na večjo pozornost pravnih analitikov.

Strukturo pričujočega diplomskega dela lahko v grobem razdelimo na dva dela. Prvi, ki obsega drugo, tretje in četrto poglavje, je teoretična osnova, na kateri temelji peto, analitično poglavje. V drugem poglavju sem z opredelitvijo osnovnih konceptov mednarodnega prava s posebnim poudarkom na mednarodnem občem običajnem pravu želela zgraditi temelj za bralčevo lažje razumevanje strukture in vsebine petega poglavja. Tako so v tem delu razloženi najpomembnejši elementi ugotavljanja občega običajnega prava, na podlagi katerih v drugem delu raziskujem, ali se v to pravno kategorijo uvršča tudi načelo dostopa do odprtih voda. Tretje poglavje bralca nadalje seznanja z občimi načeli in kriteriji *delimitacije* pomorskih prostorov, na katerih temeljijo analize primerov v drugem delu naloge. Zadnje, četrto, poglavje prvega dela pa je uvod v temo geografsko prikrajšanih držav - skupine, med katere spadajo tudi tiste države, ki so predmet obravnave te naloge. Drugi del poda pregled mednarodnih multilateralnih dokumentov, pravoznanstva ter pogodbene in mednarodne sodne prakse kot osnovne kazalce, na podlagi katerih v zaključku ugotavljam pravilnost svoje delovne teze.

1. OPREDELITEV OSNOVNIH KONCEPTOV

V tem poglavju je podan pregled tistih pojmov, ki so s pridevnikom *osnovni* označeni zato, ker predstavljajo temelj, na katerem je zgrajen drugi del diplomske naloge. Sledi torej analiza pojma mednarodno pravo, odnosa med mednarodnim in notranjim pravom, opredelitev virov mednarodnega prava s posebnim poudarkom na občem običajnem pravu in nenazadnje še opredelitev metod, s katerimi sem razčlenjevala in razlagala primarne vire.

1.1. Pojem mednarodno pravo

Do obdobja med obema svetovnjima vojnama koncept mednarodnega prava ni povzročal nikakršnih vsebinskih nasprotovanj.¹ Splošno sprejeta definicija, za katero je stala pozitivistična doktrina, kaže na centralno vlogo države v mednarodnem sistemu: »Mednarodno pravo je korpus pravil, ki regulirajo vedenje držav v njihovih medsebojnih odnosih« (Kelsen 1966: 3).

Po drugi svetovni vojni, ko se je obseg mednarodnega prava razširil na nova področja in se je v mednarodnih odnosih pojavilo večje število subjektov, ki niso bile države, pozitivistična definicija pojma ni več ustrezala realnosti. Potrebno je bilo najti novo splošno definicijo, čemur pa so se nekateri zaradi močne razdvojenosti stroke želeli izogniti. Tako je na primer Sir Robert Jennings (1995: 1165), nekdanji predsednik Meddržavnega sodišča, postavil pod vprašaj potrebo po objektivni razlagi pojma mednarodno pravo.

V enakem duhu sta tudi Degan in Andrassy v svojih opredelitvah obšla to razpravo in namesto poimenskega naštevanja subjektov raje uporabita nevtralen izraz. Tako Andrassy (1984: 1) zapiše, da je »mednarodno pravo sistem pravil, ki urejajo odnose med priznanimi subjekti v mednarodni skupnosti«, Degan (2000: 3) pa doda še, da je »mednarodno pravo sistem pravil, ki na pravni način urejajo odnose med subjekti tega prava«.

Kljub vsemu pa so se nekateri pravni strokovnjaki definicije obravnavanega pojma lotili tudi iz spornega vidika. Tako je Ibler (1987: 166) opredelil pojem mednarodno pravo kot: »/.../ sistem pravnih pravil, katerih osnovna funkcija in naloga je, da urejajo odnose med državami /.../, med državami in mednarodnimi organizacijami ter med samimi organizacijami«.

Še bolj natančno pa je subjekte opredelil Magaraševič (1974: 1), ko je v svoji razlagi zapisal: »Mednarodno pravo se zdi celota in sistem pravnih pravil, ki urejajo: a) vzajemne odnose držav; b) odnose med mednarodnimi organizacijami, kamor spadajo tudi pravila o ustanavljanju; pristojnostih in delovanju mednarodnih organizacij in njihove odnose z državami; c) mednarodni položaj, pravice in dolžnosti posameznika, fizičnih in pravnih oseb, kolikor njihovo delovanje uravnavajo pravila mednarodnega prava.«

¹ Pojem »mednarodno pravo« je prvi uporabil Jeremy Bentham leta 1780 v svojem delu *Introduction to The Principles of Morals and Legislation*. Okoli leta 1840 je ta pojem zamenjal starejši termin »pravo narodov« (ali »*droit de gens*«), ki ga je, v kontekstu pojma *ius gentium*, uporabljal že Cicero v času rimskega imperija. V nekaterih jezikih (nemškem npr. Völkerrecht, nizozemskem, skandinavskih in slovanskih) se je ta izraz ohranil do danes (Malanczuk 1997: 1).

Iz teh definicij je razvidno, da se nekateri elementi pojavljajo v vseh opredelitvah pojma mednarodnega prava in jim je zato potrebno nameniti nekaj več pozornosti:

a) Mednarodno pravo je sistematična celota, v kateri se pravna pravila med seboj povezujejo. Degan (1989: 3) pojasni, da opis »sistem pravnih pravil« kaže na nujno predpostavko, da v celotnem korpusu mednarodnega prava ni praznin. V nekaterih konkretnih primerih (npr. *delimitaciji* morja med sosednimi državami ali v sporih med državami glede kopenskih meja) pa splošna pravila ne morejo dati zadovoljive rešitve, kar pomeni, da je zanikanje obstoja praznine v mednarodnem pravu le nujen pogoj za nemoteno delovanje celotnega sistema.

Deganovo razlago pa lahko dopolnimo še z Andrassyjevim (1984: 2) razmišljanjem, da pravne norme kot del celovitega sistema omogočajo reševanje vnaprej nepredvidenih primerov. Tako nastajajo nova pravila za reševanje novih problemov (npr. raziskovanje vesolja) na podlagi splošnih smernic mednarodnega prava.

b) Mednarodno pravo na pravni način ureja odnose med subjekti mednarodnega prava. S tem se poudari razlika med pravili mednarodnega prava, katerih kršitev ima za posledico odgovornost po mednarodnem pravu na eni strani, ter pravili *kurtuazije* (vljudnosti), običajev (prakse držav, ki še ni prerasla v pravo) in pravili, nastalimi s tradicijo, ki nimajo pravnega značaja, na drugi strani. Kršenje zadnjih treh pravil lahko prav tako izzove nesoglasja in spore, vendar nima za posledico odgovornosti po mednarodnem pravu (Degan 1989: 3).

c) Subjekt mednarodnega prava je vsakdo, ki je v mednarodnem pravnem redu pravno in delovno sposoben (Degan 2000: 219). Skozi zgodovino se je pojmovanje subjekta mednarodnega prava močno spreminjalo.² Danes je najpomembnejši subjekt država, ki ji po pomembnosti sledijo medvladne mednarodne organizacije. Priznani vstajniki in osvobodilna gibanja, ki se borijo za neodvisnost, so začasni subjekti mednarodnega prava z omejeno pravno in delovno sposobnostjo (Degan 1989: 4).

² Oče mednarodnega prava, Grotius, je sredi 17. stoletja za mednarodnopravne subjekte štel suverene vladarje (Degan 2000: 219). V 19. stoletju je A. W. Heffter v to kategorijo poleg držav še zmeraj uvrščal vladarje, člane njihovih družin, diplomatske zastopnike in posameznike v njihovem odnosu z drugimi državami. Postopoma je to definicijo zamenjalo prepričanje, da ima edino država mednarodnopravno subjektiviteto. Vseeno pa je to obče pravilo, zaradi različnih primerov, ko so v mednarodne odnose vstopali subjekti, ki niso bili države, sčasoma začelo dovoljevati tudi izjeme. Tako so se nekatere mednarodne komisije, kot npr. Evropska donavska komisija in Komisija za morske ožine ter papež, smatrale za veljavne subjekte mednarodnega prava. Isto je veljalo za vstajnike v državljanski vojni, če so bili le-te priznani kot vojskujoča se stran. Najnovejša razmišljanja na to temo pa se ukvarjajo z vprašanjem, ali v definicijo tega pojma ne sodi tudi posameznik (Andrassy 1984: 49).

1.2. Odnos med notranjim in mednarodnim pravom

Glede odnosa med notranjim in mednarodnim pravom pravna stroka ni enotna. Deli se na dva dela: na tiste, ki zagovarjajo dualistično razumevanje, in na moniste.

Po prvem sta oba pravna reda med seboj ločena in neodvisna, a enakovredna. Če neka država sprejme zakon, ki po vsebini nasprotuje njenim mednarodnim obvezam, so sodišča in notranji organi te države dolžni, da se nasprotujoča substanca notranjega prava ustrezno spremeni. Ker je država kot subjekt mednarodnega prava odgovorna za kršitve njenih mednarodnih dolžnosti, je najučinkoviteje, da se mednarodna pravila prej preobrazijo v zakone in druge akte notranjega prava, ki s tem obvezujejo državne organe le na tej osnovi. Kot pripomni Degan (2000: 15), bi to pomenilo, da vsak novi zakon *derogira* tako preobražene obveze iz pogodb, ki so še zmeraj v veljavi. Sodobni pristaši dualizma na to protislovje odgovarjajo s teorijo *adopcije*: preobrazba ni neizbežna. Dovolj je že, da se pogodbe pravno veljavno sprejmejo (po potrebi ratificirajo), ne pa tudi uzakonijo (Degan 2000: 15, 16).

Po monističnem razumevanju pa sta notranje in mednarodno pravo del enotnega pravnega reda, ki vsebuje načela za reševanje nasprotij med predpisi notranjega in mednarodnega prava, ki se lahko pojavijo v nekem pravnem sistemu. Predpisi notranjega in mednarodnega prava medsebojno vplivajo drug na drugega. Pristaši monistične teorije pa si niso enotni glede vprašanja, ali mednarodno pravo temelji na notranjem ali notranje na mednarodnem (*ibidem*).

Razprava o dualističnem ali monističnem razumevanju ima v realnosti vse manjši praktični pomen, saj, kot opazja Jennings (1997: 58), se meje in razlike med notranjim in mednarodnim pravom vse bolj zamegljujejo. Razlog za to leži predvsem v *unifikaciji* pravil notranjega prava, procesu, ki se odvija s sprejemanjem mednarodnih konvencij na vseh ravneh mednarodne skupnosti (Degan 2000: 19).

Ne glede na procese mešanja in zbliževanja mednarodnega in notranjega prava, ki potekajo v sodobni mednarodni skupnosti, pa se obe pravni veji med seboj še zmeraj močno razlikujeta:

Prva posebnost mednarodnega prava je ta, kot se pošali Higgins (1994: 19), da kršitev njegovih pravil lahko pripelje do nastanka novih pravnih obligacij. Ali, kot to zapiše Degan (2000: 4), notranje pravo je pravo subordinacije, saj so mu njegovi subjekti neposredno podrejeni. Mednarodno pravo pa je, nasprotno, pravo koordinacije, ker le-to nastaja, se spreminja in

razveljavlja v odnosih med enakovrednimi državami in drugimi subjekti, ki se mu načeloma podrejajo po lastni volji.

Nadalje so subjekti notranjega prava pravne in fizične osebe, medtem ko med subjekte mednarodnega prava poleg držav in mednarodnih organizacij Shaw (1997: 139) uvrsti še Sveti sedež, priznane vstajnike in upornike ter kvazi državne entitete, Degan (2000: 220, 288, 314 in 474) pa vsemu temu doda še Mednarodni odbor Rdečega križa, osvobodilna gibanja, posameznika in Malteški viteški red v odnosu z državami, ki mu priznavajo to posebnost.

Medtem ko ima notranje pravo za doseganje državljske pokorščine na voljo kaznovanje in civilne sodbe, ki tvorijo ločeni veji notranjega prava, namreč kazensko in civilno, pa mednarodno pravo nima podobne dualistične strukture, ki bi lahko nastala na podlagi ločevanja sredstev prisile na *reprisalije* in vojno. Kljub vsemu pa tudi mednarodno pravo pozna neke vrste kaznovanja in sodb, tako da je konec koncev razlika med obema pravnima redoma, glede na sankcije, prej relativna kot absolutna (Kelsen 1966: 551).

V tesni povezavi s slednjim je dejstvo, da v mednarodnem pravu prevladuje kolektivna odgovornost, medtem ko notranje pravo temelji predvsem na individualni odgovornosti. Posledično se razlikujejo tudi sankcije: v prvem primeru gre za absolutne sankcije (vojna, *reprisalije*), v slednjem pa za kaznovanje, ki temelji na osebni krivdi (*ibidem*).

Morda najpomembnejša razlika v tem kontekstu je ta, da ima notranje pravo relativno centraliziran sistem prisile, mednarodno pa decentraliziranega. Ta razlika se kaže v načinu, kako se norme enega in drugega sistema ustvarjajo in uporabljajo. Meddržavni dogovori, mednarodni običaji in obča pravna načela so kot glavni viri mednarodnega prava (Meddržavno sodišče 1945: 38(1). čl.) decentralizirani način ustvarjanja prava, med tem ko je državna zakonodaja nedvomno centralizirani sistem (Kelsen 1966: 552).

Notranje pravo nadalje prenese pristojnosti izvajanja pravnega reda na sodišča, pristojnosti izvajanja sankcij pa na posebne organe prisile. V mednarodnem pravu imajo pravico izvajanja takšnih funkcij izključno države, le-te pa jih lahko prostovoljno prenesejo na druge institucije (*ibidem*). Tako ima napadena država po naravnem pravu pravico do individualne ali kolektivne samoobrambe. V primeru kršitve subjektivnega prava države pa ima le-ta po mednarodnem pravu

pravico, da uvede *represalije*³ (povračilne ukrepe) v dovoljenih mejah, ki ne smejo vključevati uporabe oborožene sile (jo lahko uporabi le takrat, ko je država napadena). Edini cilj povračilnih ukrepov mora biti odvrnitev države kršiteljice od protipravnega vedenja in ne uresničevanje kakšnih drugih ciljev (Degan 2000: 6).

V primeru kršenja mednarodnega prava mednarodna skupnost načeloma sproži individualne ali kolektivne sankcije, kot so na primer nepriznavanje protipravnega stanja, obsodba z resolucijami v Združenih narodih (ZN) in drugih meddržavnih forumih, odvzem glasovalne pravice v mednarodnih vladnih organizacijah, izključitev države iz ene ali več organizacij ali politični, ekonomski, diplomatski in drug *bojkot* (*ibidem*).

Kljub vsemu pa mednarodna skupnost vse bolj teži k večji centralizaciji, kar kaže porast mednarodnih organizacij, mednarodnih tribunalov in mednarodnih izvršilnih agencij (Kelsen 1966: 552).

1.3. Viri mednarodnega prava

Ott (1987: 12) definira pravne vire kot »avtoritativne in nujne vložke v procesu definiranja prava«. Bolj slikovito pojem opredeli Shaw (1997: 54), ki zapiše, da so to »predpisi, ki na tehničnem nivoju delujejo znotraj pravnega sistema in ki ne izhajajo iz moralnih, razumskih ali funkcionalnih virov kot na primer knjižnic in časopisja. Z izrazom 'viri' se torej opisujejo procesi, s katerimi nastaja mednarodno pravo«. Najenostavnejšo razlago pa poda Degan (1989: 7), ki pravi, da so to: »viri pravic in dolžnosti za stranke določenega akta«.

Obče priznana in veljavna navedba virov mednarodnega prava je zapisana v 38(1). členu Statuta Meddržavnega sodišča:⁴ »Sodišče, katerega naloga je odločati v skladu z mednarodnim pravom v sporih, ki se mu predložijo, naj uporablja a) meddržavne dogovore, bodisi splošne bodisi posebne, s katerimi so postavljena pravila, ki jih države v sporu izrecno pripoznavajo, b) mednarodni običaj kot dokaz obče prakse, ki je sprejeta kot pravo, c) obča pravna načela, ki jih pripoznavajo civilizirani narodi in d) sodne odločbe, s pridržkom določbe 59. člena, in e) nauk najbolj kvalificiranih pravnih strokovnjakov različnih narodov kot pomožno sredstvo za ugotavljanje pravnih pravil«.

³ Povračilni ukrepi so torej odgovor na pravno nedopustna dejanja, ki so kot taki kršenje prava in ki bi bili, če ne bi bilo predhodnega razloga, nedopustni. *Represalije* morajo biti sorazmerne s protipravnim dejanjem, ki je služilo kot povod in se morajo prenehati izvajati takoj, ko država kršiteljica preneha s protipravnim obnašanjem (Ibler 1987: 279).

⁴ Statut je del Ustanovne listine Združenih narodov, ki v XIV. poglavju prenaša vlogo glavnega sodnega organa Združenih narodov na Meddržavno sodišče v Haagu. V veljavo je stopil 18. 4. 1946 (Meddržavno sodišče 1996: para. 2).

Tehnično se ta formulacija omejuje na vire, ki jih uporablja Meddržavno sodišče pri svojem delovanju. Ker pa Sodišče razsoja »v skladu z mednarodnim pravom v sporih, ki se mu predložijo«, in ker so vse članice Združenih narodov na temelju 93(1). člena Ustanovne Listine *ipso facto* tudi pogodbenice Statuta, so si v mednarodno pravni stroki enotni, da 38. člen Statuta Meddržavnega sodišča izraža splošno sprejeto navedbo virov mednarodnega prava (Shaw 1997: 55). Iz tega razloga v nadaljevanju sledi kratek pregled le-teh: pogodbenemu pravu, občepravnim načelom ter pravoznanstvu in sodni praksi so posvečeni odstavki, ki sledijo, med tem ko je obče običajno pravo podrobno razdelano v naslednjem, samostojnem, podpoglavju.

Mednarodni dogovor oz. pogodba, ki je lahko dvo- ali večstranska, po obliki pa pisna, ustna ali znakovna, je skupek soglasij volj dveh ali več subjektov mednarodnega prava, katerega cilj je doseči predpisani učinek po mednarodnem pravu tako, da med temi subjekti ustvarja odnos pravic in dolžnosti.⁵ Da pa pogodba lahko ustvarja pravni učinek po mednarodnem pravu, morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji: prvič, vse pogodbene strani morajo biti subjekti mednarodnega prava; drugič, predmet pogodbe ne sme biti pravno nedopusten,⁶ in tretjič, izražena volja strank mora biti skladna z njihovo dejansko voljo (Degan 2000: 121-122).⁷ Najpomembnejši multilateralni dokument, ki kodificira del mednarodnega pogodbenega prava, in sicer pisne pogodbe med državami, je Dunajska konvencija o pogodbenem pravu (DKPP) iz leta 1969.⁸ Leta med drugim predpisuje, kdaj neka pogodba preneha veljati: po preteku veljavnosti, ki jo pogodba določa sama, če stranke sklenejo dogovor o prenehanju veljavnosti ali pa v primeru spremenjenih okoliščin (*rebus sic stantibus*), pravne ali dejanske nezmožnosti njenega izpolnjevanja, kršenja njenih načel in ciljev ter v primeru vojne ali prenehanja obstoja ene od strank (DKPP 1969: od 54. do 64. čl.).

Obča pravna načela, ki so pravna načela najsplošnejše narave,⁹ pa za razliko od mednarodnih pogodb niso nastala z namenom, da bi neposredno uredila nek konkreten odnos med konkretnimi

⁵ Mednarodna pogodba je pravni posel, ki je »objektivno gledano, pot, ki jo pravni red zgradi in odpira strankam, da morejo po njej priti do pravnega učinka, ki ga želijo doseči. Subjektivno gledano pa gre za izjavo strankine volje, ki je izvršena v namenu, da povzroči pravni učinek, ki ga stranka more s takim ravnanjem doseči po veljavnem pravu« (Korošec 2002: 56).

⁶ Pravno nedopusten je tisti dogovor, ki ga je materialno nemogoče izvršiti, in tisti, ki je v nasprotju s katero koli *imperativno* normo občega običajnega mednarodnega prava (*jus cogens*) (Degan 2000: 122).

⁷ Dunajska konvencija o pogodbenem pravu v petem poglavju določa okoliščine, v katerih je pogodba nična: če je nastala pod prisilo, s prevaro, s podkupnino ali v zmoti, ter če je vsebina v nasprotju z *jus cogens* (DKPP 1969: 48., 49., 50., 51., 52. in 53. čl.). Iz tega sledi, da morajo stranke svobodno in prostovoljno pristopiti k pogodbi, zaradi česar govorimo o *dispozitivnem* pravu (Bučar: 2004).

⁸ Dunajska konvencija o pogodbenem pravu (DKPP) je bila sprejeta 22. 5. 1969 na Konferenci ZN o pogodbenem pravu na Dunaju. V veljavo je stopila dne 27. 1. 1980 na podlagi 84(1). člena. Konvencijo je ratificiralo 105 držav (Wikipedia 2006: para. 1 in 4).

⁹ Primeri takih načel so: *pacta sunt servanda*, *bona fides*, *nemo potest ad impossibile obligari*, *clausulae rebus sic stantibus*, itd. (Bučar 2004).

subjekti ne v mednarodnem kot tudi ne v nekem drugem pravu. Gre namreč za načela, ki so skupna vsem pravnim redom civiliziranih narodov, pri čemer pridevnik civilizirani označuje vse narode, ki so organizirani v državo. V primeru pa, da se neko načelo v vseh pravnih redih ne nahaja zapisano v isti obliki, je lahko občepravno le, če njegova uporaba ne nasprotuje niti enemu temeljnemu pojmu vseh takih pravnih redov. Še posebej pomembna za to delo so tista občepravna načela, ki so skupna vsem sodnim in arbitražnim postopkom, kot na primer načelo neodvisnosti in nepristranskosti sodnega telesa, načelo enakopravnosti in obojestranskega zaslišanja strank, načelo obrazložitve vseh rzsodb, *litispendenca*,¹⁰ ter *res judicata*.¹¹ V primeru, da sodno telo v sodnem postopku ne bi upoštevalo katerega od teh občih načel, bi to imelo za posledico ničnost rzsodbe (Degan 2000: 70-76).¹²

Sodna praksa, kot pomožni vir, je omejena s 59. členom Statuta Meddržavnega sodišča, ki pravi, da je »odločba Sodišča obvezna samó za pravdne stranke in edino le glede tistega posebnega primera«. Kljub temu pa mednarodna sodišča v praksi upoštevajo predhodne odločitve, saj s tem ne zagotavljajo le pravne konsistentnosti pač pa je to tudi način ugotavljanja obstoja občega običajnega prava (Malanczuk 1997: 51).¹³ Dejanska vrednost rzsodb mednarodnih sodišč namreč leži v dobro premišljenih vsebinskih obrazložitvah in ločenih (odklonilnih) mnenjih, v katerih pravni strokovnjaki različnega porekla podajo svoje argumente za podporo ali zavrnitev načel, pravil in odločitev (Bučar 2004).

Tako kot so sodne rzsodbe, so tudi razlage pravnih strokovnjakov lahko kazalec obstoja nekega občega običajnega pravila ali pa spodbuda za nastanek le-tega. Pomembne so predvsem zato, ker podajo poglobljeno analizo oziroma logično dedukcijo, ki je veliko bolj nepristranska kot tista, ki jo v sodni dvorani predstavi ena od sprtih strani (Bučar 2004). Od časov Grotiusa, katerega vpliv na mednarodno pravo je bil izjemen, do danes, pa se je pomen pravnih piscev precej zmanjšal. Razlogi so poplava pravnih publicistov, med katerimi je v multikulturnem svetu težko najti take, katerih ideje bi v pravni stroki imele vsesplošno podporo in priznanje. Kljub temu pa mednarodna arbitražna telesa, za razliko od Meddržavnega sodišča, v svojih odločitvah nemalokrat navajajo različne avtorje (Malanczuk 1997: 52).

¹⁰ *Litispendenca* pomeni, da se o isti zadevi med istimi subjekti ne moreta hkrati voditi dva sodna postopka pred dvema sodnima telesoma (Degan 2000: 71).

¹¹ *Res judicata* (lat. presojena stvar oz. pravnomočna rzsodba) pomeni, da se o isti zadevi med istimi subjekti ne more ponovno sprožiti sodnega postopka in je zato ta zadeva dokončno zaključena (Ibler 1987: 279).

¹² Če bi se strani v sporu v svojem arbitražnem sporazumu dogovorile o uporabi načel, ki so bistveno drugačna od naštetih, ne bi mogli več govoriti o sodnem postopku, pač pa bi bil to nek drug način reševnja spora, npr. mediacija (Degan 2000: 71).

¹³ Več o sodni praksi kot kazalcu občega običajnega prava je zapisano v podpoglavju 4.4.

Za potrebe pričujočega dela je najpomembnejši vir mednarodno obče običajno pravo, kateremu je v ta namen potrebno posvetiti posebno pozornost.

1.4. Mednarodno obče običajno pravo

»Mednarodno obče običajno pravo nastaja s ponavljanjem nekega dejanja, ki ga spremlja pravna zavest« (Andrassy 1984: 15). Praksa in ponavljajoče se vedenje pravnih subjektov tako privedeta do materialnega razvoja običaja, ki je, kot tak, izviren izraz potreb in vrednot družbe v danem času (Shaw 1997: 57). Potrebno pa je razlikovati med običajem, ki ga ne spremlja psihološki element, *opinio juris*, in zato za seboj ne potegne pravne obligacije, kot je npr. navada, da za diplomatska vozila ne veljajo parkirne prepovedi (Brownlie 1995: 5), in med pravno obvezujočim običajem, ki ima poleg materialnega oziroma objektivnega elementa, to je ponavljajoče se izvajanje, še subjektivni ali psihološki element, kar pomeni, da ga mednarodno pravni subjekti dojemajo kot obvezujočega (Degan 2000: 77).

Veljavo bipartitnega koncepta mednarodnega občega običaja, kot ga imenuje Byers (1999: 130), je potrdilo tudi Meddržavno sodišče v Rzsodbi Nikaragva proti ZDA, leta 1986, ko je zapisalo, da je za prepoznavanje mednarodnega občega običajnega prava v prvi vrsti potrebno gledati dejansko prakso in *opinio juris* držav (Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua 1986: 97, para.183).¹⁴

Ločevanje teh dveh elementov pa se lahko izkaže za precej težavno, še posebej kadar se neko pravilo razvije v zelo kratkem obdobju. Vprašanje se postavi, kako ločiti prakso, ki je zgolj koristna, od tiste, ki je pravno obvezujoča. Kelsen (1966: 450-451) na to vprašanje kritično odgovori, da se običajno o subjektivnem elementu sklepa na podlagi pogostosti in doslednosti ravnanja držav, zato označi *opinio juris* za fikcijo.¹⁵ Nasprotno pa Brownlie (1995: 7) trdi, da je pravna zavest stvaren element, ki se v praksi držav kaže kot ločnica med obvezo in navado.

¹⁴ Švica, ki sicer ni članica ZN, je na podlagi 93(2). Člena UL ZN vseeno pogodbenica Statuta Meddržavnega sodišča.

¹⁵ Glej I. Brownlie, *Principals of Public International Law*, str 1, D.H. Ott, *Public International Law in the Modern World*, str 12, J. Andrassy, *Međunarodno pravo*, str. 14.

¹⁴ Rzsodbo v zadevi Nikaragva proti ZDA je 27. 6. 1986 sprejel petnajstčlanski sodni senat, ki mu je predsedoval sodnik Nagendra Singh. Senat je odločil o šestnajstih različnih vprašanjih kot sledi: enega soglasno in enega z 11:4, pet vprašanj je imelo podporo 14:1 in devet 12:3. Ločena mnenja k sodbi so podali predsednik Nagendra Singh in sodniki Lachs, Ruda, Ellas, Ago, Sette-Camara ter Nr, ločena odklonilna mnenja pa sodniki Oda, Schwebel in Sir Robert Jennings (*Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* 1986).

¹⁵ Podobno razmišlja tudi Paul Guggenheim v svojem delu *Traité de droit international public* v katerem zapiše, da ne obstajajo zanesljivi kriteriji, na podlagi katerih bi lahko ugotavljali prisotnost elementa *opinio juris*, zato je le-ta nestvaren element občega običaja (Guggenheim 1953: 47-48).

1.4.1. Objektivni vidik mednarodnega občega običajnega pravila

De Visscher (1960: 149) proces razvoja občega običajnega pravila ilustrira s prisposodbo o nastajanju nove poti po še neshojeni pokrajini. Na začetku je mnogo odtisov, zato je smer in potek poti nejasen in komaj razviden. So pa nekateri uporabniki, katerih odtisi stopinj so globlji in vidnejši od drugih, ker so težji ali pa ker jih njihovi interesi zanesejo v to smer bolj pogosto. Po začetni zmešnjavi odtisov začne večina uporabnikov slediti najvidnejši liniji in kmalu iz poti nastane običajna cesta. S prisposodbo o uporabnikih, katerih odtisi so vidnejši, De Visscher označi vplivnejše države, katerih vloga je poleg določanja smernic tudi ta, da s svojim pristankom na pravilo prenesejo določeno težo in uporabnost, brez katerega le-to v praksi ne bi imelo nikakršnega smisla. Tako je na primer Velika Britanija v 19. stoletju s svojimi interesi močno vplivala na oblikovanje običajnih pravil na področju pomorskega prava, ter ZDA in Sovjetska Zveza na razvoj pravil vesoljskega prava v prejšnjem stoletju (Shaw 1997: 62-63).

Materialni oziroma objektivni element pravnega običaja se ponavadi pojavi pred nastankom zavesti o pravni obvezi. Čeprav drugi mednarodno pravni subjekti niso izvzeti, pa ta praksa največkrat nastane v interakcijah med državami, zato se večina veljavnih običajnih pravil nanaša prav na države in njihove medsebojne odnose (Degan 2000: 78).

Dokazi o obstoju nekega običaja se zato v prvi vrsti iščejo v dejanski praksi držav: v poročilih medijev, izjavah državnikov v predstavniških telesih, mednarodnih konferencah ter v okviru mednarodnih organizacij (Akehurst 1992: 25-26), a tudi in predvsem v konkretnem ravnanju državnih organov pristojnih za zunanje zastopanje države¹⁶ ter zakonodajne in sodne veje oblasti (Degan 2000: 78). Največjo dokazno težo pa nosijo *korespondenca* med državami in pravni nasveti, ki jih državi posredujejo njeni pravni svetovalci (Akehurst 1992: 25-26).

Dokazi o obstoju običajnega prava se iščejo tudi v mednarodno pravni literaturi, v razsodbah mednarodnih tribunalov, v dokumentih mednarodnih vladnih organizacij kot na primer konvencijah in resolucijah Združenih narodov ter v veljavnih pogodbah (*ibidem*). Tako je Meddržavno sodišče že večkrat zavzelo stališče, da ima pogosto in istovetno ponavljanje nekega pogodbenega načela lahko za posledico nastanek novega mednarodnega običaja¹⁷ (Lauterpacht 1996: 378). Svojevrsten primer pa so pogodbe, ki *kodificirajo* obče običajno pravo. Načela,

¹⁶ Dunajska konvencija o pogodbenem pravu, v 7(2). členu določa, da so to: predsednik države, predsednik vlade, minister za zunanje zadeve in diplomatski predstavniki.

¹⁷ Primeri: Rzsodba Wimbeldon, v kateri se Sodišče opre na konvenciji o Sueškem in Panamskem prekopu (Wimbeldon Case 1923: 26-28), Rzsodba Lotus, v kateri Sodišče zapiše, da ni popolnoma jasno, ali se načela zapisana v nekaterih pogodbah lahko smatrajo za zavezujoča (Lotus Case 1927: 27).

zapisana v njih, zavezujejo tudi subjekte, ki niso pogodbene strani,¹⁸ vendar ne na podlagi samega akta, pač pa na podlagi občega običajnega prava (Malanczuk 1997: 40).

Razsodbe mednarodnih sodišč sicer niso neposredni dokaz prakse ali zavesti držav, pač pa dokaz obstoječega prava. To pa vendarle ne pomeni, da le-te niso eden od virov mednarodnega prava. Tako predhodne odločitve vplivajo na prihodnje razsodbe, saj so same dokaz tega, kar sodišče smatra za mednarodno pravo. Razlika je ta, da *precedensi* niso zavezujoči ne za države, niti za sodišča v drugih sodnih procesih. Pa vendar je nesmotrno pričakovati, da bi sodišče nasprotovalo avtoritativnim interpretacijam svojih razsodb, saj bi s tem zanikalo pomembnost sebe kot institucije (Lauterpacht 1996: 21-22).

Ko se na podlagi zbranih dokazov izkristalizira dejanska praksa držav z ozirom na določeno načelo, je potrebno z analizo ugotoviti, ali vsebuje tudi elemente, potrebne za preobrazbo prakse v obče običajno pravo (Ott 1987: 15).

Konsenz o materialnih lastnostih, ki jih določeno pravilo mora imeti, da lahko postane obči običaj, se je v mednarodno pravni stroki oblikoval na podlagi smernic, ki jih je postavilo Meddržavno sodišče v svojih odločitvah (Brownlie 1995: 5 in 6, Degan 2000: 78-80, Andrassy 1984: 15-17, Shaw 1997: 59-66, Malanczuk 1997: 41-42, Kelsen 1966: 448). Tako govorimo o trajanju, pogostosti, doslednosti (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 60-82) in o splošnosti (Fisheries Jurisdiction Case 1974: 23-26) kot o objektivnih elementih mednarodnega občega običaja.

1.4.1.1. Trajanje

Čas je pomemben element v procesu nastajanja občega običaja, saj se navadno praksa, ki je osnova za nastanek novega običaja, kot tudi tista, ki razvoju le-tega nasprotuje, nabira v določenem obdobju (Akehurst 1974-75: 15-16). Tudi nekateri drugi avtorji ne podcenjujejo časovne komponente običaja. Tako na primer Lauterpacht (1950: 393) meni, da mora biti obdobje, v katerem nastaja nov običaj, sorazmerno s stopnjo in obsegom sprememb, ki jih le-to prinaša. Podobno razmišlja tudi D'Amato (1971: 58-61), da naj imajo države na voljo dovolj časa, da se primerno odzovejo na nastajanje novega pravila.

Kakor koli že, pa tako razmišljanja raznih pravnih strokovnjakov kot tudi praksa Sodišča ne dajejo jasnega odgovora na to, koliko časa mora preteči, da se določena navada lahko preobrazi v

¹⁸ Primer take pogodbe je Dunajska konvencija o pogodbenem pravu iz leta 1969.

pravilo (Kelsen 1966: 449). Akehurst (1974-75: 15-16) skuša to stanje razložiti z dejstvom, da trajanje ni najpomembnejši element nastanka občega običaja in ga zato ni potrebno podvreči ozkim omejitvam.

Kljub temu, da tudi Meddržavno sodišče ne poda natančnejše časovne zamejitve, pa je iz njegovih odločitev razvidno, da v mednarodnem pravu za nastanek običaja ni potrebno daljše obdobje (Degan 2000: 79). V Razsodbi o epikontinentalnem pasu v Severnem morju iz leta 1969 je tako Sodišče med drugim zapisalo, da »kratko časovno obdobje od sprejetja Ženevske konvencije o epikontinentalnem pasu ne predstavlja ovire nastanku novega običajnega pravila na podlagi predhodno izključno konvencionalnega predpisa,¹⁹ pomembno pa je, da je ravnanje vseh zainteresiranih držav pogosto in dosledno in da kaže na to, da ga ima obča skupnost za pravno obvezo« (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 60-82). Iz tega sledi, da ni nemogoče, da se novo običajno pravilo razvije v kratkem obdobju, na podlagi malega števila *precedensov*. Primere na hitro nastalih običajev (*instant costum*) najdemo predvsem na področju zračnega, vesoljskega in pomorskega prava (Degan 2000: 79).

Na področju zračnega prava je izstrelitev sovjetskega izvidniškega satelita v Zemeljsko orbito leta 1957 na hitro zrušila obče običajno pravilo, da se suverenost države razteza v neskončne višave (Degan 2000: 79; Andrassy 1984: 17). V pomorskem pravu pa je predvojno Stalno meddržavno sodišče leta 1923 v zadevi *Wimbeldon*²⁰ na temelju dveh *precedensov* o urejanju pravic prehoda skozi *Sueški* in *Panamski* kanal razvilo novo običajno pravilo, po katerem je nevtralna država, na ozemlju katere se nahaja internacionalizirani kanal, dolžna dopustiti prehod vojaške opreme vojskujočih držav skozi tak kanal (Wimbeldon Case 1923: 21 – 25).

Na podlagi teh in podobnih primerov so nekateri avtorji, na primer Robert Ago (1956: 932) in Bin Cheng (1965: 23), razvili kategorijo »instantnega« običajnega prava (*droit spontane*), ki

¹⁹ »As regards the time element, although the passage of only a short period of time was not necessarily a bar to the formation of a new rule of customary international law on the basis of what was originally a purely conventional rule« (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 60-82).

Razsodbo o epikontinentalnem pasu v Severnem morju je senat sedemnajstih sodnikov porotnikov, ki mu je predsedoval sodnik Bustamante y Rivero, sprejel dne 20. 2. 1969 z enajstimi glasovi za in šestimi proti. Sir Muhammad Zafrulla Khan je razsodbi priložil deklaracijo, sodniki Bustamante y Rivero, Jessup, Padilla Nervo in Ammoun pa ločena mnenja. Ločeno odklonilno mnenje so priložili Bengzon, podpredsednik Koretsky skupaj s Tanako, Morelli in Lachs ter *ad hoc* sodnik Sorensen (North Sea Continental Shelf Cases 1969). Za vsebino sodnega procesa glej podpoglavje 4.4.1. z naslovom Razmejitev med Dansko, Nizozemsko in Nemčijo.

²⁰ »Wimbeldon« je bil angleški parnik, ki je prevažal vojaško opremo za potrebe rusko-poljske vojne, zaradi česar mu Nemčija leta 1921 ni dovolila prehoda čez Kielski Kanal, ki povezuje Severno in Baltsko morje in ki je bil internacionaliziran z Versajsko pogodbo leta 1919. Države tožnice so bile Anglija, Francija, Italija in Japonska proti Nemčiji (Wimbeldon Case 1923: 18-20). Razsodbo Wimbeldon je dne 17. 8. 1923 sprejel enajstčlanski sodni senat, ki mu je predsedoval sodnik Loder. Ločeno mnenje so predložili sodniki Anzilotti, Huber in Schücking (Wimbeldon Case 1923).

zanemarja pomen prakse držav pri nastajanju zavezujočega običaja in poudarja zgolj *opinio juris* kot edini *konstitutivni* element mednarodnega občega običaja. Ta koncept pa v strokovni literaturi ostaja predmet nasprotujočih si mnenj.

Tako Malanczuk (1997: 46) označi že sam pojem »instantni običaj« za protisloven, saj terminologija vsebuje časovni element, ki ga vsebina zanika. Villiger (1985: 4) opozori, da je jedro problema pri ideji instantnega običaja to, da države, ki bi sicer nasprotovale nastanku le-tega, nimajo dovolj časa za izražanje nestrinjanja. Tudi Bernhardt (1992: 902) razmišlja, da je v okviru tradicionalnega pojmovanja mednarodnega prava »*instantni*« običaj nesmisel, vendar pa za razliko od zgoraj navedenih avtorjev dopušča možnost izjemnih situacij, v katerih je le-ta uporaben, včasih celo potreben.

Kakor koli, čas, potreben za nastanek novega občega pravila, se pod vplivom družbenega napredka vse bolj krajša. Tako sta moderna tehnologija in pojav multilateralne diplomacije znatno skrajšali obdobje v katerem se države lahko seznanijo in odzovejo na nastajanje novih obligatornih načel (Byers 1999: 160).

1.4.1.2. Pogostost in doslednost ravnanja

Pogoje, ki jih običaj mora izpolnjevati, da postane zavezujoč, je navedlo Meddržavno sodišče v zadevi Azil (*Asylum Case*) leta 1950: »stran, ki se sklicuje na določen običaj mora dokazati, da je le-ta zavezujoč za druge strani v sporu, da ta običaj dotična država izvaja stalno in dosledno in da je njegovo izvajanje izraz pravne obveze« (*Asylum Case* 1950: 276-277).²¹ To stališče je Sodišče v naslednjih letih še nekajkrat ponovilo v različnih odločitvah.²²

V Razsodbi o angleško–norveških ribolovnih območjih (*Fisheries Case*) je Meddržavno sodišče dodalo še, da manjše nedoslednosti v ravnanju države ne predstavljajo ovire za nastanek novega običajnega pravila (*Fisheries Case* 1951: 138), pri čemer se pod izrazom »manjše nedoslednosti« razume manjše število dejanj, ki so v nasprotju z nastajajočim pravilom.²³ Vendar, kot opomni

²¹ Victor Raul Haya de la Torre je bil vodja vstajnikov, ki je po neuspeli vstaji v Peruju leta 1948 dobil azil na kolumbijskem veleposlaništvu v Limi. Peru in Kolumbija sta Meddržavno sodišče zaprosili, da razsodi, ali je imela Kolumbija pravico odobriti azil, ali bi ga morala izročiti Perujskim oblastem ali pa bi mu morala zagotoviti varen odhod iz države (*Asylum Case* 1950). Rzsodbo je dne 20. 11. 1950 sprejel petnajstčlanski sodni senat, ki je o štirih vprašanih glasoval 14:2, 15:1, 10:6 in 1:15. Ločena odklonilna mnenja so podali sodniki Alvarez, Badawi Pasha, Read, Azevedo in M. Caicedo (*Asylum Case* 1950).

²² Glej: *Fisheries Case* (1951: 138); *North Sea Continental Shelf Cases* (1969: para. 60-89) in *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (1986: 98).

²³ Rzsodbo med VB in Norveško o ribolovnih območjih (*Fisheries Case*) je sprejel senat dvanajstih sodnikov, ki mu je predsedoval Basdevant, dne 18. 12. 1951. V Rzsodbi so sodniki odgovorili na dve vprašanji z glasovi 10:2 in

Akehurst (1974-75: 12-21), je v takem primeru potrebna precej obsežna praksa, ki govori v prid pravilu in ki tako odtehta izvršene nedoslednosti.

Sicer pa je meja zadostne doslednosti in pogostosti, ki se mora doseči, da neko pravilo postane zavezujoče, precej nejasna in se določa glede na več dejavnikov, med katerimi so najpomembnejši sama narava pravila,²⁴ nasprotovanje le-temu v mednarodni skupnosti ter pomembnost prejšnjega pravila, ki ga novo izpodrinja (Shaw 1997: 61-63).

1.4.1.3. Splošnost

Predpostavka, da mednarodno obče običajno pravo priznavajo vse države, je le politična *fikcija* (Kelsen 66: 444), zato velja, da naj bo običajno pravilo izraz volje večine tistih subjektov mednarodnega prava, katerih interese to pravilo zadeva (Malanczuk 1997: 42), ali pa vsaj izraz volje glavnih sil (Shaw 1997: 61-63). Praksa večine subjektov je torej pomembna tako za nastanek novega občega pravila kot tudi za spremembe, razvoj ali prenehanje veljavnosti že obstoječih (Higgins 1997: 22).

Vidik splošnosti je v praksi našel svoj izraz v utemeljitvi Rzsodbe Meddržavnega sodišča med Veliko Britanijo in Irsko leta 1974 (*Fisheries Jurisdiction Case*),²⁵ ko je le-to zapisalo, da je razširitev ribolovnega območja na mejo dvanajstih milj postala že »splošno sprejeta« praksa, in še, da koncept prioritete obravnave obalnih držav, ki so v položaju posebne odvisnosti od ribolova, uživa »vsesplošno podporo« v mednarodni skupnosti (*Fisheries Jurisdiction Case* 1974: 23-26).

Problem pa se pojavi, ko je potrebno pretehtati med zadržki in protesti nekaterih držav, redno prakso drugih držav ter neizražanjem stališča spet tretjih držav. Molk se lahko razlaga dvoumno kot tihi pristanek ali pa zgolj kot pomanjkanje interesa za določeno področje (Brownlie 1995: 6). Tako se lahko zgodi, da postane država na podlagi mednarodnega občega običajnega prava proti svoji volji zavezana z načelom, če le-temu vztrajno ne izraža svojega nasprotovanja. Taki primeri

8:4. V prilogi so dakleracija sodnika Hackwortha, ločeno mnenje Alvareza in Hsu Moja ter ločeno odklonilno mnenje Sir Arnolda McNaira in Reada (*Fisheries Case* 1951).

²⁴ Nekateri avtorji menijo, da je področje človekovih pravic eno tistih, kjer se novo pravilo lahko razvije na hitro brez dolgotrajne prakse (Meron 1989: 113; Schachter 1991: 336).

²⁵ Rzsodbo med VB in Severno Irsko, imenovano *Fisheries Jurisdiction Case*, je senat štirinajstih sodnikov, ki mu je predsedoval Lachs, sprejel 24. 7. 1974. V njej je podal odločitev o dveh vprašanjih, z glasovi 10 za in 4 proti. Sodbi so priloženi naslednji dokumenti: deklaracija Lachsa, deklaracija Ignacio-Pinta, skupno ločeno mnenje sodnikov Forsterja, Bengzona, Jimeneza de Arechaga, Nagendraja Singha ter Rude in ločena odklonilna mnenja sodnikov Grosa, Petrena in Onyeamaja (*Fisheries Jurisdiction Case* 1974).

so sicer redki, saj je v pravni red vgrajeno varovalo, ki določa, da se morajo države v procesu nastajanja novega pravnega pravila le-tega tudi zadostno zavedati (Malanczuk 1997: 43).

Tista država, ki vztrajno in od samega začetka nasprotuje določenemu načelu, pa lahko pridobi status »vztrajnega oponenta« (*persistent objector*) (Ott 1987: 16), kar pomeni, kot je zapisano v Razsodbi o angleško–norveških ribolovnih območjih, da je novo nastalo obče običajno pravilo ne zavezuje (Fisheries Case 1951: 138-139).

Drugačen je položaj države, ki določenemu pravilu med njegovim nastajanjem ne nasprotuje, začne pa izražati svoje nasprotovanje takrat, ko le-to postane zavezujoče. Taka država, imenovana »naknadni oponent« (*subsequent objector*), se ne more izogniti pravni obligaciji novo nastalega običaja, razen v primeru, če ji druge države s svojim pristankom to omogočijo (Ott 1987: 16).

Analizo materialnega vidika občega običajnega prava zaključujem z vsebini primerno mislijo, katere avtor je Shaw (1997: 63): »stvarni elementi običaja so zunanja manifestacija prakse in dokaz za to, da le-ta obstaja in se kaže«.

1.4.2. *Opinio juris* ali subjektivni vidik mednarodnega občega običajnega pravila

Pri izpeljevanju pravil občega običajnega prava iz prakse držav je potrebno razumeti ne le, kaj in kako države v določenem spletu okoliščin ravnaajo, pač pa tudi, zakaj tako ravnaajo. Če torej prakse ne spremlja tudi zavest o pravni dolžnosti, govorimo le o golem, nezavezujočem običaju, utemeljenem na tradiciji ali vljudnosti (*courtoisie*) (Malanczuk 1997: 44), katerega nespoštovanje lahko izzove resne politične spore, ne pa tudi odgovornosti po mednarodnem pravu (Degan 1989: 80).

Prvič je potrebo po obstoju subjektivnega elementa občega običaja v praksi potrdilo Stalno meddržavno sodišče leta 1927 v Razsodbi lotus (*Lotus Case*), ko je zavrnilo stališče Francije, po katerem naj bi bila Turčija na temelju mednarodnega prava dolžna prepustiti tožbo proti francoskima državljanoma *jurisdikciji* francoskih sodišč, z obrazložitvijo, da zgolj odsotnost predhodnih sodnih pregonov s strani držav, ki so se znašle v podobnem položaju kot Turčija, še ne dokazuje zavesti teh držav, da se morajo takega ravnanja vzdržati (*Lotus Case* 1927: 18).²⁶

²⁶ Francoska trgovska ladja je na odprtem morju trčila v turško trgovsko ladjo, pri čemer je (domnevno) zaradi malomarnosti prvega častnika francoske ladje *Demonsa* nekaj ljudi iz turške ladje izgubilo življenje. Vprašanje, postavljanje Sodišču, je bilo, ali ima poleg Francije tudi Turčija pravico soditi častniku zaradi nenaklepne uboja (*Lotus Case* 1927: 10-12). Odločitev je sodni senat, sestavljen iz 12 sodnikov, sprejel dne 7. 9. 1927, s šestimi

Manjkal je torej dokaz o subjektivnem elementu norme, ki jo je zagovarjala francoska stran, zato Sodišče ni sprejelo njihovega argumenta, da je to pravilo zavezujoče (Shaw 1997: 67).

Opinio juris sive necessitatis, na kratko *opinio juris*, ki ga avtorji (Degan 2000: 77; Shaw 1997: 59; Malanczuk 1997: 44 ali Ibler 1987: 208) bolj poljubno imenujejo tudi subjektivni ali psihološki vidik mednarodnega običaja, je torej po definiciji izraz, ki označuje zavest in prepričanje subjekta mednarodnega prava o tem, da neka norma ni le goli običaj, pač pa dejanska pravna norma, spoštovanje katere predstavlja vedenje, ki je skladno s pozitivnim pravom, kršenje pa pravni delikt (Ibler 1987: 208).

Taka, sicer zelo pogosta opredelitev (Andrassy 1984: 15; Shaw 1997: 67; Ott 1987: 15) daje napačen vtis, da so vsa obče običajna pravila strukturirana v smislu pravnih *obligacij*. Mednarodno obče običajno pravo poleg pravnih predpisov, ki zapovedujejo, sestavljajo tudi *permisivni* predpisi, ki subjektu dajejo pravico, da ravna na določen način.²⁷ Da se ti dve vrsti predpisov med seboj ločujeta tudi v praksi, je jasno razvidno iz Razsodbe Lotus, v kateri je Sodišče sprejelo argument Turčije, da ima le-ta pravico, da kazenskopravno preganja francoska državljana, in zavrnilo stališče Francije, po katerem naj bi bila Turčija po mednarodnem pravu dolžna prepustiti tožbo francoskim sodiščem (Lotus Case 1927: 10-12). *Opinio juris* torej v primeru permisivnih pravil pomeni zavest države, da mednarodno pravo dovoljuje, ne pa zapoveduje, določeno vedenje (Akehurst 1992: 29-30).

Kot ugotavljajo številni avtorji (Brownlie 1995: 7; Kelsen 1966: 450-451, Ott 1987: 15; Degan 2000: 80, Lauterpacht 1996: 379; Byers 1999: 18) pa se problem pojavi pri dokazovanju subjektivnega elementa občega običaja. Odločitve Meddržavnega sodišča, ki predstavljajo splošno vodilo pri reševanju narave tega problema, kažejo na dve metodi pristopa k ugotavljanju *opinio jurisa*. V velikem številu primerov Sodišče sklepa na obstoj pravne zavesti na podlagi dokazov o splošni praksi (Lauterpacht 1996: 380), konsenza v strokovni literaturi (Brownlie 1995: 7) ali pa na podlagi predhodnih razsodb Meddržavnega sodišča in drugih mednarodnih tribunalov (Gulf of Maine Case 1984: 293-294). V določenih primerih pa se posluži bolj *rigorozne* metode in zahteva trdnejše dokaze o obstoju subjektivnega elementa. Kateri pristop bo Sodišče izbralo, je odvisno od narave problema (če je na primer glavna točka spora pravna narava

glasovi za, vključno z glasom predsednika Huberja, in prav tako šestimi proti. Ločeno mnenje so priložili MM Loder, Weiss, Lord Finlay, MM Nyholm in Altamira, ločeno odklonilno mnenje pa Moore (Lotus Case 1927).

²⁷ Primer *permisivnega* pravila je pravica države, da kazensko preganja tujca za kazniva dejanja, storjena na njenem ozemlju (Malanczuk 1997: 44).

določenega načela, bo primernejši drugi, *rigoroznejši* pristop) ter preudarka sodnikov (Brownlie 1995: 7).

V treh primerih se je Meddržavno sodišče poslužilo druge metode ugotavljanja ali obstaja *opinio juris*. V prvi, Rzsodbi lotus, Sodišče ni sprejelo stalne prakse kot dokaza o pravni zavesti *prima facie*,²⁸ pač pa je zahtevalo stvarnejše elemente, ki bi kazali na subjektivni vidik načela, ki ga je zagovarjala Francija²⁹ (Lotus Case 1927: 18). Prav tako je bilo Sodišče nepopustljivo pri zahtevi po oprijemljivejših dokazih o obstoju pravne zavesti v Rzsodbi o epikontinentalnem pasu v Severnem morju leta 1969, kjer je zavrnilo argumente, da je pravilo ekvidistance pri *delimitaciji* mej na morju postalo del občega običajnega prava tako na podlagi Ženevske konvencije iz leta 1958 kot tudi na podlagi naknadne prakse držav, ki je temeljila na omenjeni Konvenciji (North Sea Continental Shelf Cases 1969: 43). In nenazadnje stalna praksa ni bila zadosten dokaz o nastanku novega občega običajnega pravila tudi v tožbi Nikaragve proti ZDA (Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua 1986: 14).

Iz odločitev Meddržavnega sodišča je torej razvidno, da je pristojnost določanja stopnje izpolnjevanja kriterijev, ki jim mora biti zadoščeno, da določeno pravilo postane zavezujoče, torej z drugimi besedami pristojnost o odločanju obstoja subjektivnega elementa, v veliki meri *diskrecijska* pravica sodnikov (Lauterpacht 1996: 386). To je tudi razlog, da nekateri avtorji, kot na primer Kelsen (1966: 450-451), označujejo *opinio juris* za *fikcijo*, katere namen je upravičiti široka pooblastila, ki jih imajo sodniki pri analiziranju prakse držav. Spet drugi, kot na primer Byers (1999: 18 in 129), pa na tem temelju dokazujejo, da so obče običajna načela zunanji izraz *transformacije* politične moči v *obligacijo*, procesa, ki se vrši preko *opinio jurisa*.

Kljub vsemu je brez dvoma jasno, da je poleg prakse držav za nastanek zavezujočega pravila potrebno še nekaj, kar bo ločevalo zavezujoče norme od nezavezujočih navad (Byers 1999: 130). *Opinio juris* zato ostaja nepogrešljiv in stvaren element *bipartitnega* koncepta mednarodnega občega običajnega prava.

²⁸ V primerih, v katerih je ekstremno težko najti stvaren dokaz, se sodišče lahko zadovolji z manj prepričljivim dokazom, t. i. dokazom *prima facie*. Le-ta ne daje gotovosti o resničnosti domneve, pač pa zagotavlja dovolj trdno osnovo za razumsko sklepanje o resničnosti le-te, ki pa je še zmeraj lahko predmet izpodbijanja (Cheng 1994: 323, 324).

²⁹ Za kritičen pogled na odločitev Sodišča v primeru Lotus glej Lauterpacht (1996: 384- 386).

1.5. Metode razlaganja

Pavčnik (1997: 351) opredeli razlago pravnih aktov kot »miselno dejavnost, s katero razlagalec (re)konstruira in pomensko opredeli splošno in abstraktno pravno pravilo, ki ga zakon sporoča in jezikovno uokvirja«.

Drugi del naloge, je v veliki meri utemeljen na analizi primarnih virov, za razlago in razumevanje katerih sem uporabljala jezikovno, sistematično, zgodovinsko in namensko oz. teleološko metodo razlage ter *argumentum a simili ad simile*, *argumentum a cohaerentia* in *argumentum completudine*. Naštete načine razlage primarnih dokumentov predvideva tudi DKPP (1969) v 31. in 32. členu.

Z jezikovno razlago sem iskala pravno pravilo in njegov pomen v pravnih besedilih. S pomočjo te razlage sem v skladu z besedoslovnimi, slovničnimi in stilističnimi pravili jezika rekonstruirala besedni pomen pravnega pravila, pri čemer pa se besedni pomen ni nujno ujema tudi s pravnim pomenom pravnega pravila. V tem pomenu je bila torej jezikovna razlaga le prva stopnja, ki je določala možni besedni pomen pravnega pravila (Pavčnik 1997: 356).

S sistematično razlago sem določala pomen jezikovnih znakov glede na njihovo umeščenost v zunanji in notranji pravni sistem. V zunanji sistem štejemo naslov pravnega akta in naslove poglavij, podpoglavij in drugih ožjih enot, medtem ko je notranji sistem izraz vsebine akta. Notranji sistem naj bi bil vsebinsko, hierarhično in časovno usklajena celota, ki to skladje po potrebi dosega tudi z naslednjimi pravnimi načeli: *Lex specialis derogat legi generali*, *Lex superior derogat legi inferiori* in *Lex posterior derogat legi inferiori* (Pavčnik 1997: 368-370).

Zgodovinska razlaga ima svoj ožji in širši pomen. V ožjem pomenu sem sklepala na pomen pravnega besedila glede na potek sprejemanja nekega normativnega pravnega akta in upoštevajoč razloge za njegov sprejem (pripravljalni dokumenti, naknadni dogovori glede interpretacije akta, praksa strank in relevantna pravila mednarodnega prava), v širšem smislu pa sem upoštevala tudi gospodarske, politične in kulturno-civilizacijske razmere in značilnosti okolja, v katerem je dokument nastal in ki so ga vsebinsko sooblikovale (Pavčnik 1997: 372).

Del pravnih analiz sem opravila še z namensko razlago, ki po Pavčnikovi definiciji (1997: 388), »določa pomen jezikovnih znakov glede na namen, ki ga pravno določilo ima«, z *argumentum a simili ad simile*, ki je »sklepanje od podobnega na podobno« (Pavčnik 1997: 375), z *argumentum a cohaerentia* t. i. »razlagalnim argumentom, ki temelji na domnevi, da je pravni sistem notranje

povezana celota in da zato v njem ne sme biti nasprotij« (Pavčnik 1997: 385) in nenazadnje z *argumentum completudine*, razlagalno metodo, temelječo na domnevi, »da je pravni sistem popoln, ker je v njem vselej mogoče najti pravno pravilo, s katerim razrešimo kateri koli pravni problem« (Pavčnik 1997: 386).

2. DELIMITACIJA POMORSKIH PROSTOROV

»*Delimitacija* je proces, katerega namen je ločiti države, katerih pomorski prostori – notranje morske vode in teritorialno morje, zunanji morski pas, izključna ekonomska cona (IEC) in epikontinentalni pas - mejijo drug na drugega in med seboj niso ločeni s predeli odprtega morja ali globokomorskega dna« (Dupuy 1991: 427).

Razmejevanje pomorskih prostorov ureja zbirka pravnih pravil, del katere je *kodificiran* v mednarodnih konvencijah, drugi, obsežnejši del pa se je izoblikoval skozi prakso mednarodnih sodišč in ima status občega običajnega prava. Da večji del tega pravnega telesa temelji na sodni praksi, je posebnost, ki jo Kolb (2003: XX) razloži z naravo zakonodajnega procesa, usmerjenega k *abstraktnemu* in globalnemu ustvarjanju pravil, čigar namen je pokriti celotno področje določene pravne sfere. Nasprotno pa individualna sodna obravnava sporov omogoča fleksibilnost, natančnost in širino rzsodb (United Nations 2000: 12, 18), lastnosti, pomembne zaradi geografske in družbene edinstvenosti vsakega obravnavanega primera, ki kot tak ne more in ne sme biti predmet mehanske *aplikacije* pravnih načel (Degan 1998: 705).

Na *multilateralni* ravni razmejevanje morskih pasov urejata dve Ženevski konvenciji iz leta 1958, Konvencija o teritorialnem morju in zunanjemorskem pasu in Konvencija o epikontinentalnem pasu ter Konvencija ZN o pomorskem mednarodnem pravu iz leta 1982 (UNCLOS - *United Nations Convention on the Law of the Sea*).³⁰ Slednja ima, skladno s 311. členom, močnejšo veljavo kot Ženevske konvencije, če gre za države pogodbenice. Odnose med tistimi državami, ki

³⁰ Konvencija o teritorialnem morju in zunanjemorskem pasu (sprejeta dne 29. 4. 1958, stopila v veljavo dne 10. 9. 1964, leta 2000 imela registriranih 51 držav strank) ter Konvencija o epikontinentalnem pasu (sprejeta dne 29. 4. 1958, stopila v veljavo dne 10. 9. 1964, leta 2000 imela registriranih 57 držav strank) sta bili sprejeti ob zaključku Prve konference ZN o pomorskem pravu (UNCLOS I), leta 1958 v Ženevi. V paket t. i. Ženevskih konvencij pa poleg prej naštetih dveh spadata še Konvencija o odprtem morju (za podrobnosti glej op. 69) in Konvencija o ribolovu in ohranitvi bioloških bogastev odprtega morja (sprejeta dne 29. 4. 1958, stopila v veljavo dne 20. 3. 1966, leta 2000 registriranih 37 držav strank) (Degan 2000: 628-630; The Republic of Fiji Islands Ministry of Foreign Affairs 2005: 41-42). UNCLOS je bila sprejeta na Tretji konferenci ZN o odprtem morju (*United Nations Conference on the Law of the Sea* ali krajše UNCLOS III), ki se je začela v New Yorku, dne 3. 12. 1973, in na kateri je bilo zastopanih 165 držav, trije teritoriji, osem osvobodilnih gibanj, 26 specializiranih ustanov ZN in drugih mednarodnih organizacij ter 57 nevladnih organizacij. Končni dokument, UNCLOS, je stopil v veljavo z dnem 16. 11. 1994, leto dni po deponiranju šestdesete ratifikacije oz. pristopitve. Danes ima UNCLOS že več kot 124 držav pogodbenic (Degan 2000: 631-637).

niso pogodbenice UNCLOS-a, ter med državami, ki niso, in državami, ki so pogodbenice UNCLOS-a, še naprej, skladno s 30. členom Dunajske konvencije o pogodbenem pravu, urejajo Ženevske konvencije. Isti člen Dunajske konvencije določa še, da za države, ki niso pogodbenice nobene od konvencij, velja le običajno mednarodno pravo.

Pomorski prostori, ki so lahko objekt razmejevanja, so: teritorialno morje, zunanji morski pas, IEC in epikontinentalni pas (United Nations 2000: 3). Kot določa UNCLOS (1982: 3., 33., 57. in 76. čl.), obsega teritorialno morje 12 morskih milj, zunanji morski pas 24 morskih milj in IEC 200 morskih milj.³¹ Epikontinentalni pas pa se razteza do zunanjega roba *kontinentalnega* obrobja, ali do oddaljenosti 200 morskih milj od obale.

Način razmejnitve pomorskega prostora je v prvi vrsti odvisen od položaja obal dveh držav. V praksi sta se izoblikovali dve osnovni situaciji: ko obali dveh držav ležita druga drugi nasproti, govorimo o frontalni razmejitvi; če mejita druga na drugo pa govorimo o bočni oziroma lateralni razmejitvi (Dupuy, Vignes 1991: 427, 439). Tretji možen položaj je institucionaliziral UNCLOS, ki v svojem četrtem delu ureja razmejitve med *arhipelaškimi državami* (Ibler 1987: 16).³²

V praksi se seveda pojavijo tudi primeri, ki ne ustrezajo nobeni od danih možnosti, kot na primer geografski položaj med Nizozemsko in Dansko v Severnem morju. Tako je Meddržavno sodišče v Rzsodbi o epikontinentalnem pasu v Severnem morju iz leta 1969 zapisalo, da Danska in Nizozemska ne spadata med države z nasproti ležečimi obalami kot tudi ne med tiste, katerih obale ležijo druga ob drugi (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 36). Za razrešitev takih »neobičajnih« primerov je zatorej pomembna fleksibilnost in širina pravnih načel (Dupuy, Vignes 1991: 438).

Ženevske konvencije³³ kot tudi UNCLOS nadalje predvidevajo dve metodi *delimitacije*. Po prvi se potegne običajna temeljna črta po točkah nizke vode, druga pa je metoda ravnih temeljnih črt, ki med seboj povezujejo primerne točke (UNCLOS 1982: 7. čl.). Slednja je postala mednarodno

³¹ glej Brownlie (1990): *Principles of Public International Law*

³² Mchugo, John: *Boundary and Territory Briefing* (str.

³¹ Zanimiva je Charneyeva razlaga, zakaj je bila mednarodna skupnost pripravljena institucionalizirati širino 200 navtičnih milj za mejo na morju: zaradi interesa držav, da *maksimizirajo* prostor, ki fizično ločuje države, saj jim to omogoča, da si utrdijo lasten nadzor nad določenim prostorom (Charney 1994: 239).

³² UNCLOS v 46. členu opredeljuje *arhipelaško* državo kot tisto, »ki je sestavljena v celoti iz enega ali več *arhipelagov*, obsega pa lahko tudi druge otoke«. Nadalje definira tudi izraz *arhipelag* kot »skupino otokov, vključno z deli otokov, vode, ki jih povezujejo, in druge naravne elemente, ki so med seboj tako tesno povezani, da ti otoki, vode in drugi naravni elementi dejansko tvorijo geografsko, ekonomsko in politično celoto ali pa se zgodovinsko štejejo za take. Za podrobnejšo razlago glej Vladimir Ibler (1987: 16).

³³ Člen 3 Konvencije o teritorialnem morju in 5. člen Konvencije o epikontinentalnem pasu iz leta 1958.

pravno pravilo, leta 1958 institucionalizirano v Ženevskih konvencijah,³⁴ na podlagi rzsodbe Meddržavnega sodišča v zadevi angleško-norveških ribolovnih območij iz leta 1951 (*Fisheries Case*), v kateri je Sodišče preoblikovalo običajno metodo tako, da je bilo mogoče izpeljati rešitev, ki je ustrezala posebnim geografskim značilnostim norveške obale (Jennings in Watts 1992: 607, 608).

Eno temeljnih vodil v procesu razmejevanja teritorialnega morja, zapisano v 15. členu UNCLOS-a in po vsebini prevzeto iz 12. člena Ženevske konvencij o teritorialnem morju in zunanjem morskem pasu, je pravilo *ekvidistance*, po katerem »nobena država brez dogovora, ne sme razširiti svojega teritorialnega morja čez črto sredine, kar pa ne velja v primerih, kjer zgodovinski naslov ali druge posebne okoliščine narekujejo drugačen potek meje« (UNCLOS 1982: 15. čl. in Ženevska konvencija o teritorialnem morju in zunanjem morskem pasu 1958: 12. čl.).³⁵ Pri razmejevanju IEC in epikontinentalnega pasu pa UNCLOS ne ponovi pravila sredinske črte, pač pa na tem področju raje pusti pravno praznino, ko zapiše, da naj »se razmejita s sporazumom v skladu z mednarodnim pravom, kot je navedeno v 38. členu statuta Mednarodnega sodišča, da bi se dosegla pravična rešitev« (UNCLOS 1982: 74(1). in 83(1). čl.). Z namenom izogniti se tej pravni luknji, Caflisch predlaga, da se uporabi izpeljava iz 15. člena te iste Konvencije tudi za potrebe razmejevanja IEC in epikontinentalnega pasu (v Dupuy in Vignes 1991: 444).

UNCLOS tako posredno in neposredno utemeljuje delimitacijo pomorskih prostorov na t. i. »trojnem pravilu«. Le-to je, kot že iz ime pove, sestavljeno iz treh pravnih načel, ki skupaj tvorijo jedro pravnega sistema na področju razmejevanja pomorskih prostorov. To so: a) na razmejitve lahko vpliva dogovor med vpletenimi državami, b) v primeru odsotnosti tovrstnega dogovora naj se uporabi metoda *ekvidistance*, razen če c) »posebne okoliščine« narekujejo drugačno rešitev (Dupuy, Vignes 1991: 440).

Med navedenimi tremi načeli ne obstaja nikakršna hierarhija, saj vsako od njih pokriva drugačne okoliščine. Še posebej to velja za drugo in tretje pravilo, ki se vsebinsko med seboj izključujeta (Dupuy, Vignes 1991: 441): če obstajajo »posebne okoliščine«, bi bila mehanska uporaba metode *ekvidistance* nepravična in nerazumljiva. Zato je to načelo neke vrste varovalo, ki omogoča pravično razmejitev v vsaki dani situaciji (Anglo-French Court of Arbitration: para. 70).

³⁴ Člen 4 Ženevske konvencije o teritorialnem morju in epikontinentalnem pasu.

³⁵ Člen 24 Ženevske konvencije o teritorialnem morju prepoveduje tudi širitev zunanjega morskega pasu preko sredinske črte, če le ta ne temelji na dogovoru vpletenih strani. Za razliko od 12. člena te iste Konvencije, pa ta člen ne omenja »posebnih okoliščin«, najverjetneje zato ne, ker so pristojnosti obalne države v tem delu morja veliko bolj omejene kot v teritorialnih vodah in ker nepravična razmejitev tega prostora ne bi povzročila resnejše škode prizadeti državi (Dupuy in Vignes 1991: 443).

Res pa je, da je pojem »posebnih okoliščin« v praksi precej nejasen, saj niti UNCLOS niti drugi dokumenti, ki uravnavajo to pravno sfero, ne podajo definicije le-tega.³⁶ Tako ostaja ugotavljanje »posebnih okoliščin« podvrženo različnim interpretacijam, pri katerih pa imajo še posebej pomembno vlogo odločbe mednarodnih sodišč, saj dajejo temu konceptu fleksibilnost in uporabnost (Zgonec – Rožej 2002: 306).

Razlage te besedne zveze zasledimo tudi v strokovni literaturi. Tako Jennings in Watts (1992: 614) ta pojem razlagata s prisotnostjo otokov, plovnih kanalov ali zgodovinskih ribolovnih pravic, med tem ko Caflisch (v Dupuy in Vignes 1991: 431) govori bolj splošno o geografskih dejavnikih, med katere ne spadajo le otoki, pač pa tudi naravni resursi ter o zgodovinskih in plovnih dejavnikih.

V nadaljevanju sledi strnjen pregled osnovnih načel in kriterijev, pomembnih v procesu razmejevanja pomorskih prostorov, zato je na tem mestu potrebno terminološko razmejiti naslednja dva pojma: kriterij ali merilo je nekaj, »kar služi kot osnova za vrednotenje, primerjanje ali presojanje« (resničnosti, pomembnosti, ipd.), med tem ko je načelo nekaj, »kar se sprejme kot osnova ali vodilo za opravljanje kakega dela, delovanja« (Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1975: 895 in 492).

2.1. Načela delimitacije pomorskih prostorov

Na področju *delimitacije* pomorskih prostorov mednarodno pravo ne predpisuje *obligacijskih* pravil, metod ali načel (Charney 1994: 230). Izjema je le vodilo, obvezujoče na temelju očega običajnega prava, ki ga je Sodišče povzelo v Razsodbi o zalivu reke Main: »*delimitacija*, ne glede na to, ali je rezultat neposrednega dogovora vpletenih strani ali pa razsodbe tretje strani, mora temeljiti na nepristranskih kriterijih in smotrni razmejitveni metodah, uporaba katerih zagotavlja pravičen rezultat« (Gulf of Main Case 1984: 300, para.113).³⁷

Potrebno pa je ločiti med *delimitacijo*, ki je rezultat sodnega procesa in zato utemeljena na pravnih načelih in tisto, ki je plod političnega dogovora. Slednja je sicer neodvisna od pravnih

³⁶ Komisija za mednarodno pravo (*International Law Commission*) je v svoji skopi obrazložitvi pojma »posebne okoliščine« zapisala, da je s tem mišljena nenavadna oblikovanost obale in prisotnost otokov ali plovnih kanalov (International Law Commission 1956: 271, 300).

³⁷ Razsodbo med Kanado in ZDA je dne 12. 10. 1984 sprejel senat petih sodnikov, ki mu je predsedoval Robert Ago. Sodba je bila sprejeta s štirimi glasovi za in enim proti, ki ga je oddal sodnik Gros. Slednji je priložil tudi ločeno odklonilno mnenje, med tem ko je sodnik Schwebel k sodbi podal ločeno mnenje (Gulf of Main Case 1984).

načel, naštetih na tem mestu, vendar v praksi močno pod vplivom *jurisprudence* mednarodnih sodišč in tribunalov (Charney 1994: 228).³⁸

2.1.1. Načelo kopno dominira morju

Načelo kopno *dominira* morju izraža mednarodno pravno ureditev, po kateri sta morje in zračni prostor *akcesorij* kopnega (Degan 1998: 707).³⁹ Meddržavno sodišče v svojih odločitvah to obrazloži kot: »kopno daje državi pravico do morskih voda ob obali« (Fisheries Case 1951: 133), in še, »ozemlje je pravni vir moči, ki jo država lahko izvaja nad morskimi površinami, ki predstavljajo podaljšek njenega ozemlja« (North Sea Continental Shelf Cases 1969: 51, para. 96). Iz tega je jasno razvidno, da pravica države do morskih prostorov ni *primarna* in *avtonomna*, pač pa *subsidiarna* pravica, izpeljana iz *suverenosti* države nad kopnim (Charney in Alexander 1993: 115).

Čeprav je Meddržavno sodišče v svojih razsodbah že nekajkrat zastopalo stališče, da si država ne more lastiti nekega morskega ali zračnega prostora, če nima v lasti pripadajočega kopenskega prostora,⁴⁰ pa se v praksi tem smernicam ni pripisovalo večje teže. To je razvidno tako iz tovrstnih razsodb drugih mednarodnih sodnih teles kot tudi iz dogovorov med državami, ki na področju *delimitacije* pomorskih prostorov skoraj popolnoma prezrejo geološke in geomorfične lastnosti obale (Nelson 1990: 847). Na tej osnovi Brown (1994: 172, 173) utemeljuje svoje stališče, da načelo kopno *dominira* morju kot kriterij pravične rešitve, razen v redkih primerih, pri razmejevanju pomorskih prostorov ne igra pomembne vloge.

2.1.2. Načelo *uti possidetis*

Načelo *uti possidetis* izvira iz rimskega prava, v sodobnem mednarodnem pravu pa ga prvič zasledimo v 19. stoletju, v obdobju osamosvajanja Latinske Amerike izpod Španske nadvlade.⁴¹ Po tem načelu so se administrativne meje med provincami iz kolonialnega obdobja preoblikovale v mednarodne meje med novo nastalimi državami (McHugo 1998: 9).

³⁸ Glej Razsodbo iz leta 1985: *Arbitration Tribunal for the Delimitation of the Maritime Boundary Between Guinea and Guinea-Bissau*, para. 120.

³⁹ To načelo je mogoče najti v Razsodbah Meddržavnega sodišča in Anglo-francoskega arbitražnega tribunala, prav tako pa ga najdemo v Trumanovem razglasu o epikontinentalnem pasu iz leta 1945.

⁴⁰ Glej naslednje razsodbe: North Sea Continental Shelf Cases (1969); Aegean Sea Continental Shelf Case (1978), Continental Shelf (1982) in Gulf of Maine Case (1984).

⁴¹ *Uti possidetis* so začetne besede iz najpomembnejšega posestnega *interdikta* rimskega prava, s katerim je pretor ščitil nepremičnine pred nedovoljenim motenjem. *Interdikt uti possidetis* je prepovedoval, da bi se nasilno spremenilo tisto posestno stanje, ki je bilo v trenutku, ko je bil *interdikt* izrečen (Korošec 2002: 139). V slovenskem prevodu pomeni »kot poseduješ po pravu, tako poseduj [še naprej]« (Ibler 1987: 332-333).

Doktrina *uti possidetis* torej določa, da se pravni naslov nad nekim področjem, ki je veljal na dan osamosvojitve *entitete*, prenese naprej na suvereno državo, ki je iz te *entitete* nastala. Temeljno načelo, na katerem stoji ta doktrina, je načelo stalnosti mednarodnih meja (Crnić-Grotić 1995: 295, 296), ki je usmerjeno k stabilizaciji novo nastalih razmer in s tem k zmanjšanju potencialne nevarnosti ozemeljskih konfliktov med državami ter tako posredno k samoohranitvi mednarodne skupnosti (Charney 1994: 234).

Iz prakse Meddržavnega sodišča je mogoče razbrati glavne elemente obravnavanega načela:⁴² prvič, nanaša se na stanje, ki je obstajalo na dan razglasitve neodvisnosti, zato kasnejša praksa novo nastalih držav vsaj v teoriji nima nikakršnega pomena. Drugič, to načelo se nanaša na ustavno ali administrativno pravo države predhodnice, torej na notranje in ne na mednarodno pravo (Crnić-Grotić 1995: 305), in tretjič, sporazumi o razmejitvi, ki jih je država predhodnica sklenila z drugimi državami, zavezujejo tako državo naslednico kot tudi države, stranke teh sporazumov (Degan 1998: 707).

Doktrino, ki se sicer zelo pogosto uporablja pri določanju mej na kopnem, je Meddržavno sodišče za razmejitev pomorskih prostorov prvič uporabilo leta 1992 v Rzsodbi v sporu o razmejitvi kopnega, morja in otokov med Salvadorjem in Hondurasom – intervencija Nikaragve, ko je odločalo o režimu v zalivu Fonseca (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: 589, para. 386).⁴³

2.1.3. Pogodbene obveznosti držav

To načelo obvezuje države podpisnice katere koli konvencije, ki kodificira pravo razmejevanja pomorskih prostorov, da v primeru vpletenosti v spor o meji na morju spoštujejo in upoštevajo pravila, zapisana v teh konvencijah (Degan 1998: 708). To pravilo temelji na obče pravnem načelu *pacta sunt servanda* (pogodbe je potrebno spoštovati), katerega obče zavezujoča narava je potrjena tudi z njegovim zapisom v 26. členu Dunajske konvencije o pogodbenem pravu (Degan 2000: 154-155). Načelo *pacta sunt servanda* pa je le eden od izrazov načela razlage pogodb v dobri veri (*in bona fides*), katerega nespoštovanje ali odsotnost bi, po mnenju Bin Chenga (1994: 113), zreduciralo mednarodno pravo na nič več kot le golo farso.

⁴² Glej naslednje rzsodbe Meddržavnega sodišča: Case Concerning the Frontier Dispute iz leta 1986; Land, Island and Maritime Frontier Dispute iz leta 1992 ter Territorial Dispute iz leta 1994.

⁴³ Rzsodbo o režimu v zalivu Fonseca je petčlanski sodni senat, ki mu je predsedoval sodnik Sette-Camara, sprejel dne 11. 9. 1992 s štirimi glasovi za in enim proti. Podpredsednik Oda je k sodbi priložil deklaracijo in ločeno mnenje, sodnika Valticos in Torres Bernardez ločeno mnenje, podpredsednik Oda pa ločeno odklonilno mnenje (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992). Za podrobno analizo tega sodnega procesa glej podpoglavje 4.4.3. - Razmejitev zaliva Fonseca.

2.1.4. Pravičnost

Po mnenju pravne stroke (Zgonec-Rožej 2002: 311; Nelson 1990: 839; Charney in Alexander 1993: 204-5) danes najpomembnejše načelo pri določanju meja, načelo pravičnosti, je Meddržavno sodišče prvič uporabilo v Razsodbi o epikontinentalnem pasu v Severnem morju leta 1969 (North Sea Continental Shelf Cases 1969: 33, para. 46), kodificirano pa je bilo leta 1982 v UNCLOS-u, v členih, ki določajo razmejitev epikontinentalnega pasu in IEC. Ker pa načelo pravičnosti samo po sebi ne daje veliko smernic, je za smotrnost le-tega potrebna vzporedna uporaba *subsidiarnih* pravil (Zgonec-Rožej 2002: 310, 311).

Pred nadaljnjo analizo je potrebno opozoriti na terminološki problem pojma pravičnost. Le-ta se uporablja tako za cilj razmejitve pomorskih prostorov, a tudi za sredstvo, s katerim naj se ta cilj doseže. V tem odnosu cilj *dominira* nad načeli ali drugače, načela, ki so potrebna za doseg cilja, je potrebno ocenjevati glede na njihovo koristnost za doseg pravičnega cilja (Rudolf 1985: 285).

V mednarodnopravni literaturi obstajata dve razlagi funkcije načela pravičnosti. Prva pojmuje to načelo kot t. i. *korektiv*, katerega naloga je blaženje učinka uporabe strogih pravnih predpisov v razsodbah, v katerih bi ti povzročili nepravilno rešitev.⁴⁴ To pomeni, da naj bi se, skladno s tem načelom, splošna pravna pravila preoblikovala tako, da bi v primerih, kjer je to potrebno, ustrezala danim posebnim okoliščinam (Nelson 1990: 839-841).

Druga razlaga pa pripisuje pravičnosti vlogo sestavnega dela mednarodne skupnosti, katerega funkcija naj bi bila, da za vsak primer posebej določa predpise in kriterije, ki bodo ustrezali naravi okoliščin (*ibidem*). To stališče je zavzelo tudi Meddržavno sodišče v Razsodbi med Tunizijo in Libijo, ko je zapisalo, da »pravičnost, kot pravni koncept, izhaja neposredno iz ideje o zakonitosti«, zaradi česar ga Sodišče kot »splošno načelo [mednarodnega prava] v pravnem postopku tudi neposredno uporablja« (Continental Shelf 1982: 60, para. 71).⁴⁵

Doktrina »pravične rešitve« ima v pravnih krogih tudi nasprotnike, ki tako kot Jennings v uporabi le-te vidijo nevarnost, da razsojanje postane *diskrecijska* pravica sodnika, katerega končna odločitev bi bila utemeljena zgolj na subjektivnem videnju pravične rešitve (Nelson 1990: 853).

⁴⁴ Tako Dupuy (1991: 259) smatra posebne okoliščine, ki jih uzakonja 12. člen Konvencije o teritorialnem morju iz leta 1958, kot *korektiv* potencialno nepravilne razsodbe, do katere bi lahko prišlo v primeru mehanske uporabe metode enakih razdalj.

⁴⁵ Sodbo je dne 24. 2. 1982 sprejel senat štirinajstih sodnikov na čelu s predsednikom Eliasom z desetimi glasovi za ter štirimi proti. Negativen glas so oddali sodniki Forster, Gros, Oda, in Evenson, zadnji trije pa so priložili tudi ločeno odklonilno mnenje. Ločeno mnenje so podali Ago, Schwebel in Jimenez De Arechaga (Continental Shelf 1982).

Nelson (1990: 855, 856) na takšne kritike odgovarja: prvič, da splošnost mednarodnih pravnih pravil o *delimitaciji* pomorskih prostorov po eni strani res pušča veliko prostora za *diskrecijo* mednarodnih sodnih teles, vendar pa po drugi strani tudi večja odgovornost razsodnikov. Drugič, ne le, da bi bilo pristransko razsodbo težko uveljaviti, pač pa bi prizadeta stran najverjetneje sprožila nov spor, kar je v nasprotju z osnovnim načelom, ki ga mora pri svojem delovanju upoštevati vsako sodišče, to je z načelom minimalizacije možnosti za nastanek mednarodnega konflikta. Svojo argumentacijo avtor zaključuje z mislijo, da se konec koncev neka rešitev lahko tolmači kot pravična le v primeru, če jo kot tako, poleg sodišča, vidijo tudi sprte strani.

2.2. Kriteriji delimitacije pomorskih prostorov

Obstaja cela vrsta geografskih, zgodovinskih, političnih, varnostnih in drugih dejavnikov, ki v postopku razmejevanja pomorskih prostorov lahko igrajo pomembno vlogo. Meddržavno sodišče je v Razsodbi o epikontinentalnem pasu v Severnem morju na to temo zapisalo, da države v prizadevanjih za doseg pravične razmejitve pri upoštevanju različnih dejavnikov niso pravno omejene, vendar pa morajo vzeti v obzir, da se relativen pomen vsakega dejavnika spreminja od primera do primera (North Sea Continental Shelf Cases 1969: 50, para. 93). Na drugi strani pa praksa držav kaže, da imajo pri sklepanju meddržavnih dogovorov o *delimitaciji* pomorskih prostorov v večini primerov odločilno vlogo geografske okoliščine, med tem ko politični, varnostni in drugi dejavniki prevzamejo zgolj vlogo *korektiva* mejne črte (United Nations 2000: 25).

2.2.1. Geografski kriterij

Vloga geografskih okoliščin ima v pravu *delimitacije* pomorskih prostorov dve plati. Prvo, tako imenovano pozitivno plat, je povzelo Meddržavno sodišče v Razsodbi o epikontinentalnem pasu med Libijo in Malto, ko je zapisalo: »Obala države je odločilni dejavnik pri določanju pravice do podmorskih delov, ki so podaljšek le-te« (Continental Shelf 1982: 64, para. 73).⁴⁶ Iz tega vidika predstavljajo geografske okoliščine nepopačeno naravo, skupaj z njenimi neenakostmi in nepravilnostmi. O tem govori tudi znani izrek Sodišča, ki pravi, da pravo »ne more narediti za pravično, kar je narava naredila za nepravilno« (Continental Shelf 1985: 40, para. 46).

Druga, negativna vloga geografskih dejavnikov pa pride do izraza v primerih, v katerih bi upoštevanje geografije imelo za posledico še bolj nepravilni rezultat kot njihovo neupoštevanje.

⁴⁶ Glej tudi Razsodbo iz leta 1969, ko Sodišče zapiše, »da je potrebno natančno preučiti geografsko *konfiguracijo* obale države, katere pomorski prostori se bodo razmejevali« (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 96), in še Razsodbo iz leta 1984: »potek razmejitvene črte je odvisen od *konfiguracije* obale« (Gulf of Maine Case 1984: 330, para. 205).

V takih okoliščinah se geografske posebnosti prezrejo ali pa se zmanjša njihov vpliv na potek meje (Charney in Alexander 1993: 119, 120).

Ne glede na vlogo pa med najpomembnejše geografske elemente, ki ponavadi vplivajo na razmejitvev morja, prištevamo: regionalno geografijo, kamor spadajo splošne značilnosti in posebnosti regije (oceani, polzaprti morja itd.); izoblikovanost obale, ki vključuje lego obale (priležen ali nasproti ležeč položaj); obliko obale (*konveksna* ali *konkavna*); smer; temeljne črte, vključno s prisotnostjo pristanišč, sidrišč, zalivov, otokov, plitvin, grebenov itd., ter prisotnost otokov in čeri (United Nations 2000: 25).

2.2.2. Politični in zgodovinski kriterij

Preučevanje političnega kriterija dejansko pomeni preučevanje vseh tistih dejavnikov, ki vplivajo na katero koli končno odločitev vlade. Problem pa nastane pri zbiranju podatkov o teh dejavnikih. Ne le, da razmejevanje morske meje običajno ne pritegne tako velike politične pozornosti kot spori o meji na kopnem,⁴⁷ pač pa je dostikrat težko ločiti med političnimi in drugimi nagibi, ki vplivajo na razmejitvev, še posebej zato, ker države javno ne razglašajo svojih političnih motivov. Med tem ko so pogajanja in končni sporazum vedno politične narave, na kar običajno kaže že v preambuli zapisan kliše,⁴⁸ da je dogovor sklenjen z namenom pospeševati dobre odnose med njegovimi strankami (Charney in Alexander 1993: 12), pa je težje prikazati vpliv političnih dejavnikov v razsodbah sodnih teles, saj ti dejavniki, razen v izjemnih primerih, delujejo le v ozadju in se v končni odločitvi ne kažejo neposredno.⁴⁹

Nasprotno so zgodovinski dejavniki, tako v meddržavnih sporazumih kot tudi v razsodbah sodnih teles, lažje prepoznavni, čeprav navadno na odločitev o upoštevanju »zgodovinskih meja« vplivajo tudi ekonomski, politični in pravni motivi (*ibidem*: 30).⁵⁰ Na zgodovinske okoliščine se države navadno sklicujejo, kadar želijo na podlagi predhodnih stanja, pogodb ali sodnih odločitev mednarodnih sodišč dokazati pravni naslov za določeni del ozemlja.

⁴⁷ Vidna izjema je sporazum med Argentino in Čilom. Argentina je zavrnila Razsodbo Arbitražnega sodišča za Kanal *Beagle* iz leta 1977, zaradi česar je prišlo skoraj do oboroženega konflikta med državama. Z *mediacijo* Vatikana sta državi leta 1984 sklenili sporazum in končali dolgoletni spor (Charney, Alexander 1993: 12).

⁴⁸ Zanimiv primer pogodbe, ki je dejansko utemeljena na dobrih medsosedskih odnosih, je pogodba med Francijo in Monakom (Convention on Maritime Delimitation between the Government of His Most Serene Highness the Prince of Monaco and the Government of the French Republic 1984). Pri razlagi njenih določil je poročevalec francoskemu Senatu dejal, da je Francija, zaradi tesnih in izjemno dobrih francosko-monaških odnosov pristala na klavzulo, ki je po mednarodnem pravu ne bi bila obvezana sprejeti. Poročevalec je govoril o monaškem koridorju do Sredozemskega morja, brez katerega Monako ne bi imel dostopa do mednarodnih voda (Charney, Alexander 1993: 12).

⁴⁹ Razsodba Arbitražnega tribunala med Gvinejo in Gvinejo-Bisao je za nekatere avtorje do neke mere »politična« (Oxman, v Charney in Alexander 1993: 40).

⁵⁰ Zgodovinski ribolov se v smislu naravnega resursa lahko razlaga tudi kot ekonomski dejavnik.

2.2.3. Ekonomski in ekološki kriterij

Države pri *delimitaciji* epikontinentalnega pasu in IEC običajno upoštevajo umeščenost živih in neživih virov na razmejitvenem območju, predvsem nafte in rib kot glavna interesa vsake države (United Nations 2000: 37). Meddržavno sodišče pa je v nasprotju s pogodbeno prakso držav v svojih razsodbah⁵¹ že nekajkrat zavrnilo pomen ekonomskih in ekoloških okoliščin pri *delimitaciji* pomorskih prostorov z utemeljitvijo, da gre za zunanje dejavnike, ki so po svoji naravi nepredvidljivi in nestalni ter so zato neprimerni temelji za tovrstne odločitve (Continental Shelf 1982: 77-78). Kljub formalnemu zavračanju, pa v izjemnih okoliščinah dopušča vpliv ekonomskih in ekoloških dejavnikov na končno razsodbo, če bi se izkazalo, »da bi imela uporaba drugih meril katastrofalne posledice za preživetje in ekonomsko blagostanje dotičnih držav« (Gulf of Maine Case 1984: 342, para. 237). Čeprav je Sodišče v praksi le enkrat, v Razsodbi Jan Mayen,⁵² delno vzelo v obzir ekonomske okoliščine (Maritime Boundary in the Area between Greenland and Jan Mayen 1993: 71-73), med tem ko ekoloških še nikoli, pa Kwiatkowska dokazuje, da imajo ti dejavniki na končne razsodbe nemalokrat posreden vpliv (v Charney in Alexander 1993: 77, 78).

2.2.4. Geofizični kriterij

Geofizični kriterij je termin, ki zajema tako geološke kot tudi geomorfološke dejavnike. Njihov vpliv na razmejevanje pomorskih prostorih sicer nikoli ni bil velik, so jih pa mednarodni tribunali v nekaterih razsodbah⁵³ preučevali in jih nekajkrat v končni razsodbi tudi upoštevali, med tem ko jih je pogodbeno praksa⁵⁴ držav bolj ali manj zanemarila (*ibidem*: 165, 195).

⁵¹ Tako je Sodišče v Razsodbi o epikontinentalnem pasu med Libijo in Tunizijo zavrnilo argument slednje, da za razliko od svoje nasprotnice nima tako bogatih naravnih virov in zapisalo, da »ekonomske okoliščine ne morejo vplivati na pomorsko razmejitev« med obema državama (Continental Shelf 1982: 77, para. 106 in 107). Podobno stališče je Sodišče zavzelo tudi v Razsodbi o zalivu reke Main (Gulf of Maine Case 1984) in Razsodbi med Libijo in Malto (Continental Shelf 1985).

⁵² O sporu med Dansko in Norveško, imenovanem *Maritime Boundary in the Area Between Greenland and Jan Mayen*, je dne 14. 6. 1993 razsodil 15 članski senat, ki mu je predsedoval Sir Robert Jennings, z 15 glasovi za in enim proti, ki ga je oddal sodnik Fischer. Slednji je podal tudi ločeno odklonilno mnenje, sodniki Oda, Schwebel, Shahabuddeen, Weeramantry in Ajibda so priložili ločeno mnenje, Oda, Evenson, Aquilar, Mawdsley in Ranjeva pa še deklaracijo. S to Razsodbo je Sodišče zavrnilo družbeno-gospodarske okoliščine kot odločujoč kriterij *delimitacije*, vendar pa je kasneje, pri končni odločitvi, kot zelo pomemben ekonomski dejavnik upoštevalo vpliv razmejitve na pravičen dostop do določene vrste rib, od katerih so odvisne tamkajšnje ribolovne skupnosti (Maritime Boundary in the Area between Greenland and Jan Mayen 1993: 71-73).

⁵³ Glej razsodbo Arbitražnega tribunala o razmejitvi med Združenim kraljestvom VB in Severne Irske ter Francijo iz leta 1976 (Anglo-French Court of Arbitration 1977); Poročilo in priporočila vladam Islandije in Norveške o razmejitvi epikontinentalnega pasu med Islandijo in Jan Maynom, ki ga je sestavila posebna Komisija (Conciliation Commission 1981) in Razsodbo Meddržavnega sodišča med Libijo in Malto (Continental Shelf 1985)

⁵⁴ Dva najpomembnejša primera razmejitvenih dogovorov, ki temeljita na geofizičnih dejavnikih, sta pogodbi med Avstralijo in Indonezijo iz leta 1972 in 1989 (United Nations 2000: 35).

Prvič so geofizični dejavniki pritegnili pozornost Meddržavnega sodišča v Razsodbi o epikontinentalnem pasu v Severnem morju, v kateri je Sodišče razvilo idejo o naravnem podaljšku kopnega.⁵⁵ Le-tej je bila namenjena zgolj vloga *korektiva* in ne, kot so si to v kasnejših primerih razlagale države, vloga temeljnega dejavnika razmejitve (*ibidem*: 166-171). To stališče je Sodišče v odločitvah, ki so sledile še večkrat ponovilo. Tako je leta 1982, v odločitvi o sporu med Libijo in Tunizijo zapisalo: da » /.../ se določene geomorfološke značilnosti morskega dna /.../ pri delimitaciji lahko upoštevajo kot posebne okoliščine razmejitvenega področja /.../. Vendar pa geofizični dejavniki v takih primerih ne predstavljajo pravnega naslova, pač pa zgolj eno od okoliščin, ki se upoštevajo zato, da se doseže pravična rešitev« (Continental Shelf 1982: 58, para. 68).

Dokončni udarec je Sodišče vlogi geofizičnih dejavnikov prizadejalo v Razsodbi med Libijo in Malto, ko je zapisalo: »/.../ razvoj prava je omogočil državam, da si, ne glede na geološke lastnosti morskega dna, lastijo epikontinentalni pas do širine 200 morskih milj od obale, zaradi česar ni razlogov, da bi geološkimi ali geofizičnimi dejavniki znotraj te razdalje pripisovali kakršen koli pomen tako pri določanju pravnega naslova, a tudi ne pri določanju morske meje« (Continental Shelf 1985: 36, para. 40).

Kot zaključil je Highet (v Charney in Alexander 1993: 183), je bil »izlet v geofizične špekulacije razburljiva, a kratkotrajna avantura, ki so jo spodbudile negotovosti razvijajočega se prava in splošnost prvotnega sklepa v Razsodbi o epikontinentalnem pasu v Severnem morju in ki je na koncu pustila zadevo v enakem stanju, kot je bilo tisto, v katerem se je to potovanje prvotno začelo«.

2.2.5. Dostop do odprtega morja kot strateški kriterij

Vpliv strateških interesov, ki sicer spadajo v skupino varnostnih kriterijev, je v razmejitvenem dogovoru ali razsodbi zelo težko razbrati, saj le-te države navadno dobro prikrijejo. V grobem pa iz končne razmejitve lahko razberemo varnostne dejavnike iz morebitnih prizadevanj določene države, da prvič v svoji neposredni bližini izključi ali vsaj nadzira aktivnosti drugih držav, ki jih dojema kot grožnjo nacionalni varnosti, pri čemer govorimo o obstoju ožjega varnostnega interesa. Ali drugič, da si brez vmešavanja drugih držav zagotovi nemoteno izvajanje lastnih in tujih dejavnosti strateškega pomena. V ta širši varnostni interes spada med drugim tudi zaščita dostopa države do odprtega morja ter do komunikacij z drugimi državami po morju in zraku (*ibidem*: 22).

⁵⁵ V bistvu gre za načelo kopno *dominira* morju; več o tem na strani 27.

Ko govorimo o interesu dostopa do pomorskih prostorov ločimo tri različne skupine držav. V prvo skupino spadajo vplivne obalne države, katerih namen je zagotoviti si čim širši dostop do voda drugih držav ali preko njih. Tak primer so npr. prizadevanja ZDA, da zaščitijo pomorske tranzitne poti do in od San Diega, kjer imajo postavljeno eno večjih vojaških baz. V praksi je kar nekaj meddržavnih dogovorov strukturiranih tako, da upoštevajo tovrstne navigacijske dejavnike (Charney, Alexander 1993: 26).⁵⁶

V drugo skupino t. i. »geografsko prikrajšanih«⁵⁷ spadajo tiste obalne države, ki zaradi specifičnih geografskih lastnosti nimajo neposrednega dostopa do odprtega morja, in tiste, katerih IEC so tako revne z naravnimi viri, da so odvisne od ribolova v tujih vodah (Caflisch 1987: 644). Pri državah, ki se v to skupino uvršča zaradi geografskih okoliščin, sta prisotna oba tipa varnostnega interesa: država si na morju ne želi biti z vseh strani obdana z drugimi državami, poleg tega pa tudi ne more nadzirati in izvajati prehoda na odprto morje. V kar nekaj primerih je bila z medsebojnim dogovorom morska meja razmejena tako, da so pogodbenice omogočile čim širši dostop do pomorskih pasov za teritorialnim morjem in tako nemalokrat preprečile učinek *enklavnosti*.⁵⁸ Podobno je v Raszodbah med Gvinejo in Gvinejo Bisao, Nikaragvo, Hondurasom in Salvadorjem ter med Nemčijo, Dansko in Nizozemsko sodni senat ob upoštevanju tovrstnih strateških dejavnikov, potegnil razmejitveno črto tako, da je preprečil odrezanost notranjih voda od odprtega morja (Charney in Alexander 1993: 25-29).

Podobno sta oba varnostna interesa prisotna tudi pri tretji skupini držav, med katere spadajo tiste brez morske obale, imenovane tudi »kopenske in geografsko prikrajšane države« (KGPD) ali neobalne države (*land-locked states*).⁵⁹

3. KLASIFIKACIJA GEOGRAFSKO PRIKRAJŠANIH DRŽAV

Koncept »geografsko prikrajšane države« se je razvil konec šestdesetih let prejšnjega stoletja iz pojma »države, obdane z epikontinentalnimi pasovi« sosednjih držav (*shelf-locked states*)

⁵⁶Podoben dogovor imata Ciper in VB, pa tudi Francija in VB v Angleškem kanalu. Italija in bivša Jugoslavija sta v sporazumu leta 1975 oblikovali morsko mejo tako, da ladjam velikankam na poti v pristanišče Trst ni bilo potrebno prečkati jugoslovanskih voda. Podobno sta tudi Italija in Francija razmejili *arhipelag Bonifacio* tako, da lahko obe prečkata ustje, ne da bi zapluli v teritorialne vode druge (Charney, Alexander 1993: 26-28).

⁵⁷Klasifikacijo glej spodaj. Definicija geografsko prikrajšanih držav, ki je zapisana v UNCLOS-u, je podana na strani 41.

⁵⁸Za podrobno analizo teh primerov glej podpoglavje 4.3., z naslovom Pogodbena praksa držav.

⁵⁹Na svetu je približno 190 držav, od tega jih je 42, oz. ena šestina, neobalnih. Le-te so po kontinentih razporejene kot sledi: v Afriki jih je 15, v Evropi 13, v Aziji 12 in 2 v Latinski Ameriki. Za podrobnejši opis glej Churchill and Lowe (1999: 433).

(Caflisch 1987: 643).⁶⁰ Prvič je bil ta pojem deležen pozornosti Meddržavnega sodišča leta 1969 v Rzsodbi o epikontinentalnem pasu v Severnem morju, v kateri se je Sodišče zavzelo za upoštevanje načela pravičnosti v primerih, v katerih bi metoda sredinske črte povzročila učinek odrezanosti od odprtih voda (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 3, 8 in 101). Iz koncepta so se začeli razvijati zametki posebne interesne skupine že leta 1971, v sklopu zasedanja Odbora za morsko dno, organizirano pa so geografsko prikrajšane in kopenske države nastopile na drugi seji Tretje konference ZN o pomorskem mednarodnem pravu leta 1974 v Caracsu (Symonides 1988: 298-99).

Tekom Tretje konference se je izoblikovalo dvanajst kriterijev, na podlagi katerih se države uvrščajo v skupino geografsko prikrajšanih. Te kriteriji se delijo v dve skupini: v skupino primarnih in sekundarnih kriterijev prikrajšanosti. Države, ki izpolnjujejo merila iz prve skupine, so v »zelo neugodnem položaju«. Tiste, katerih lastnosti sovpadajo z drugo skupino, pa uvrščamo med države z »manj neugodnim položajem« (Alexander 1981: 187).

3.1. Primarni kriteriji

Sedem okoliščin, zaradi katerih se država uvršča v skupino geografsko prikrajšanih, spada med primarne kriterije (glej prilogo 1, tabelo 1): prva je kratek obalni pas v primerjavi s kopenskim ozemljem; druga okoliščina je ozek epikontinentalni pas. Kot taki se smatrajo tisti, ki so po površini manjši od 3000 kvadratnih navtičnih milj;⁶¹ tretja je ozek epikontinentalni rob in/ ali IEC ali IRC (izključna ribolovna cona). Meja »neugodnega položaja« je 5000 kvadratnih navtičnih milj; četrta je omejen potencial naravnih virov v lastni IEC; peta okoliščina je osamljena lokacija. Pri tem, precej subjektivnem merilu, se ugotavlja oddaljenost otoka od glavnih transportnih poti in populacijskih centrov; šesto lastnost imajo tiste države, ki ne morejo imeti lastne IEC, sedmo pa najmanj razvite države (Alexander 1981: 187-88).

3.2. Sekundarni kriteriji

Pet lastnosti neugodnega položaja je za obalno državo manjšega pomena kot zgoraj naštete. To so (glej prilogo 1, tabela 2): prvič, obdanost z IEC drugih držav (*zone-locked*). Ladje države v takem položaju morajo prečkati IEC druge države, da dosežejo odprto morje. Drugič, obdanost z epikontinentalnimi pasovi drugih držav (*shelf-locked*); tretjič, položaj, v katerem so države za ustrezno preskrbo z ribami, za prehrano lastnega prebivalstva, odvisne od izkoriščanja živih virov IEC sosednjih držav; četrtič, mejitev na zaprta ali polzaprta morja in petič, obsežen izkop in izvoz

⁶⁰ Ibler (1971: 389-90) definira te države kot: »države, ki so odrezane od morskega dna in podzemlja zunaj njihove nacionalne jurisdikcije /.../. Epikontinentalni pas teh držav ne meji na pasove odprtega morja«. Te države imajo zaradi specifičnega geografskega položaja, omejene možnosti za širitev svoje jurisdikcije daleč stran od svojih obal (Stevenson in Oxman 1974: 18)

⁶¹ 1 nm² je enako 3,426 km², iz česar sledi, da je meja 10 278 km² (približno polovico Slovenije).

mineralov iz morskega dna na področju pod suverenostjo določene države. Neugoden položaj slednje se nanaša predvsem na prihodnost (Alexander 1981: 189-90).

V nadaljevanju bodo ekonomski kriteriji prikrajšanosti držav zanemarjeni, s pojmom »geografsko prikrajšane države« pa bodo v tej nalogi zajete le tiste, ki se v to skupino uvrščajo zaradi odrezanosti od odprtega morja.

3.3. Umestitev geografsko prikrajšanih držav v mednarodno skupnost

Na Tretji konferenci ZN o pomorskem mednarodnem pravu so se geografsko prikrajšane in kopenske države povezale v Skupino petinpetdesetih držav imenovano tudi Skupina KGPD.⁶² S tem so močno povečale svojo pogajalsko moč, saj je Skupina, ki je predstavljala tretjino vseh udeleženk na Konferenci, na glasovanju lahko preprečila sprejetje vsebinskih zadev (Churchill in Lowe 1999: 434).

Navkljub močno heterogenemu članstvu, so se zahteve te Skupine strnile v tri sklope: prva je bila pravica ladij kopenskih držav do plutja pod nacionalno zastavo, druga zahteva je bila enakopraven dostop kopenskih in geografsko prikrajšanih držav do morskih virov in tretja je bila dostop kopenskih držav do morja (Churchill in Lowe 1999: 433). Zadnja zahteva je bila po mnenju Symonidesa (1988: 374) bolj kot kaj drugega izraz solidarnosti geografsko prikrajšanih do kopenskih držav, ki so v skupini predstavljale več kot polovico članic.

Postavlja se vprašanje, zakaj tudi geografsko prikrajšane države na Tretji konferenci niso glasneje zahtevale pravice do neoviranega dostopa do odprtih voda. Po mojem mnenju je razloge smotno iskati v preveč raznolikem članstvu v Skupini KGPD ter v politiki sprejemanja novih članov, ki je narekovala preširoke kriterije za uvrstitev med geografsko prikrajšane.⁶³ Tako so se v Skupino uvrstile države z zelo različnimi geografskimi in ekonomskimi danostmi in interesi.

4. NAČELO DOSTOPA DO ODPRTEGA MORJA V MEDNARODNEM PRAVU

⁶² Pri sprejemanju novih članov so v nemalo primerih pomembno vlogo odigrala politična preračunavanja: Izraelu je bilo, kljub izpolnjevanju kriterijev, zavrnjeno članstvo zaradi nasprotovanja arabskih držav; podobno se je preložilo odločanje o članstvu Irana, ki je kasneje pristopil k skupini obalnih držav. Prisotnost teh in podobnih političnih elementov je povzročila, da se je Sveti Sedež, sicer eden od ustanoviteljev, leta 1977 odpovedal članstvu v skupini (Symonides 1988: 299).

⁶³ Kopenske države, ki jih je bilo v Skupini petinpetdesetih 29, so potrebovale članstvo najmanj 50 držav, zato da bi imela Skupina dovolj glasov za blokiranje sprejema vsebinskih zadev. Posledica te taktike je bila, da so rekrutirali veliko držav, ki niso izpolnjevale vseh kriterijev za uvrstitev med geografsko prikrajšane. Tako je dojetje tega pojma v mednarodni skupnosti postajalo vse bolj ohlapno, cilji pa vse širši (Vasciannie 1990: 8-9).

Pravica dostopa do odprtega morja in njegove uporabe za geografsko prikrajšane in kopenske države se danes najpogosteje utemeljuje na svobodi morja in na pravici vseh držav do izkoriščanja le-tega. Izhajajoč iz tega stališča, je dostop neodtujljivo in osnovno načelo, brez katerega bi bila svoboda odprtega morja brez pomena: vse države, obalne in neobalne, imajo namreč enake pravice njegove uporabe, vendar pa brez neoviranega dostopa prikrajšane države ne morejo enakopravno uveljavljati te svoje pravice. Iz tega torej sledi, da je dostop logična posledica svobode odprtega morja in hkrati soodvisno z načelom enakosti držav pri uporabi le-tega (Milić 1963: 322).

Skladno s tem, je ameriški predsednik Wilson leta 1917 v svojem govoru pred Kongresom, dejal: »Kolikor je mogoče /.../, bi moral imeti vsak narod /.../ zagotovljen neposreden dostop do odprtih voda /.../« (Pounds 1959: 257). Wilson se za razliko od svojih predhodnikov, Thomasa Jeffersona, Johna Quincy Adamsa in Henryja Claya, ni skliceval na naravno pravo.⁶⁴ Prav tako tudi ni videl edine možnosti za uresničitev tega načela v prenosu suverenosti nad določenim pomorskim prostorom, pač pa je kot alternativno možnost predvidel nevtralizacijo neposrednih vodnih poti, katerih varuh bi bilo Društvo narodov (Pounds 1959: 257).

Danes so najpogostejši trije načini uresničevanja prostega pristopa do odprtih voda za države, ki le-tega nimajo: prvi je dostop preko internacionaliziranih rek, drugi način je prenos suverenosti nad koridorjem, ki poteka od notranjega do odprtega morja na »prikrajšano« državo in tretji je zagotovitev tranzitnih pravic čez vode druge države (Pounds 1959: 267).⁶⁵ V praksi pa so poznani tudi primeri, v katerih se je dostop do zunanjih pomorskih prostorov zagotovil z alternativno rešitvijo, kot je to primer zaliva Fonseca.

Mislim, da prvi in zadnji način obravnavane problematike ne rešujeta zadovoljivo. Prva rešitev je bolj kot za geografsko prikrajšane primerna za kopenske države, vzpostavitev tranzitnih poti pa ne zmanjšuje suverenosti tranzitne države nad le-temi, ki zato še naprej ostajajo predmet dobre volje in nespremenjenih okoliščin oziroma, kot zapiše Pounds (1959: 267): »vse oblike tranzitnega prometa so navkljub mednarodnim dogovorom podvržene motnjam«. Iz tega sledi, da je dobra rešitev le-tista, s katero pride do zagotovitve suverenosti nad primernim morskim pasom, preko katerega ima država zagotovljen neoviran, neposreden in stalen dostop do odprtih voda.

⁶⁴ John Quincy Adams, takratni ameriški zunanji minister, ki je kasneje postal predsednik države, je leta 1823 na temelju prava narodov utemeljil zahtevo po svobodnem dostopu do oceanov za vse države. Tri leta kasneje, ko je Adams že zasedel položaj predsednika države, je Henry Clay, v vlogi zunanjega ministra, ponovil zahtevo po enakih možnostih dostopa do odprtih voda (Pounds 1959: 256-57).

⁶⁵ Od konca prve svetovne vojne pa vse do danes je znan le en primer neposredne zavrnitve tranzitnih poti neobalni državi: Litva je Poljski od leta 1920 do 1939 zavračala možnost prehoda čez njeno ozemlje (Pounds 1959: 266).

4.1. Mednarodni multilateralni dokumenti

Kot je bilo že navedeno, se o obstoju občega običaja v mednarodnem pravu lahko sklepa tudi na podlagi vsebine multilateralnih listin. Baxter (1965-6: 297-8) to utemeljuje na zelo enostaven način, ko zapiše, da so ti dokumenti dokaz obstoja skupnih norm v pravnih sistemih držav pristopnic. Še več, večstranske pogodbe so kazalec standardov, ki so jih države pripravljene sprejeti na mednarodni ravni. Iz tega seveda nedvomno izhaja, da ima večjo težo tista pogodba, h kateri je pristopilo več držav.

4.1.1. Razvoj do Konference Združenih narodov o pomorskem mednarodnem pravu

Koncept prikrajšanosti nekaterih držav zaradi nedostopa do odprtih voda sega v Evropi nazaj v 11. stoletje. Že takrat so bile *entitetam* v takem neugodnem položaju dane določene tranzitne pravice, proces zavedanje te problematike pa se je kazal tudi v *internacionalizaciji* določenih rek (Alexander 1981: 185).

Nove razsežnosti je to področje dobilo v zadnjih desetletjih. Zahteva držav brez obale in tistih, katerih notranje morje je odrezano od odprtega morja, po dostopu do slednjega je v moderni dobi prvič prišla do izraza v 23(e). členu Pakta Društva narodov, kjer je zapisano, da bodo članice Društva »sprejele ukrepe za zaščito in ohranitev svobode komunikacij in tranzita ter enake obravnave pri trgovanju za vse članice Društva«. ⁶⁶

To je leta 1921 vodilo k sklicu Splošne konference o svobodi komunikacij in tranzita, na kateri so države sprejele celo vrsto instrumentov, vključno s Konvencijo in Statutom o svobodi tranzita (Barcelonska konvencija) (Nordquist 1995: 373). ⁶⁷ Slednji v 2. členu obvezuje podpisnice, da bodo brez diskriminacije glede na narodnost spodbujale svobodo prehoda po železniških in vodnih poteh (Convention and Statute on Freedom of Transit 1921). Vendar pa ta konvencija, ki velja le kot partikularno pravo med državami podpisnicami, v nobenem oziru ne zmanjšuje suverenih pravic tranzitnih držav v odnosu do uporabnikov teh poti.

Slabosti Barcelonske konvencije so predvsem tri: prvič, nanaša se le na pomorski in železniški promet, ne pa tudi npr. na cestnega in na cevovode; drugič, večina od osemindesetih podpisnic je evropskih držav, med tem ko se največ kopenskih držav nahaja na afriškem

⁶⁶ Pakt Društva narodov (*Covenant of the League of Nations*), na temelju katerega je bilo ustanovljena prva mednarodna vladna organizacija s težnjami po univerzalnem članstvu, je bil sprejet 28. 6. 1919 na mirovni konferenci v Parizu. Pakt, ki je stopil v veljavo 10. 1. 1920, je bil sestavni del naslednji mirovnih sporazumov: Versajske mirovne pogodbe (1919), Neuillyskega (1919) in Saint Germainskega (1920) (Ibler 1987: 218). V obdobju veljave je do izbruha prve svetovne vojne Pakt ratificiralo 63 držav (Bennett in Oliver 2002: 31).

⁶⁷ Konvencijo in Statut o svobodi tranzita, ki sta združena v en dokument, je na Barcelonski konferenci predlagalo 41 držav, sprejeta pa je bila 14. 4. 1921. Člen 3 Konvencije določa rok, 1. 12. 1921, do katerega so države lahko pristopile k njej (1921). Dokument je po navedbah Churchill in Lowa (1999: 441) ratificiralo 48 držav.

kontinentu, in končno, določila se nanašajo zgolj na države podpisnice (Nordquist 1995: 375 in Symonides 1988: 375). Pozornost pa pritegne še 8. člen omenjene listine, ki določa, da lahko stranke Konvencije po petih letih od pristopa generalnega sekretarja Združenih narodov obvestijo o svojem odstopu od podpisanega dokumenta (Convention and Statute on Freedom of Transit 1921). To določilo je po mnenju Vasciannieja (1990: 202) jasen dokaz, da norme, ki jih je uveljavljal Barcelonski režim, mednarodna skupnost v času sprejemanja ni štela za zavezujoče.

Nadalje je bilo načelo splošne pravice do tranzita za vse države ponovno potrjeno leta 1947 v 5. členu Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (nadalje GATT).⁶⁸ Načela v GATT ne predstavljajo novosti na tem področju, pač pa že zapisano ponovijo v še bolj ohlapnem terminološkem slogu od dikcije Barcelonske konvencije (Splošni sporazum o carinah in trgovini 1994).

Pomemben korak naprej na tem področju prestavlja Ženevska konvencija o odprtem morju iz leta 1958,⁶⁹ ki določa, »da naj bi države brez obale imele dostop do morja« in »da naj bi se s splošnim sporazumom zagotovila svoboda tranzita« (3. čl.). Kljub temu, da Konvencija prvič določi in izenači subjekte pravice, to so kopenske in ne vse države, pa le-te s končnimi določbami niso bile zadovoljne zaradi nezavezujočega besedišča in nezadovoljive rešitve glede tranzitnih pravic (Nordquist 1995: 375).

Razočaranje nad končnim rezultatom Ženevske konvencije je še povečalo prizadevanja kopenskih držav za sprejemljivejši dogovor o tranzitnih pravicah, ki so se, po zaključku UNCLOS I, preselila v areno UNCTAD-a.⁷⁰ Leta 1964 je UNCTAD sprejel osem načel o prostem prehodu, na podlagi katerih, je bila leta 1965 sklicana Konferenca ZN o tranzitni trgovini kopenskih držav. Končni rezultat slednje je bila istoimenska Konvencija (imenovana tudi New

⁶⁸ GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade*) je bil osnovan v sklopu Bretton-Woodskega sistema, njegov namen pa je bil prehodne narave, saj naj bi ga zamenjala kompleksnejša organizacija, imenovana ITO (*International Trade Organisation*). Ker pa se države o slednji niso mogle dogovoriti, je tako bil GATT od sprejetja, 1. 1. 1948, pa do leta 1995, ko ga je nadomestil WTO (*World Trade Organisation*) edini institucionalni okvir za mednarodno trgovino, ki je ob koncu štel 128 članic (Pease 2003: 157).

⁶⁹ Sprejeta na UNCLOS I, dne 29. 4. 1958, stopila v veljavo 30. 9. 1962 (The Republic of Fiji Islands Ministry of Foreign Affairs 2005: 41), leta 2000 je bilo registriranih 62 držav strank (Degan 2000: 631).

⁷⁰ UNCTAD je kratica za *United Nations Conference on Trade and Development*. UNCTAD je odobrila Generalna skupščina leta 1962, prvič pa je bila Konferenca sklicana leta 1964 v Ženevi, kjer ima tudi svoj sedež. Njen nastanek je bil posledica pritiska Skupine najrevnejših držav – Skupine 77, njen namen pa, da služi kot kanal za promocijo interesov in izboljšanje položaja najrevnejših držav. Zaradi večinske zastopanosti le-teh, so bile razvite države v tem forumu popolnoma preglashene. UNCTAD je kmalu postal stalen organ, neposredno podrejen Generalni skupščini, in ne kot druge tovrstne agencije ECOSOC-u. Namen take odločitve je bil izogniti se zapletenim postopkom delovanja že tako kompleksnega aparata Združenih narodov. Konferenca zaseda na tri leta, med tem pa se letno srečuje Uprava za trgovino in razvoj – *Trade and Development Board* (Bennett in Oliver 2002: 318-19).

Yorška konvencija), prvi multilateralni dokument, posvečen izključno tej problematiki.⁷¹ Konvencija pa ima kar nekaj slabih strani: prvič, institucionalizira načelo *reciprocitete*; drugič, vsebuje zahtevo po sklenitvi dodatnih sporazumov s tranzitnimi državami in tretjič, njen vpliv je zelo omejen, saj je k njej pristopilo le malo tranzitnih držav (*ibidem*: 377).

Kot je razvidno iz navedenega, do Tretje konference v multilateralnih dogovorih zasledimo le kategorijo »države brez obale« oz. »kopenske države«, ne pa tudi »geografsko prikrajšanih«. Posledično se materija tovrstnih dogovorov ne dotika pravic slednjih, kot tudi ne določil za zagotovitev nemotenega dostopa do odprtih voda, drugačnih kot je svoboda tranzita. Iz tega torej izhaja ne le to, da na podlagi teh multilateralnih dokumentov ne moremo govoriti o obči običajni pravici dostopa do odprtega morja, pač pa je vprašljivo celo, ali lahko govorimo o svobodi tranzita kot o načelu občega običajnega prava.⁷²

4.1.2. Konvencija Združenih narodov o pomorskem mednarodnem pravu iz leta 1982

4.1.2.1. Priprave

V začetku 70. let prejšnjega stoletja je bila glavna arena borbe za pravice geografsko prikrajšanih in kopenskih držav Odbor za morsko dno, kjer so se v tistem času že začele priprave na Tretjo konferenco ZN o pomorskem pravu. Odbor je med drugim sestavil seznam štirih pomembnih tem za geografsko prikrajšane države, ki naj bi bile predmet obravnave na Konferenci. Pod zadnjo točko je bilo vprašanje prostega dostopa do in od odprtega morja za to skupino držav. Ta pravica se je v sklopu vseh štirih tem obravnavala v Drugem odboru UNCLOS III (Nordquist 1995: 379).

Skupina petinpetdesetih je med drugim pripravila deklaracijo, imenovano *Kampalska deklaracija*,⁷³ in jo na konferenci tudi predložila. V njej je bilo zapisanih devet, po njihovem mnenju osnovnih pravic kopenskih in geografsko prikrajšanih držav, ki naj bi jih vsebovala tudi bodoča Konvencija. Pod drugo točko se je nahajala »pravica geografsko prikrajšanih držav do

⁷¹ Konvencija o tranzitni trgovini kopenskih držav (United Nations Conference 1965) je bila sprejeta na petintridesetem plenarnem zasedanju Konference ZN o tranzitni trgovini kopenskih držav v New Yorku, dne 8. 7. 1965. Člen 20 Konvencije je določil, da bo le-ta stopila v veljavo trideseti dan po deponiranju ratifikacij ali sprejetja najmanj dveh kopenskih in dveh tranzitnih držav. Od 34 držav, ki so pristopile h konvenciji, so le Čile, Hrvaška, Nigerija, Senegal in Ukrajina tranzitne države (Nordquist 1995: 377).

⁷² Da države v naštetih dokumentih svobode tranzita niso smatrale za obče načelo, dokazuje dejstvo, da vsi ti dokumenti veljajo izključno za države pogodbenice. To kaže na namero subjektov, da se to področje raje ureja z bilateralnimi ali multilateralnimi dogovori kot pa z občim običajnim pravom (Sekretariat of the UN 1958: 309). Za podrobno analizo na to temo glej Vasciannie (1990: 198 - 208).

⁷³ Kampalska deklaracija (*The Kampala Declaration*) je bila sprejeta 2. 5. 1974 na Konferenci manj razvitih in drugih geografsko prikrajšanih držav (*The Conference of the Developing Land-locked and other Geographically Disadvantaged States*), ki je zasedala v ugandskem mestu Kampala od 20. 3. do 22. 3. 1974 (The Conference 1974).

prostega in neoviranega dostopa do in od odprtega morja kot ena od osnovnih pravic, ki jih priznava mednarodno pravo« (The Conference 1974).

4.1.2.2. Definicija pojma geografsko prikrajšane države

Ko je med pripravami na Tretjo Konferenco postalo jasno, da je definicija pojma »geografsko prikrajšane države« nujno potrebna, je bilo podanih več predlogov,⁷⁴ katerih končni kompromis vsebuje UNCLOS 1982 v 70(2). členu: »države z geografsko neugodnim položajem so obalne države, vključno s tistimi ob zaprtih ali polzaprtih morjih, ki so zaradi svoje geografske lege pri ustrezni preskrbi z ribami za prehrano lastnega prebivalstva odvisne od izkoriščanja živih bogastev IEC drugih držav v subregiji ali regiji, in obalne države, ki ne morejo razglasiti svoje IEC«.

Natančno branje razkrije, da ta definicija vsebuje tri kriterije za določitev neke države kot geografsko prikrajšane: prvič, minimalen pogoj, da se lahko definirajo kot take, je status obalne države; drugič, te države so zaradi svoje geografske situacije odvisne od tujih IEC, in tretjič, v to skupino spadajo tudi države, ki ne morejo razglasiti svoje IEC. Navkljub na konferenci široki podpori prvemu in tretjemu kriteriju, pa je pričujoča opredelitev predmet kritik, predvsem iz treh razlogov: Prvič, ni jasno, ali so zajete vse geografsko prikrajšane države. Drugič, ohlapna in nejasna terminologija pusti odprto vprašanje, kako in glede na kaj naj se določi stopnja odvisnosti določene države od naravnih virov IEC drugih držav. Tretjič, čeprav je ta opredelitev namenjena le za potrebe V. dela Konvencije, pa zaradi dejstva, da je to edina definicija pojma geografsko prikrajšane države, obstaja precejšnja verjetnost, da jo bodo države, ki se zavzemajo za *restriktivno* interpretacijo pravic KGPD, uporabile za osnovo tudi pri interpretaciji drugih delov Konvencije (Symonides 1988: 306-7).

Puñal (1992: 430) je v svoji kritiki definicije še ostrejši. V celoti jo označi za nejasno in ohlapno, iz tega pa izpelje znano dejstvo: »če so subjekti legitimnih pravic v veliki meri neopredeljeni, je naravno, da je pomanjkljivo opredeljeno tudi področje legitimnega izpolnjevanja teh pravic«.

4.1.2.3. Analiza Konvencije

Kljub temu, da se je v času dolgoletnih priprav na Tretjo konferenco izrazila zahteva geografsko prikrajšanih držav po vključitvi »pravice« do prostega in neoviranega dostopa do odprtega morja, pa le-ta v končnem dokumentu ni niti omenjena. Si je pa ta skupina držav izborila vsaj svoj, 70. člen, ki pod prvo točko vsebuje določbe o soudeležbi obravnavanih držav pri izkoriščanju

⁷⁴ Za predloge, ki so jih podali Haiti in Jamajka, Skupina 77 in Skupina 55 (Skupina KGPD) glej Symonides (1988: 303-4).

presežka živih bogastev v IEC obalnih držav iz iste subregije in regije. Druga točka poda prej navedeno definicijo pojma geografsko prikrajšane države, med tem ko se tretja, četrta, peta in šesta točka vse navezujejo na pravico, zapisano pod točko ena (UNCLOS 1982). Poleg 70. člena, ki edini obravnava izključno problematiko geografsko prikrajšanih držav, pa je za to skupino posredno pomembnih še nekaj drugih členov.

Geografsko prikrajšane države so omenjene tudi v členih 69 (pravice neobalnih držav), 160 (pooblastitve in naloge skupščine Oblasti), 161 (sestava, postopek in glasovanje sveta Oblasti), 254 (pravice sosednih neobalnih držav in držav z geografsko neugodnim položajem), 266 (pospeševanje razvoja in prenosa pomorske tehnologije), 269 (ukrepi za doseg temeljnih ciljev), 272 (usklajevanje mednarodnih programov) in 274 (cilji Oblasti) (UNCLOS 1982). Noben od naštetih členov se tudi posredno ne dotika pravice teh držav do dostopa na odprto morje.

So pa s to pravico posredno povezane naslednje določbe: 87. člen predpisuje, da je »odprto morje svobodno za vse države, tako obalne kot neobalne«; v 140. členu je zapisano, da »se dejavnosti v Coni⁷⁵ izvajajo v dobrobit človeštva kot celote ne glede na zemljepisno lego držav, bodisi da gre za obalne ali neobalne /.../«, čemur 141. člen dodaja še, da je »Cona dostopna vsem državam /.../ brez diskriminacije /.../«; Nenazadnje pa je pomemben še člen 238, ki določa, da imajo »vse države, ne glede na njihovo geografsko lego /.../ pravico do znanstvenega raziskovanja morja /.../« (UNCLOS 1982).

4.1.2.4. Ocena Konvencije s stališča geografsko prikrajšanih držav

Symonides (1988: 380) oceni, da je kljub slabim stranem UNCLOS vendarle pozitivna pridobitev za mednarodno skupnost: »Sprejetih je bilo veliko rešitev, ki upoštevajo interese celotne mednarodne skupnosti, vključno z interesi geografsko prikrajšanih držav«.⁷⁶

Da to res drži, dokazuje ne le podpora geografsko prikrajšanih držav končnemu dokumentu, pač pa tudi dejstvo, da nobena od teh držav ni izrazila zadržkov pri izvajanju UNCLOS-a. Predstavnik Singapura je tako izjavil: »Ne glede na številne nedoslednosti v Konvenciji, je le-ta najboljše, kar se je dalo doseči. Ne smemo dopustiti, da najodličnejše postane sovražnik tistega,

⁷⁵ V 1. členu UNCLOS-a je opredeljena Cona kot »morsko in oceansko dno in njegovo podzemlje zunaj meja državne jurisdikcije«.

⁷⁶ S stališča geografsko prikrajšanih držav vidi Symonides (1988: 380) v UNCLOS-u predvsem dve slabosti. Prvič, da je definicija nekaterih pojmov preohlapna ali pa je sploh ni, in drugič, da veliko rešitev obalnim državam daje preveč svobode pri izkoriščanju živih virov in dostopu do le-teh. Tudi Alexander (1981: 193) poda podobno kritiko te Konvencije: načini izvajanja pravic in privilegijev so zapisani tako zelo splošno in ohlapno, da se bodo morali izoblikovati šele v praksi.

kar je dobro. Bolje je sprejeti nepopolna pravila, kot pa da pravil sploh ni in lahko svetu vladajo enostranska dejanja« (navedeno po Symonides 1988: 381).

Prav tako je zanimivo mnenje predstavnika Finske: »/.../ nemogoče je bilo prezreti dejstvo, da bi povečanje *jurisdikcije* obalnih držav /.../ še bolj poglobilo razlike med ekonomskimi prednostmi le-teh na eni strani in omejenimi koristmi držav brez neposrednega dostopa do odprtega morja na drugi strani. Zato je bilo potrebno identificirati posebne potrebe in interese kopenskih in geografsko prikrajšanih držav« (*ibidem*).

Nekatere države so kot možno sredstvo minimalizacije pomanjkljivosti Konvencije videle v povečanem sodelovanju. Skladno s tem je predstavnik Iraka dejal: »Še naprej verjamemo v možnost odprave pomanjkljivosti z dobro voljo (*good faith*) držav v določeni regiji, /.../« (*ibidem*).

4.2. Pravožnanstvo

Dostop držav do (odprtih) voda je po naravi praktičen problem. Ker pa ima pri dokazovanju občega običajnega prava določeno težo tudi teorija, je na tem mestu predstavljenih nekaj temeljnih izhodišč.

Kot je razvidno iz dosedaj zapisanega, si geografsko prikrajšane države v mednarodni areni skupinsko nikoli niso priborile občega priznanja pravice po neoviranem dostopu do odprtega morja. To je najverjetneje tudi razlog, da večina strokovne literature ne posveča pozornosti odnosu med to skupino držav in obravnavanim načelom. Argumentacije o pravici dostopa do (odprtega) morja so zato povzete iz del, ki v večini za nosilce te pravice smatrajo kopenske države ali pa v najboljšem primeru celotno Skupino petinpetdesetih držav. Sicer pa se, kot je zapisal Ibler (1971: 391), interesi enih in drugih držav glede voda zunaj nacionalne jurisdikcije v veliki meri prekrivajo.

Poudariti pa je potrebno razliko med pravico dostopa ter pravico do neposrednega teritorialnega dostopa do mednarodnih voda. Pri prvi gre za vrsto mednarodne služnosti, o mednarodno-pravnem statusu katere si je stroka enotna, kar pa ne moremo trditi za slednjo, ki po mnenju Grbca, nima statusa mednarodnopravnega načela (povzeto iz Škerl 2004: 20).

4.2.1. Teorije, utemeljene na naravnem pravu

Grotius je že v 17. stoletju zavzel stališče, da bi morali biti, na temelju naravnega prava, »/.../ vsi deli morja, nad katerimi si narodi lastijo pravice, dostopni za vse, ki jih želijo prečkati iz legitimnih razlogov /.../« (navedeno po Vasciannie 1990: 183). Podobno stališče so zavzele tudi nekatere pomembne osebe ameriške zgodovine: Thomas Jefferson, John Quincy Adams, Henry Clay in Woodrow Wilson.

V današnjem času je tradicijo nadaljeval Charles DeVisscher, ki je razvil tezo, da problem prostega dostopa do (odprtega) morja generira konflikt dveh idej: ideje o svobodi komunikacij in ideje o suverenosti teritorija, ki se upira mednarodni regulaciji. Najti sredinsko pot med temi nasprotujočimi si interesi je naloga mednarodnega prava. Avtor nadaljuje, da ideja o tej pravici izhaja iz večstoletnega izročila, saj je morje skozi vsa obdobja zgodovine veljalo za *res communis* človeštva (Secretariat of the UN 1958: 310-11).

4.2.2. Teorije, utemeljene na načelu svobode morja

Svoboda odprtega morja v praksi pomeni odsotnost kakršne koli oblasti nad tem območjem. Tako pravna stroka kot tudi sodna praksa sta si enotni glede univerzalnosti in splošnosti tega zgodovinskega načela, ki je med drugim zapisano tudi v Ženevski konvenciji o odprtem morju (2. čl.) in UNCLOS-u (89. čl.) (Dupuy in Vignes 1991: 385).⁷⁷ Ko le-tega povežemo z drugim načelom občega običajnega prava, z načelom enakosti držav, pa dobimo temelj obravnavane problematike, na katerega se pri svojih razmišljanjih opira cela vrsta pravnih strokovnjakov.

Sibert je tako eden tistih, ki zagovarja pravico neoviranega dostopa do pomorskih prostorov kot logično posledico svobode morja. To stališče utemeljuje na »višji pravici« vsake države do samoohranitve in razvoja, zaradi česar je v interesu mednarodnega miru, da se odstranijo ovire, ki bi lahko povzročile ekonomske napetosti s strani »prikrajšanih« držav (povzeto po Secretariat of the UN 1958: 311).

Tudi Govindraj (1974: 409, 420 in 422) svoje mnenje utemeljuje na pravici vsake države, da ima koristi od virov odprtega morja: »vsaka zahteva, katerekoli države, po virih odprtega morja izhaja iz zgodovinskega koncepta, po katerem je območje, ki leži zunaj nacionalne *jurisdikcije*, skupaj s

⁷⁷ Do 18. stoletja je načelo svobode morja temeljilo na odsotnosti učinkovite zasedbe odprtih vod. V 18. stoletju pa je prebujajoča se narodna zavest to načelo začela povezovati z enakostjo narodov. Tako so francoske ladje v tistem času krasili napisi: »*Liberté des mers, égalité des droits pour toutes les nations*« (svoboda morja, enake pravice za vse narode). Povezanost obeh načel je še danes osnova pravnega statusa odprtega morja, ki pa jo sodobni pravniki nadgrajujejo še z socialno-ekonomskimi utemeljitvami (Dupuy in Vignes 1991: 383 -389).

tam nahajajočimi se viri, skupna dediščina človeštva. To načelo, ki ga je formalno potrdila tudi Resolucija Generalne skupščine,⁷⁸ pa je brez dostopa do teh virov neuresničljivo«.

Ibler (1971: 406-7) na problem pogleda iz zornega kota enakosti držav: to načelo postavi v ospredje kot osnovno vrednoto. Iz tega nato izpelje logično sosledje, po katerem mora biti »skupna dediščina človeštva« dostopna vsem državam, če so le-te med seboj enakopravne.

4.2.3. Teorije, utemeljene na mednarodnem pravu

Po mnenju nekaterih avtorjev so osnovna načela *multilateralnih* pogodb, ki uravnavajo to substanco, že prešla v obče običajno mednarodno pravo. Tako stališče med drugim zastopa Symonides (1988: 374): »Nedvomno se lahko pravica prostega dostopa do morja smatra za veljavno mednarodno pravno načelo, potrjeno v številnih bilateralnih in multilateralnih pogodbah. Interpretacije obsega in vsebine tega načela pa se med tranzitnimi in kopenskimi državami precej razlikujejo«.

Tudi Monnier razmišlja drugače kot večina teoretikov, ko izrazi stališče, da Ženevska konvencija o odprtem morju v 3. členu kopenskim državam daje moralno pravico dostopa do odprtega morja, UNCLOS pa to pravico spreminja v obvezo (125. člen), ki izhaja iz načela svobode odprtega morja (125. člen) in skupne dediščine človeštva (141. člen) (v Dupuy in Vignes 1991: 517).

Za razliko od Symonidesa in Monniera pa je večina pravnih strokovnjakov (Vasciannie 1990: 198 in 221; Churchill in Lowe 1999: 445; Milić 1963: 358, Vasciannie 1990: 197) dokaj zadržanih do trditve, da je pravica kopenskih držav do dostopa k morju že postala del mednarodnega občega običajnega prava (*lex generalis*).

4.3. Pogodbena praksa držav

4.3.1. Pogodba med Gambijo in Senegalom (1975)

4.3.1.1. Okoliščine

Gambija je najmanjša afriška država, ki jo tako na kopnem kot na morju, iz vseh strani obkroža Senegal. Senegalska in 50 km dolga gambijska obala ležita druga ob drugi, pri čemer slednja na severni in južni strani meji na prvo. Na razmejitvenem območju do sedaj ni znanega nahajališča neživih virov, zato geološki in geomorfološki kriteriji niso vplivali na razmejitveno črto. Prav

⁷⁸ Resolucija Generalne Skupščine 2749, sprejeta 1970, ki nosi naslov *Declaration of principles governing the Sea-Bed and the Ocean Floor, and the Subsoil thereof, beyond the Limits of National Jurisdiction*.

tako so bili zanemarjeni ekonomski, ekološki, politični in zgodovinski kriterij (Charney in Alexander 1993: 849-50). Kot je zapisano v preambuli pogodbe, je na razmejitve vplival le interes vzpostaviti stabilne morske meje, ki bi omogočala in spodbujala razvoj in sodelovanje med obema državama (Maritime Boundaries: The Gambia/ Senegal 1975: preambula).

4.3.1.2. Pravni problem in rešitev

Uporaba metode enakih razdalj pri razmejitvi pomorskih prostorov teh dveh subjektov bi povzročila odrezanost gambijske IEC od odprtega morja. Stabilnost take razmejitve bi bila bržkone vprašljiva, zato sta se strani sporazumele o uporabi paralelnih črt z vzporedniki. Tako je s tem sporazumom, ki določa severno in južno pomorsko mejo med Gambijo in Senegalom, nastal približno 31 navtičnih milj širok pomorski koridor, ki poteka od gambijske obale do odprtega morja (glej prilogo 2, sliko 1) (Charney in Alexander 1993: 850-51).

Ozadje tovrstne rešitve vprašanja meje, ki je večkrat služila kot vzor za *delimitacijo* v podobnih okoliščinah, ni znano. Iz tega razloga je težko z gotovostjo oceniti, ali so senegalske oblasti na takšno razmejitve pristale na temelju mednarodnega prava, ali pa so ključno vlogo odigrali kaki drugi interesi. Glede na vsebino preambule bi bilo morda še najbolj gotovo sklepati, da je bil nagib želja po miru in medsebojnem sodelovanju, ki med državama, izčrpanima od konfliktna preteklosti, ni zgolj kliše.

4.3.2. Razmejitve med Kenijo in Tanzanijo (1976)

4.3.2.1. Okoliščine

V primerjavi s površino kopnega sorazmerno kratek obalni pas Kenije na severu meji na Somalijo, na jugu pa na Tanzanijo. V primeru, da bi država pri razmejitvi severne in južne meje pristala na uporabo metode enakih razdalj, bi najverjetneje prišlo do učinka odrezanosti kenijskih notranjih od odprtih voda. Zavedanje tega položaja je kenijske oblasti nenehno sililo k iskanju primerne rešitve. Priložnost se je ponudila leta 1971, ko je nevarnost izbruha spora zaradi prekrivajočih se interesov Kenije in Tanzanije nad delom morja na področju Kanala Pemba (*Pemba Channel*), pripeljala do odločitve o določitvi pomorske meje med tema dvema subjektoma (Charney in Alexander 1993: 876).

Obali Kenije in Tanzanije ležita druga ob drugi, izjema je le del obale tanzanijskega otoka *Pemba Island*, ki leži nasproti kenijske obale. Ekonomski in ekološki dejavniki so sicer bili predmet razmisleka, vendar pa na potek razmejitvene črte niso vplivali. Posebna pozornost je bila namenjena predvsem izkoriščanju živih virov, kar pa se je na koncu uredilo s posebnim

ribolovnim režimom in ne s samo mejo. Glavni vpliv na potek razmejitvene črte so tako imeli strateški dejavniki, v manjši meri pa tudi kenijski svetilnik *Mpunguti ya Juu*, ki leži v neposredni bližini severne kopenske meje (*ibidem*: 877).

4.3.2.2. Pravni problem in rešitev

V primeru uporabe običajnih ravnih črt po metodi enakih razdalj, bi razmejitvena linija od konca loka, ki zaokroži okoli svetilnika, potekala precej ostro proti severu. Taka meja bi občutno zmanjšala obseg kenijske IEC, poleg tega pa bi se še povečala nevarnost, da jo podobna razmejitev s severno sosedo popolnoma odreže od odprtega morja. Za dosego pravične rešitve, sta se zato državi dogovorili o uporabi mešanega pristopa: pri razmejitvi morja okoli svetilnika *Mpunguti Ya Juu* je bil z metodo enakih razdalj potegnjen lok; na mestu, kjer se lok zaključí, pa je morje med državama razdeljeno z vodoravno črto, paralelno z vzporednikom. S tem je Kenija dobila najširši možen dostop do mednarodnih voda in *precedens*, ki ga bo lahko uporabila tudi pri pogajanjih o severni morski meji s Somalijo (*Ibidem*: 877-8).

Okoliščina, da sta državi začeli s pogajanjem v trenutku, ko je bilo ozračje med njima precej napeto, in tudi dejstvo, da v sporazumu niso z nobeno besedo omenjeni prijateljski odnosi med njima, napeljuje na sklep, da za Kenijo ugodni rešitvi meje niso botrovali izjemni odnosi med subjektoma. Iz tega sledi, da je Andedejeva ugotovitev o tem, da sta strani odločitev sprejeli na temelju načela pravične rešitve, najverjetneje zelo blizu resnice (*ibidem*: 879).

4.3.3. Pogodba med Monakom in Francijo (1984)

Dogovor o pomorski meji med Francijo in Monakom iz leta 1984 razmejuje teritorialno morje in druge pomorske pasove med državama, katerih obale ležita druga ob drugi, pri čemer francoska na kopnem iz vseh strani obkroža monaško. Da bi dosegle pravično rešitev, sta se strani sporazumeli, da ne bosta uporabili metode enakih razdalj.

4.3.3.1. Okoliščine

Kneževina Monako je, za Vatikanom, druga najmanjša država in najmanjša obalna država na svetu. Njena zelo kratka konkavna obala leži priležno s francosko. Leta 1967 podpisana Deklaracija o razmejitvi teritorialnega morja med Francijo in Monakom je po razširitvi teritorialnega pasu iz treh na 12 navtičnih milj izgubila svoj pomen, zato je bilo potrebno skleniti nov dogovor (Charney in Alexander 1993b: 1582).

Leta 1984 je bil sklenjen nov mejni sporazum, ki v preambuli izrecno omenja »izjemen prijateljski odnos« Monaka s Francijo (Convention on Maritime Delimitation between the

Government of His Most Serene Highness the Prince of Monaco and the Government of the French Republic). Kot je francoskemu Senatu obrazložil poročevalec za pogajanja o razmejitvi morja s sosedo, je prav ta izjemen odnos botroval temu, da je Francija sprejela določbe, ki jih sicer po mednarodnem pravu ni bila dolžna sprejeti. Pri tem je imel poročevalec v mislih metodo enakih razdalj, ki kljub temu, da bi bila za Francijo bolj ugodna, ni bila uporabljena (Charney in Alexander 1993b: 1582).

Nadalje je potrebno omeniti še, da se na razmejitvenem območju ne nahajajo zanimanja vredni minerali ali hidrokarbonati, zato pri procesu *delimitacije* ekonomski kriteriji niso imeli nikakršnega pomena. Za razliko pa sta strani upoštevali okoljski in ribolovni kriterij, ki pa na končno odločitev vendarle nista imela bistvenega vpliva, saj sta obe državi že zavezani s Sporazumom o varovanju okolja iz leta 1981, katerega pogodbeno stran pa je tudi Italija. Odločujoč je bil tako samo strateško-geografski dejavnik. Z upoštevanjem le-tega je bila sprejeta rešitev, ki Monaku omogoča neoviran dostop do odprtega morja brez potrebe po predhodnem tranzitu čez teritorialno morje sosednjih držav (*ibidem*: 1583).

4.3.3.2. Pravni problem in rešitev

V primeru uporabe metode enakih razdalj bi se stekajoče razmejitvene črte sekale na oddaljenosti manj kot 12 morskih milj od obale Monaka, s čimer bi bila kneževina ne le prikrajšana pri širini teritorialnega pasu, pač pa bi bila tudi popolnoma odrezana od odprtih voda (glej prilogo 4, sliko 3). Ta neugoden položaj je spodbudil Monako, da se je s pogajanja skušal izogniti potencialno škodljivemu položaju, ki ga je za »neugodnega« označila tudi Francija (*ibidem*: 1584).

Z namenom najti čim ugodnejšo rešitev za Monako, sta se strani, po vzoru pomorskega razmejitvenega sporazuma med Gambijo in Senegalom, dogovorili o vzpostavitvi 12 navtičnih milj dolgega in približno dve navtični milj širokega koridorja, ki bo potekal od monaške obale pa vse do odprtega morja (glej prilogo 4, sliko 3). Francija pa je v pogodbo vnesla tudi varovalo pred zlorabo svoje velikodušne poteze. Tako 1. člen določa, da bodo teritorialne vode Monaka segale do iste zunanje meje kot francoske teritorialne vode. Najverjetnejši namen tega določila je, da prepreči možno *unilateralno* širjenje monaškega teritorialnega morja dlje od francoskega (*ibidem*).

Konvencija sicer z nobeno besedo ne omenja IEC, vendar pa, kakor je poudaril poročevalec francoskemu Senatu, splošnost določil omogoča vzpostavitev le-teh v Sredozemlju. Dokument tudi ne predvideva pravnih sredstev za razrešitev sporov (*ibidem*).

Po moji oceni je rešitev med Francijo in Monakom zanimiv primer vzpostavitve koridorja, ki se zdi najprimernejša in najpravičnejša za državo s kratkim obalnim pasom, ki je poleg tega obdana z morji sosednjih držav. Kljub vsemu pa na podlagi te razmejitve ne moremo govoriti o obstoječem ali nastajajočem občem običajnem načelu, saj je ob sprejetju pogodbe Francija jasno poudarila, da gre za »dobrodušno« potezo države velikanke v korist svoje mikro prijateljske sosedne. Zato lahko zaključimo, da so bili v tem primeru dobri sosedski odnosi temelj za pravično rešitev vprašanja meje, ne pa zavest o mednarodni obvezi.

4.3.4. Pogodba med Dominiko in Francijo (1987)

Pogodba o razmejitvi morja med Dominiko in Francijo je zanimiva iz treh razlogov. Prvič, je prvi pomorski razmejitveni sporazum v srednje ameriški in karibski regiji, ki temelji na »pravilih in načelih mednarodnega prava, kot ga določa UNCLOS« (Agreement on Maritime Delimitation between the Government of French Republic and the Government of Dominica 1987: preambula). Drugič, predstavlja pomemben korak h *konsolidaciji* morskih meja v francoskem delu Karibov. In tretjič, je svojevrsten primer, v katerem so geografski kriteriji kot »posebne okoliščine« bistveno vplivale na določitev meje (Charney in Alexander 1993: 705).

4.3.4.1. Okoliščine

Republika Dominika, ki je ena od držav Britanske zveze (*Commonwealtha*), se nahaja na območju Malih Antilov. Zahodna stran otoka je obrnjena proti Karibskemu morju, vzhodna pa proti Atlantiku. Tako na severu, kot tudi na jugu otok meji na francoska *departmaja*: Guadeloupe in Martinik.⁷⁹ Ker sta obe posesti pod francosko oblastjo, sta se strani dogovorili, da namesto dveh, sklenejo le en razmejitveni sporazum. Tako je ta dokument svojevrstna posebnost, saj je po naravi bilateralna pogodba med Francijo in Dominiko, ki med slednjo in Guadeloupe ter Martinikom ustvarja razmerje tretje strani (*ibidem*: 706).

Na sklenitev sporazuma so v prvi fazi vplivali politični dejavniki. Francija si je namreč v tistem času močno prizadevala za sklenitev razmejitvenih dogovorov na čezmorskih posestih pod njeno *jurisdikcijo* iz dveh razlogov. Prvič zato, da se *departmajem* zagotovi dostop do vseh pomorskih pasov, ki jih je uvedlo »novo pravo morja«, in, drugič, zato, da se izogne morebitnim mejnim sporom. Ekonomski dejavniki samostojno niso vplivali na razmejitev, so se pa delno prepletali s

⁷⁹ Oba *departmaja* imata status »francoske čezmorske posesti«. Guadeloupe sestoji iz dveh večjih in nekaj manjših otokov, med tem ko Martinik obsega le istoimenski otok. Otočani obeh *departmajev* volijo predstavnike v francoski parlament, francosko oblast pa zastopa imenovani komisar. Vsak *departma* ima neke vrste lokalno avtonomijo, ki jo izvajata izvoljena glavni svet in pokrajinski svet. Oba *departmaja* sta gospodarsko odvisna od Francije in EU (Krušič 1992: 148-151).

političnimi, saj si je Francija prizadevala za določitev območij, na katerih bo izvajala svojo suverenost tudi zato, ker bo s tem pridobila tudi naslov nad živimi in neživimi viri. Nadalje so bili zanemarjeni tudi ekološki, geološki in geomorfološki dejavniki. Nasprotno pa so na določitev meje odločilno vplivale geografske okoliščine, še posebej *konfiguracija* obale (*ibidem*: 706-708).

4.3.4.2. Pravni problem in rešitev

Uporaba črte enakih razdalj na strani, ki je obrnjena proti Atlantskemu oceanu, bi ogradila IEC od Dominike v trikotnik, katerega skrajna točka bi bila od obale oddaljena manj kot 55 navtičnih milj. To bi za Dominiko pomenilo odrezanost od odprtega Atlantika (glej prilogo 5, sliko 4), kar bi bilo, kot ugotavlja Nweihed, nepravilno (*ibidem*: 709).

Strani sta se takšni rešitvi izognili tako, da sta severno in južno razmejitveno črto na atlantski strani potegnili vodoravno. S tem je bil vzpostavljen na tračnice spominjajoči morski pas, ki teče od obale Dominike do odprtega oceana. Znotraj tega pasu izvaja suverenost Dominika, na severu Guadeloupe in na jugu Martinik. Posebne okoliščine pa niso vplivale tudi na razmejitev na karibski strani otoka. Nasprotno, na tem delu gre razmejitvena črta v manjšo škodo Dominike kot nadomestilo za ugodno rešitev na atlantski strani (*ibidem*: 706, 709) (glej prilogo 5, sliko 4).

To razmejitev bi torej lahko opisali kot tako, ki temelji na načelu pravičnosti in v kateri se uporablja prilagojena metoda enakih razdalj le na mestih, kjer posebne okoliščine niso bile prisotne. Dejansko je bilo z *ekvidistanco* določenih le 40 odstotkov jugozahodne meje med Dominiko in Martinikom na karibski strani, med tem ko na atlantski ta metoda ni bila uporabljena (*ibidem*: 706 in 710).

Sporazum o določitvi pomorske meje med Francijo in Dominiko na treh mestih omenja mednarodno pravo kot osnovno vodilo v odnosu med strankama (Agreement on Maritime Delimitation between the Government of French Republic and the Government of Dominica 1987: preambula; 2., 3. čl.). Iz tega je razvidno, da pričujoči dokument ni nastal na podlagi »sočustvovanja« ene strani z geografsko neugodnim položajem druge, pač pa na podlagi pravne zavesti (*opinio juris*) o tem, da mednarodno pravo za osnovo vsake *delimitacije* določa načelo pravičnosti. Iz tega lahko zaključim, da se pogodbeni strani po mednarodnem pravu nista čutili zavezani pravici do odprtega morja, pač pa načelu pravične rešitve, kar razmejitev, ki bi prikrajšala že tako gospodarsko šibko državo za vire odprtih voda, ne bi bila prav z nobenega zornega kota.

4.3.5. Razmejitev med Mozambikom in Tanzanijo (1988)

Predmet razmejitve med Mozambikom in Tanzanijo v pogodbi iz leta 1988 je tako kopno kot tudi morje. Vsebinski primerno, bo v temu podpoglavju analizirana le morska meja.

4.3.5.1. Okoliščine

Obali afriških sosed, Tanzanije in Mozambika, ležita druga ob drugi, ločuje pa ju izliv reke *Ruvuma*, ki je hkrati tudi izhodiščna točka pomorske meje, določena z obravnavanim sporazumom. Odločitev za sklenitev le-tega ni izhajala iz morebitnih nasprotij o vprašanju *jurisdikcije* na morju (Charney in Alexander 1993: 894), pač pa, kot je zapisano v dokumentu, iz želje po vzpostavitvi trdnejšega prijateljstva in solidarnosti ter dobrih medsosedskih odnosov med obema subjektoma (Agreement between the Government of the United Republic of Tanzania and the Government of the People's Republic of Mozambique regarding the Tanzania /Mozambique Boundary 1988: preambula).

Na potek razmejitvene črte ekonomski, ekološki, geološki in tudi geomorfološki dejavniki niso imeli nikakršnega vpliva. So pa na razmejitve vplivali strateški interesi Tanzanije, katere IEC bi se v primeru dosledne uporabe metode enakih razdalj občutno zmanjšala (Charney in Alexander 1993: 895).

4.3.5.2. Pravni problem in rešitev

Preambula sporazuma se izrecno sklicuje na temeljna načela mednarodnega prava, cilje in načela, ki so zapisani v Ustanovni listini Organizacije afriške unije (*Organisation of African Unity - OAU*),⁸⁰ ter na pravila UNCLOS-a. Vsi trije pravni viri, drugi sicer le posredno, priznavajo načelo pravičnosti kot osnovno vodilo v meddržavnih odnosih. Razmejitev IEC med Mozambikom in Tanzanijo po metodi enakih razdalj pa bi predstavljala kršenje tega vodila, saj bi bila Tanzanija, ki je že tako revna država, močno prikrajšana za obseg svoje IEC, s tem pa tudi za žive in nežive vire tistega območja. Takšen razplet bi jo po mednarodnem pomorskem pravu prikrajšal za razglasitev celotne, 200 navtičnih milj dolge dovoljene IEC (*ibidem*).⁸¹

Strani sta se nepravilni rešitvi izognili tako, da sta uporabili sestavljeno metodo *delimitacije*: teritorialno morje do oddaljenosti 12 navtičnih milj je razmejeno s sredinsko črto, IEC do oddaljenosti 25,5 navtičnih milj sta razmejeni z malenkost prilagojeno sredinsko črto, od tu dalje

⁸⁰ Dokument je v celoti dostopen na spletni strani: http://www.africa-union.org/Official_documents/Treaties_20Conventions_20Protocols/OAU_Charter_1963.pdf, 18. 2. 2006.

⁸¹ Po izračunih bi bila Tanzanija prikrajšana za pribl. 7980 nm² površine IEC, kar je pribl. 27 370 km² ali bolj slikovito za več kot celo Slovenijo, ki po površini meri 20 273 km².

pa meja ne teče več po točkah enakih razdalj, pač pa paralelno z vzporedniki (glej prilogo 6, sliko 5). S tem sporazumom je Tanzanija dobila precej širši dostop do odprtih voda, kot bi ga v primeru dosledne uporabe *ekvidistance* (Agreement between the Government of the United Republic of Tanzania and the Government of the People's Republic of Mozambique regarding the Tanzania /Mozambique Boundary 1988: 2., 3., 4. čl.).

Obravnavani primer se zdi zanimiv kljub temu, da Tanzaniji tudi najslabša rešitev ne bi zaprla izhoda do odprtega morja. Razlog leži prav v tem, da je bilo načelo pravičnosti temelj za odmik od »pravila« *ekvidistance*, čeprav pravica do virov odprtega morja ni bila neposredno ogrožena. Ta primer sem izbrala z zato, da bi predočila, kako pri *delimitaciji* pomorskih prostorov iz načela pravičnosti ne izhaja le pravica do dostopa do odprtih voda, pač pa tudi druge pravice, katerih neupoštevanje bi, objektivno gledano, državi povzročilo manjšo škodo kot odrezanost od odprtega morja.

4.4. Mednarodna sodna praksa

Mednarodna sodna praksa služi dvema pomembnima namenoma: prvič, je dokaz obstoja pravnega reda, in drugič, ima vlogo razlagalca pravnih pravil (Dupuy in Vignes 1991: 111). Posledica slednjega je obstoj samostojnega (po Statutu Meddržavnega sodišča pomožnega) pravnega vira, katerega načela in pravila pa so zavezujoča le »za pravnice in edinole glede tistega posebnega primera« (Meddržavno sodišče 1945: 38(1). in 59. čl.). Temu primerno se je Meddržavno sodišče na konkretne predhodne odločitve sklicevalo le štirikrat, med tem ko se je splošno na »sodno prakso mednarodnih tribunalov« sklicevalo precej večkrat (Brownlie 1995: 20).

V tem kontekstu je pomembno razlikovati med pomenom rabsodb nacionalnih sodišč in tistimi, ki jih izrečejo mednarodna sodišča. Prve so dokaz prakse držav oz. tistega, kar države dojemajo kot pravno obvezujoče (po 38. členu Statuta Meddržavnega sodišča so torej »dokaz obče prakse, ki je sprejeta kot pravo«), medtem ko so slednje dokaz obstoja mednarodnopravnih pravil (Lauterpacht 1996: 20-1).

Kot ugotavlja Jennings (1997: 40-1), sodišče pri izvajanju funkcije pravnega interpretatorja neizogibno tudi razvija pravo, Lauterpacht (1996: 6) pa poleg tega vidi vlogo sodišča tudi pri razjasnjevanju pravil in načel.⁸² Seveda to ni njegov primarni namen, pač pa največkrat le

⁸² Razvoju mednarodnega prava skozi odločitve Meddržavnega sodišča je Lauterpacht posvetil knjigo. V njej je med drugim pojasnil, da se ta fenomen Meddržavnega sodišča v sociologiji imenuje »heterogenost ciljev«: Institucije, ki

stranska posledica sodniškega dela (Jennings 1997: 40-1). Enakega mnenja je tudi Brownlie (1995: 20), ki pa gre še korak dlje s trditvijo, da so nekatere odločitve in svetovalna mnenja⁸³ Meddržavnega sodišča vplivala celo na razvoj občega običajnega prava. Prav zaradi tega dejstva pa v nadaljevanju sledi analiza dveh Rzsodb Meddržavnega sodišča in ene Rzsodbe *da hoc* Arbitražnega sodišča, v katerih so geografske okoliščine ustrezale obravnavani problematiki.

4.4.1. Razmejitev med Dansko, Nizozemsko in Nemčijo (1969)

Vlogo o morski meji z Nemčijo sta Sodišču ločeno predložili Danska in Nizozemska, obe stranki Konvencije o epikontinentalnem pasu iz leta 1958.⁸⁴ Njun namen ni bil, da Sodišče določi razmejitev med nemškim morjem in morjem obeh držav, pač pa da rzsodi, ali načela in določila iz Konvencije veljajo tudi za njuno sosedo, ki ni bila stranka te Konvencije (Blake 1987: 16).

4.4.1.1. Okoliščine

Vpliv na rzsodbo sta imela dva dejavnika geografske in en geološke narave. Prvi je bil konkavnost nemške obale, drugi dejavnik je bilo dejstvo, da je Severno morje polzaprt, tretji, geološki dejavnik pa se je nanašal na načelo o naravnem podaljšku kopnega (Kolb 2003: 20, 22).

Prvič, nemška obala je po obliki konkavna le, če jo obravnavamo z nizozemsko in dansko obalo skupaj. V primeru, da bi vlogo Sodišču predložila le ena od slednjih dveh, bi bilo dejstvo o legi obale drugačno – govorili bi o obalah, ki ležita druga ob drugi. V takem slučaju, bi bila konveksnost nemške obale le hipotetična in odvisna od morebitne razmejitve s tretjo stranjo. Ker pa sta bili vlogi Danske in Nizozemske združeni v en sodni proces, je *konkavnost* poleg svoje naravne razsežnosti dobila tudi pravno (*ibidem*). Tako je Sodišče že na začetku opozorilo na problem uporabe metode enakih razdalj: »/.../ v primeru konkavne ali vdolbene obale, kakršna je tudi ta od Zvezne republike Nemčije ob Severnem morju«, bi se ob uporabi črt enakih razdalj le-te »neizogibno stikale na relativno kratki oddaljenosti od kopnega in s tem povzročile, da tako od vseh strani obdan epikontinentalni pas dobi obliko trikotnika, z vrhom obrnjenega proti morju, in /.../ odrezanost voda države od nadaljnjih pomorskih pasov izven tega trikotnika /.../« (North Sea Continental Shelf Cases 1969: 17, para. 8).

so ustanovljene za doseganje določenih ciljev sčasoma začnejo vršiti dolžnosti drugače od tistih, ki so si jih zamislili stvaritelji v času njihovega nastanka« (Lauterpacht 1996: 5).

⁸³ Brownlie (1995: 20) kot take navaja rzsodbi: *Fisheries* (1951: VB in Norveška) in *Nottebohm* (1951-55, Linchenstein in Gvatemala) ter svetovalni mnenji: *Reparation* (1949) in *Genocide* (Zadržki h Konvenciji o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida: 1951).

⁸⁴ Vlogi sta bili sicer predloženi ločeno, vendar so se pravdne strani dogovorile, da ju Sodišče obravnava skupaj, v enem postopku. S tem namenom sta bila leta 1967 Sodišču predložena dva vsebinsko istovetna sporazuma, eden med Nemčijo in Dansko, drugi pa med Nemčijo in Nizozemsko, ki sta opredelila pravno vprašanje, na katerega naj Sodišče odgovori (Kolb 2003: 20, 23).

Drugič, Severno morje je iz vzhodne, zahodne in južne strani krožno obdano z ozemlji različnih držav, ki si od vzhoda proti zahodu sledijo: Norveška, Danska, Zvezna republika Nemčija, Nizozemska, Belgija, Francija in Velika Britanija. V sorazmerno omejenem morskem prostoru, kot je ta, se vsi epikontinentalni pasovi, podaljšani od obal posameznih držav, stekajo v središčno točko, pri čemer se na številnih delih tudi prekrivajo. To dejstvo je precej zapletlo razmejitev med tremi sosedomi, saj je bilo Sodišču naloženo, da v okviru bilateralnega postopka odloča tudi o pravicah in interesih, ki dejansko in pravno zadevajo tretje države (Kolb 2003: 22). To je z drugimi besedami Sodišče zapisalo v 4. odstavku rzsodbe: »/.../ Teoretično bi bilo mogoče zarisati tudi sledeče sredinske črte v Severnem morju, namreč med VB in Zvezno republiko [Nemčijo] /.../, Norveško in Zvezno republiko [Nemčijo] /.../ in med Norveško ter Nizozemsko /.../. Tudi če bi zarisali te sredinske linije, bi bilo vprašljivo, ali bi jih lahko VB, Norveška in Nizozemska koristile, saj bi se te črte, kot se zdi, v vsakem primeru nahajale preko meja, ki so na podlagi obstoječih dogovorov trenutno v veljavi« (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 4). Sodišče se je temu zapletu izognilo zaradi narave predloženega vprašanja, ki nanj ni neposredno preneslo naloge, da razmeji pomorske prostore med strankami v sporu (Kolb 2003: 22).

In tretjič, Sodišče je ugotovilo, da »so vode v Severnem morju plitve in da epikontinentalni pas obsega celotno morsko dno, v globini manj kot 200 metrov, z izjemo tvorbe, znane pod imenom »Norveško korito« (*Norwegian Trough*) /.../« (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 4). S tem je Sodišče opozorilo na geološki dejavnik, ki bi (in tudi je) preko načela o naravnem podaljšku kopnega lahko vplival na končno rzsodbo.

4.4.1.2. Pravni problem s stališča posameznih strani v sporu

Nemčija je zagovarjala stališče, da osnovno načelo delimitacije pomorskih prostorov ni pravilo enakih razdalj, ki kot nesporno pogodbeno določilo Nemčije ne zavezuje, pač pa načelo pravične in sorazmerne razmejitve, po kateri vsaki državi pripada delež, primeren dolžini njene obale.⁸⁵ Svoje videnje je nadaljevala s trditvijo, da tudi če bi bila metoda enakih razdalj v danem primeru ocenjena za primerno, bi konkavna oblika obale kot posebna okoliščina upravičila uporabo drugačne razmejitvene metode. Nemčija se je sklicevala tudi na posebnosti polzaprtih morji, v katerih, po njenem mnenju, vsaki državi pripada del epikontinentalnega pasu, ki sega do osrednje

⁸⁵ Postopek je po »predložitvi zadeve Sodišču, bodisi s sporočilom posebnega sporazuma o njegovi pristojnosti ali pa s pisno vlogo, ki sta naslovljena na tajnika Sodišča« (Meddržavno sodišče 1945: 40. čl.), razdeljen na dva dela: pisni in ustni. »Pisni postopek je v tem, da se Sodišču pošljejo in pravnim stranka vročijo vloge, odgovori nanje in po potrebi replike, prav tako pa tudi vsi dokazni spisi in listine«, med tem ko je »Ustni postopek v tem, da Sodišče zaslišuje priče in izvedence ter posluša zastopnike strank, svetovalce in odvetnike« (Meddržavno sodišče 1945: 43. čl.). V tem delu bo predstavljena vsebina pisnih vlog pravnih strank.

točke, v kateri se sekajo sredniske črte (North Sea Continental Shelf Cases 1969: Submissions – Federal Republic of Germany).

Nasprotno pa sta Danska in Nizozemska zagovarjali stališče, da mora razmejitev temeljiti na temelju občega običajnega prava, ki narekuje uporabo načela enakih razdalj. Po njunem prepričanju to načelo postavlja v ospredje *ekvidistanco*, med tem ko so posebne okoliščine *sekundarni* element, uporaben le v primeru manjših posebnosti, kot so prisotnost otoka ali manjšega rta, ki bi lahko povzročile nesorazmeren odklon razmejitvene črte. *Konkavnost* nemške obale, sta zaključili argumentacijo, pa je geografska značilnost velikih razsežnosti, ki zato ne more veljati za posebno okoliščino (North Sea Continental Shelf Cases 1969: Submissions – Denmark, Netherlands).

4.4.1.3. Naloga Sodišča in rzsodba

Vprašanje, postavljeno v rzsodbo Sodišču, se je glasilo: »Uporaba katerih načel in pravil mednarodnega prava je primerna pri razmejitvi epikontinentalnega pasu v Severnem morju, ki onstran delne meje, določene s /.../ Konvencijo z dne 9. junija 1965, pripada vsaki od strank [v postopku]? (North Sea Continental Shelf Cases 1969: Special Agreement 1. čl.)

Sodišču je bilo torej naloženo, da izreče *deklarativno* sodbo, katere namen je, po definiciji, obvezna določitev končnega stanja, ne pa tudi načina za dosego le-tega, ki tako ostane v pristojnosti sprtih strani.⁸⁶ V obravnavanem primeru je odločitev Sodišča o primernih načelih in pravilih tvorila del pogajalskega procesa, zato je po mnenju Kolba (2003: 23-26) ta Sodba bolj »pogajalske« kot »pravne« narave.

Vsebinsko lahko Rzsodbo razdelimo na tri zaokrožene celote: prvič, zavrnitev načela o pravični in sorazmerni razmejitvi, po kateri vsaki državi pripada delež, primeren dolžini njene obale; drugič, zavrnitev metode enakih razdalj kot pravila, in tretjič, opredelitev načel, uporabnih v danih okoliščinah.

Prvič, s konceptom »kopno *dominira* morju« je Sodišče ovrгло načelo, ki ga je zagovarjala nemška stran. Temelj posedovanja epikontinentalnega pasu ni načelo sorazmerne razdelitve tega pomorskega prostora med mejnimi državami, pač pa, kot zapiše Sodišče: »/.../ pravica obalne države do epikontinentalnega pasu, ki tvori naravni podaljšek njenega kopnega, obstaja *ipso facto*

⁸⁶ Namen deklarativne sodbe je zagotoviti določitev pravnega stanja, ki je zavezujoče za strani v postopku. Pravni učinek, izhajajoč iz tega stanja, ne more biti ponovno predmet razsojanja (Interpretation of Judgements No. 7 1927: 20).

in *ab initio*, na podlagi njene suverenosti nad ozemljem /.../. Na kratko, to je *inherentna* pravica države.« Iz tega izhaja Sodišče, ko ovrže stališče Nemčije: »pravična *delimitacija* ni enako kot dodelitev pravičnega in enakomernega dela nerazmejenega prostora, /.../« in še, »da delimitacija sicer mora biti izvršena pravično, vendar to ne pomeni, da je njen cilj dodelitev pravičnega dela [epikontinentalnega pasu] /.../« (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 22).

Drugič, Sodišče je v štirih točkah zavrnilo stališča Danske in Nizozemske v zvezi z metodo enakih razdalj. Razsodilo je, da le-ta kot načelo Ženevske konvencije o epikontinentalnem pasu iz leta 1958 Nemčije ne zavezuje (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 27, 30),⁸⁷ da *ekvidistanca* ni pravilo, *inherentno* v konceptu epikontinentalnega pasu (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 41, 42),⁸⁸ da razmejitev po načelu enakih razdalj prav tako še ni postala pravilo občega običajnega prava (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 81) in da uporaba te metoda, kadar obali dveh držav ležita druga ob drugi ali kadar je obala konveksne oziroma konkavne oblike, vodi k nepravični rešitvi (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 58, 59, 89). Slednja ugotovitev je za namen tega dela posebej zanimiva, saj, kot je utemeljilo Sodišče, lahko v določenih geografskih okoliščinah razmejitev po tem postopku iz neznatnih geografskih odstopanj povzroči neznanske negativne učinke.

In tretjič, pod navdihom Trumanovega razglasa iz leta 1945, je Sodišče osnovalo pravni okvir za določitev meje na temelju dveh nosilnih načel, od katerih je eden materialne, drugi pa formalne narave. Prvo lastnost ima sporazuma med državami, drugo pa načelo pravičnosti. Strani se, kot *domini negotii*, lahko dogovorita o razmejitvi, ki objektivno vsebuje elemente nepravičnosti. V tem primeru govorimo o načelu pravičnosti le kot o pravni *fikciji*, ki jo upravičuje skupna želja obeh strani. Nasprotno pa je v sodnem procesu to načelo glede končnega stanja za sodnike *imperativna obligacija* (Kolb 2003: 41-2). Ostali dejavniki, ki naj se po mnenju Sodišča vzamejo v obzir pri razmejitvi med Dansko, Nizozemsko in Nemčijo, so le stvarnejša pravila, katerih uporaba naj bi privedla do cilja pravične rešitve. V ta namen naj države upoštevajo splošno obliko obal in prisotnost posebnih geografskih lastnosti, geološko strukturo epikontinentalnega pasu in naravne vire, ki se nahajajo na tem območju, ter primerno stopnjo sorazmernosti med

⁸⁷ Danska in Nizozemska sta trdili, da je postal 6. člen, ki zapisuje metodo *ekvidistance*, zavezujoč za Nemčijo na podlagi javnih izjav, razglasov in drugih dejanj, s katerimi je Nemčija enostransko prevzela obveznosti iz Konvencije. Nadalje sta državi trdili še, da se je Nemčija vedla, kot da sprejema oz. priznava ta načela in je s tem povzročila, da so se druge države zanašale na to, da bo le-te tudi spoštovala (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 27)

⁸⁸ Danska in Nizozemska sta zagovarjali stališče, da je bližina merilo, po katerem se določa posedovanje delov epikontinentalnega pasu. Tako naj bi vsi deli tega območja, ki so bližje obali prve kot obali druge države, pripadali prvi. To pravilo bližine naj bi narekovala metoda enakih razdalj (Kolb 2003: 34).

širino dodeljenega dela morja ter dolžino obale, pri čemer naj se upošteva dejanski ali predviden vpliv take razmejitve na vse vpletene države (Brown 1994: 165).

4.4.1.4. Ocena

Razsodba o Severnem morju je ena največkrat navajanih in analiziranih v pravni literaturi iz dveh razlogov: Prvič zato, ker je prispevala k razvoju doktrine o epikontinentalnem pasu, in, drugič, zato, ker se dotakne vprašanja nastanka običaja v sodobnih razmerah, vpliv običaja na pogodbe in možnosti preobrazbe načel, zapisanih v multilateralnih dokumentih v obče običajno pravo (Friedmann 1970: 229). Ne glede na to, pa je ta primer nemalokrat tudi predmet številnih kritik. Večina se jih nanaša na: prvič, zavrnitev metode enakih razdalj/posebnih okoliščin kot načela občega običajnega prava; drugič, prevelik poudarek na Trumanovi doktrini in zanemarljivo upoštevanje naknadnega razvoja in prakse držav (Brown 1994: 168); in tretjič, utemeljitev rajsodbe na načelu naravnega podaljška kopnega, torej na geografskih okoliščinah (Blake 1987: 18).

Za potrebe pričujočega diplomskega dela, je obravnavana Rajsodba pomembna v dveh točkah: v tisti, ko Sodišče ugotovi, da bi razmejitev s črto enakih razdalj odrezala epikontinentalni pas Nemčije od nadaljnjih pomorskih pasov (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 8), in še, ko presodi, da taka rešitev ni primerna, ker ne vodi k pravični rešitvi: »/.../ v določenih geografskih okoliščinah, /.../ metoda enakih razdalj /.../ nedvomno vodi k nepravilnosti /.../, iz istega razloga pravičnost izključuje uporabo metode enakih razdalj kot edinega načina razmejitve v tem primeru /.../« (North Sea Continental Shelf Cases 1969: para. 89, 90).

4.4.2. Razmejitev med Gvinejo in Gvinejo-Bisao (1985)

Arbitraža med Gvinejo in Gvinejo-Bisao je zanimiva iz štirih razlogov: prvič, po koncu kolonialne dobe je to prvi primer predložitve spora dveh podsaharsko afriških držav zavezujoči mednarodni arbitraži. Drugič, državi sta kljub velikim vladnim spremembam ostali zvesti zavezi o arbitraži.⁸⁹ Tretjič, celoten sodni proces, od podpisa Sporazuma do končne rajsodbe, je trajal le 24 mesecev (Righini 1986: 251), kar sta državi dosegli tako, da sta raje kot Meddržavnem sodišču, v katerem razsoja 15 sodnikov porotnikov, sodbo zaupali *ad hoc* Arbitražnem tribunalu, sestavljenem iz treh sodnikov Meddržavnega sodišča (Aqarone 1995: 414).⁹⁰ In nenazadnje, kot opazi Adede, je v tej Rajsodbi jasno razvidna težnja, da se s procesom razmejitve zagotovi

⁸⁹ Rajsodbo je *ad hoc* Arbitražno sodišče, sestavljeno iz treh članov Meddržavnega sodišča, kateremu je predsedoval Lachs, soglasno sprejelo dne 14. 2. 1985 v Palači miru v Haagu (Arbitration Tribunal 1985).

⁹⁰ Vsaka država je imenovala enega sodnika, pri čemer sta obe izbrali Afričana. Skupaj sta nato določili predsednika Tribunalu, sodnika Manfreda Lachsa s Poljske (Aqarone 1995: 415).

dostop obalnih držav do vseh pomorskih pasov, ki jih dovoljuje mednarodno pravo (Charney in Alexander 1993: 862).

4.4.2.1. Okoliščine

Povod za razmejitev morja med Gvinejo in Gvinejo-Bisao so bili naftni interesi, ki sta jih na mejnem področju imeli obe državi (*ibidem*: 414-15).⁹¹ Ekonomski dejavniki so tako spodbudili začetek pogajanj, na končen potek meje pa kot geološki, ekološki in geomorfološki dejavniki niso imeli nikakršnega vpliva. V obzir pa je Tribunal vzel geografske in zgodovinske okoliščine, ter strateške in varnostne interese, zaradi katerih je določil mejo tako, da ne povzroča učinka odrezanosti oz. *enklavnosti* gvinejskega morja (Charney in Alexander 1993: 859).

Iz geografskega stališča je bila pomembna predvsem oblika obal obeh držav. Obala Gvineje-Bisao je močno razčlenjena in vključuje *arhipelag Bijagos*. V času oseke se nekateri otoki arhipelaga združijo s kopnim, s plimo pa se njena struktura zopet popolnoma spremeni. Nasprotno pa je obala Gvineje sorazmerno strnjena in vključuje manjše število otokov, ki pa se za razliko od otokov njene manjše sosede, z izjemo Alkatraza, ne nahajajo v bližini mejnega prostora. Poleg navedenega je bila za razmejitev pomembna še konkavnost gvinejske obale (Aquarone 1995: 415, 419).

Iz zgodovinskega stališča pomemben predmet razmisleka, je bil leta 1886 sklenjen Sporazum med Francijo in Portugalsko, v tistem času kolonialistkama teh dveh držav,⁹² ki je določila kopensko in morsko mejo med takrat afriškima kolonijama. Po osamosvojitvi nobena od novonastalih držav ni izpodbijala kopenske meje, nasprotno pa si strani nista bili enotni glede veljavnosti morske razmejitvene črte, ki je tekla paralelno z vzporedniki na zemljepisni širini 10 stopinj 40 minut (*ibidem*: 417-18).

4.4.2.2. Pravni problem s stališča posameznih strani v sporu

Stališče Gvineje-Bisao, kot je zapisano v vlogi, je bilo: prvič, da namen Sporazuma iz leta 1886 ni bil razmejitev morja, pač pa le opredelitev *jurisdikcije* nad otoki, ki se nahajajo na »južni meji«. ⁹³ Če torej meje na morju nikoli ni bilo, je le-to potrebno šele zarisati. In drugič, da načelo

⁹¹ Natančneje, raziskave ameriških naftnih velikanov, Esso in *Union Texas Petroleum Corporation*, prvi ima koncesijo za črpanje nafte v Gvineji-Bisao, drugi pa v Gvineji, so nakazale možnost, da so nahajališča nafte na mejnem področju, ki je bil predmet spora med obema državama. Zato sta ti dve podjetji spodbudili vladi obeh držav, da sta leta 1983 sedli za pogajalsko mizo (*ibidem*: 414).

⁹² Gvineja je bila francoska kolonija, ki je dosegla neodvisnost že leta 1958, Gvineja-Bisao pa je bila pod portugalsko nadvlado, neodvisnost pa je razglasila leta 1973 (Arbitration Tribunal 1985: para. 18).

⁹³ *Tribunal* je za vodenje postopka, ki sta ga sestavljala pisni in ustni del, uporabil poslovnik Meddržavnega sodišča. V pisni del so spadale vloge (*memorial*), ki sta jih predložili obe strani, ter nasprotne vloge (*counter-memorial*), ki

pravične rešitve narekuje uporabo metode enakih razdalj za določitev mejne črte, ki bi tako potekala pod *azimutom* 225 stopinj⁹⁴ (Arbitration Tribunal 1985: Submission - Guinea-Bissau).

Nasprotno pa je Gvineja zagovarjala, da: prvič, Sporazum iz leta 1886 na temelju načela *uti possidetis* ustvarja morsko mejo med državama, na kar nakazuje tudi v Sporazumu uporabljena besedna zveza »južna meja«, in, drugič, naj se torej ohrani ta meja, ki teče vzporedno z ekvatorjem na geografski širini 10 stopinj 40 minut (Arbitration Tribunal 1985: Submission - Guinea). Gvineja se je pri zavračanju uporabe metode enakih razdalj opirala na načelo proporcionalnosti in na načelo pravične razmejitve v povezavi z dotedanjo prakso afriških držav, še posebej na *delimitacijo* med Kenijo in Tanzanijo ter Gambijo in Senegalom. V obeh primerih so, kot že znano, geografske danosti narekovale razmejitev z vzporedniki paralelno črto, s katero so se izognili učinku *enklavnosti*, ki bi sicer prizadel eno od strani. Nenazadnje je Gvineja utemeljevala svoje stališče tudi z dejstvom, da ima v primerjavi s svojo sosedo večjo površino kopnega in daljšo obalo, zaradi česar naj bi ji, po načelu proporcionalnosti, pripadal večji del epikontinentalnega pasu, kot bi ga dobila v primeru razmejitve z metodo enakih razdalj (Arbitration Tribunal 1985: para. 100, 118).

Za namen pričujočega dela je še posebej zanimivo zaslišanje dr. Lewisa Alexandra, ki ga je kot strokovno pričo povabila Gvineja. Vprašanje, ki mu je bilo zastavljeno, se je glasilo: »Ali v praksi obstajajo primeri, v katerih je uporaba metode enakih razdalj povzročila popolno odrezanost države od njene legitimne IEC in epikontinentalnega pasu?« Odgovor dr. Alexandra je bil: »Ne, ne obstajajo. V primerih, v katerih bi uporaba metode enakih razdalj imela tak učinek, so se države, z namenom doseči pravično rešitev, dogovorile o uporabi drugačne razmejitvene črte« (navedeno po Aquarone 1995: 420).

4.4.2.3. Naloga Sodišča in rajsodba

Državi sta Arbitražnemu tribunalu v 2. členu Posebnega sporazuma (*Special Agreement*) zastavili tri vprašanja (Arbitration Tribunal 1985). Prvi dve sta iskali odgovor na to, ali so Sporazum iz leta 1886 ter protokoli in dokumenti k le-temu, ustanovili morsko mejo med državama, zadnje vprašanje pa je nalagalo Tribunalu, da glede na rajsodbo o prvih dveh vprašanjih določi natančen potek meje.

sta jih državi vložili po izmenjavi vlog. Pisnemu delu so sledili ustni zagovori in zaslišanja zastopnikov, svetovalcev ali strokovnjakov (Arbitration Tribunal 1985: Special Agreement 6. čl.).

⁹⁴ *Azimuth* je po definiciji kot med smerjo proti geografskemu severu in smerjo izbranega predmeta na vodoravni površini (Kocjan-Barle in Bajt 2003: 134). Če torej zarišemo navpičnico skozi točko, v kateri se konča kopenska meja med Gvinejama, bi črta enakih razdalj na to navpičnico ležala pod kotom 225 stopinj.

Tribunala je na prvi dve vprašanji odgovoril negativno, svojo odločitev pa obrazložil na podlagi pripravljanih del in prakse obeh držav (Arbitration Tribunal 1985: para. 56, 61-67). Nato se je posvetil iskanju pravične pomorske razmejitve, utemeljene na 74(1). in 83(1). členu UNCLOS-a, katerih obči pomen po mednarodnem pravu sta kljub dejstvu, da UNCLOS dotodaj še ni stopila v veljavo, priznavali obe sprti strani (Arbitration Tribunal 1985: para. 88).⁹⁵ Za doseg take rešitve v danem primeru je bilo po mnenju Tribunala potrebno: prvič, zagotoviti, v kolikor mogoče, da vsaka država nadzira pomorski prostor pred in v bližini svoje obale in drugič, upoštevati pomembne okoliščine, vključno s konfiguracijo in smerjo obale ter prisotnostjo številnih otokov Gvineje-Bisao (Arbitration Tribunal 1985: para. 92). Na podlagi analize teh dveh postavk, je Tribunal prišel do zaključka, da uporaba metode enakih razdalj, zaradi konkavnosti obale, ni primerna, saj bi povzročila odrezanost gvinejskega morskega območja pred njeno obalo in jo zaprla med morske prostore Gvineje-Bisao in Sierra Leone (Arbitration Tribunal 1985: para. 104). Vpliv drugih posebnih okoliščin, katerih upoštevanje sta predlagali strani (načelo proporcionalnosti, načelo naravnega podaljška kopnega in gospodarske dejavnike) pa je Tribunal zavrnil (Arbitration Tribunal 1985: para. 116, 119, 122).

Sodniki so nato, ob upoštevanju navedenega, soglasno določil mejo, ki jo sestavljajo trije *segmenti*: prvega tvori približno 14,5 navtičnih milj dolga vodoravnica, ki teče proti jugozahodu, mimo območja imenovanega *Pilots Passage*. V bližini otoka Alkatraz se vodoravnica prelomi in v tej točki se začne drugi segment, katerega tvori z vzporednikom paralelna črta, na geografski širini 10 stopinj 40 minut, približno enake dolžine kot prva.⁹⁶ Le-ta pa se ne nadaljuje v tretjem segmentu, ki ga sestavlja proti jugozahodu obrnjena ravna črta v smeri 236 stopinj *azimuta* (Arbitration Tribunal 1985: para. 111), saj je bilo sodišče mnenja, da bi nadaljnji potek razmejitvene črte, enake tisti v drugem segmentu, lahko povzročil učinek odrezanosti, v tem primeru morja Gvineje-Bisao (Arbitration Tribunal 1985: para. 107).

4.4.2.4. Ocena

Brown (1994: 196) je do pričujoče Rzsodbe precej kritičen, ker da le-ta ne prispeva k razvoju mednarodnega prava, pač pa se, tako kot Meddržavno sodišče, raje zateče k že uveljavljenim načelom. Prav nasprotnega mnenja pa je Aquarone (1995: 421 in 428), strokovnjakinja, ki je v sodnem procesu sodelovala na strani Gvineje. Odločitev Sodišča označi za zelo inovativno in

⁹⁵ 74(1). člen: »IEC med državami /.../ se razmeji s sporazumom v skladu z mednarodnim pravom, kot je navedeno v 38. členu Statuta Meddržavnega sodišča, da bi se dosegla pravična rešitev«. 83(1). člen pa je vsebinsko popolnoma identičen zgornjemu, le da namesto IEC ureja razmejitev epikontinentalnega pasu (UNCLOS 1982).

⁹⁶ Prvi in drugi segment tako ustrezata »južni meji«, ki jo določa Sporazum med Portugalsko in Francijo iz leta 1886, vendar ne zato, ker bi bilo Sodišče mnenja, da ta Sporazum določa mejo na morju, pač pa zato, ker se je takšna razmejitvena črta Sodišču zdel najbolj pravična (Aquarone 1995: 423).

daljnosežno, saj bo po njenem mnenju prav gotovo vplivala na prihodnje razmejitve pomorskih prostorov okoli afriškega kontinenta, na katerem velikemu številu držav v primeru uporabe metode enakih razdalj prav tako grozi učinek odrezanosti.

Iz mojega stališča, pa je celoten sodni proces med obema Gvinejama pomemben dokaz obstoja mednarodne zavesti o tem, da je zagotovitev dostopa do odprtih voda ena od kategorij pravične rešitve. Obe sprti strani, kot tudi sodniki, so si bili enotni, da se je potrebno izogniti odrezanosti morja ene država od zunanjih pomorskih prostorov. Še več, pričanje strokovnjaka na tem področju je razkrilo dragocen podatek, da mednarodna sodna in pogodbeni praksa ne poznata primera, v katerem bi strani namerno zaprle morje ene države med morja njene sosede. Ta podatek pa je že sam po sebi precej zgovoren: govori namreč v prid tezi, da v mednarodni skupnosti le obstaja neke vrste zavest, da je pravično zagotoviti dostop do vseh pomorskih pasov državam, ki jim tega ne omogoča geografski položaj.

4.4.3. Razmejitev zaliva Fonseca: razmejitev med Hondurasom in Salvadorjem – intervencija Nikaragve (1986)

Leta 1986 sta Salvador in Honduras sklenila Posebni sporazum, v katerem sta petčlanskemu senatu Meddržavnega sodišča naložila (Evans 1992: 897), da določi kopensko mejo na šestih nerazmejenih odsekih ter pravni status spornih otokov in pomorskih prostorov (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: Special Agreement 2. čl.).⁹⁷ Tri leta kasneje je Nikaragva na temelju 62. člena Statuta Meddržavnega sodišča vložila prošnjo za intervencijo z utemeljitvijo, da bo končna odločitev Sodišča o drugem in tretjem vprašanju neizogibno zadevala tudi njene interese.⁹⁸ Salvador je intervenciji nasprotoval, Honduras pa je bil pripravljen dovoliti Nikaragvi, da predstavi svoje stališče o režimu v zalivu Fonseca. Sodišče je na temelju podrobne analize prvič v svoji zgodovini odobrilo prošnjo za intervencijo, vendar je Nikaragvi le-to omejilo zgolj na vprašanje pravnega statusa voda v Zalivu (Evans 1992: 898-905).

⁹⁷ Leta 1972 sta Salvador in Honduras prekinili oborožen spopad za teritorialno mejo in se dogovorili o razmejitvi precejšnjega dela ozemlja med obema državama. Ostalo je le šest spornih področij, o katerih se državni nista uspeli sporazumeti, zato sta leta 1980 sklenili mirovno pogodbo, ki je med drugim ustanovila mešano komisijo za rešitev vprašanja o spornih kopenskih predelih ter za določitev statusa otokov in pomorskih prostorov. Pogodba je mešani komisiji nadalje določila petletni rok za sklenitev sporazuma. V primeru, da ta pogoj ne bo izpolnjen, pa sta se stranki dogovorili o predaji spora v razsodbo Meddržavnemu sodišču (Philipp 1997: 121).

⁹⁸ V 62(1). členu je zapisano: »Če je kakšna država mnenja, da bi s sodbo v kakšnem sporu mogel biti prizadet kak njen interes pravne narave, sme predlagati Sodišču, da ji dovoli intervenirati v postopku« (Meddržavno sodišče 1945).

Za potrebe obravnavane tematike je zanimiva le rešitev glede pomorskih prostorov v zalivu Fonseca in njegovi okolici, zato se osredotočam izključno na ta del sodnega postopka in razsodbe.⁹⁹

4.4.3.1. Okoliščine

Zaliv Fonseca se nahaja na pacifiški obali Srednje Amerike. Severozahodni rob Zaliva je pod suverenostjo Salvadorja, jugovzhodni spada pod Nikaragvo, obala notranjosti Zaliva, med ozemljem Salvadorja in Nikaragve, pa pripada Hondurasu (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 382). Zaliv Fonseca je sorazmerno majhen, njegova obala pa je v notranjosti močno razčlenjena in obdana s številnimi otoki in čermi. V Zaliv vodijo zgolj štiri plovne poti in le dve od teh sta primerni za velika tovorna plovila (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 383).

Kot je ugotovilo Sodišče, obe stranki v postopku, intervenirajoča stran in tudi drugi opozovalci soglašajo, da ima Fonseca status »zgodovinskega zaliva«, njegove vode pa status »zgodovinskih voda« (*ibidem*).¹⁰⁰ Iz tega sledi, da je potrebno raziskati zgodovino Zaliva, zato da se ugotovi, kakšen režim je v teh vodah najprimernejši (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 384).

Od odkritja Zaliva, leta 1522, pa do nastanka samostojnih držav Salvadorja, Nikaragve in Hondurasa leta 1821, je bil Fonseca pod špansko krono.¹⁰¹ Tako je bil večino svoje zgodovine zaliv ene države, s katerega vodami je upravljala le španska oblast. Ob osamosvojitvi so trije novonastali subjekti pravice nad vodami Zaliva, kot tudi nad ozemljem, pridobile s sukcesijo od Španije (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 385). Posledično je za določitev režima pomembno ugotoviti pravno stanje voda v Zalivu leta 1821 (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 386), za kar sta leta 1917 Salvador in Nikaragva zaprosili Srednjeameriško meddržavno sodišče (*Central American Court of Justice*) (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 387). Le-to je prišlo do zaključka, da je Fonseca zgodovinski zaliv z lastnostmi zaprtega morja (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992:

⁹⁹ Razsodba Meddržavnega sodišča med Hondurasom in Salvadorjem iz leta 1992 je po navedbah Kwiatkowske (1997: 99) po številu zapisanih besed najboljše razsodba v zgodovini te sodne institucije.

¹⁰⁰ Opredelitev pojma *zgodovinski zaliv* ni mogoče najti ne v Ženevski konvenciji iz leta 1958, kot tudi ne v UNCLOS-u. Dokaj skopo pa je ta pojem opredelilo Meddržavno sodišče: »S pojmom 'zgodovinske vode' se navadno označuje tiste, ki pod režim notranjih voda spadajo zgolj zaradi obstoja 'zgodovinskega naslova'« (Fisheries Case 1951: 130) in še: »[področje zgodovinskih voda] ureja obče običajno mednarodno pravo, ki za vode z zgodovinskim naslovom ne predpisuje enotnega režima, pač pa specifičnega glede na vsak primer posebej« (Continental Shelf 1982: 74, para. 100).

¹⁰¹ Zaliv je odkril španski pomorščak Andres Nino in ga poimenoval po Juan Rodriguez de Fonsecu, škofu Burgosa, ki je bil pokrovitelj njegove odprave (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 385).

para. 390), katerega vode so, z izjemo teritorialnega pasu treh milj in iz leta 1900 razmejenga dela med Hondurasom in Nikaragvo, v skupni lasti (*kondominiju*)¹⁰² vseh treh obdajajočih ga držav (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 392 in 396).¹⁰³ Eden glavnih razlogov za tako odločitev je bila, po oceni Meddržavnega sodišča, potreba, da se »v večdržavnem, zaprtem Zalivu zagotovi izvajanje pravice po dostopu iz odprtega morja za vse tri države« (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para 395).

4.4.3.2. *Pravni problem s stališča posameznih strani v sporu*

Bistvo spora med tremi obalnimi državami je bilo v njihovem nasprotujočem si odnosu do odločitve iz leta 1917, po kateri je zaliv Fonseca *kondominij*. Po eni strani je koncept solastništva močno odobral Salvador,¹⁰⁴ po drugi strani pa sta temu konceptu nasprotovala Nikaragva in Honduras, slednji z utemeljitvijo, da je vzpostavitev takega režima mogoča le ob pristanku vseh treh držav. Honduras se je nadalje skliceval na dejstvo, da ga Razsodba iz leta 1917 ne zavezuje, ker ni bil stran v postopku, intervenirujoča Nikaragva pa je trdila, da z Razsodbo ni zavezana zaradi njenega stalnega nasprotovanja takšni rešitvi (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 398, 399).

Alternativna rešitev kondominiju, ki jo je predlagal Honduras, je v Zalivu predvidevala vzpostavitev režima "skupnih interesov" (*community of interests*), ki bi zadeval predvsem navigacijske pravice (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 406). Tak režim bi ne le omogočal razmejitev voda v Zalivu, pač pa le-to celo zahteval. Da je razmejitev nujna, je Honduras utemeljeval z nesoglasji in zastoji pri uresničevanju skupnih dejavnosti v Zalivu ter z različnimi incidenti med plovnimi objekti treh držav v vodah Zaliva, kar je pripisal negotovosti, ki po njegovem mnenju izhaja iz nerazmejenosti (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 408).

4.4.3.3. *Naloga Sodišča in razsodba*

Naloga Sodišča v zvezi z določitvijo režima v zalivu Fonseca je bila dvodelna. V prvem delu je moral sodni senat razjasniti pravni status Razsodbe iz leta 1917, v drugem delu pa določiti režim

¹⁰² Kondominij, latinsko *condominium*, je ozemlje, nad katerim istočasno dve ali več držav izvršujejo skupno oblast na temelju mednarodnega sporazuma (Ibler 1987: 45).

¹⁰³ Srednjeameriško sodišče je *kondominij* utemeljilo kot sledi: »V času osamosvojitve Hondurasa, Nikaragve in Salvadorja, v zalivu Fonseca ni bilo nikakršnih meja. In čeprav odsotnosti predhodne razmejitve ne sledi vedno solastništvo skupnosti, je jasno, da pa je njena odsotnost v pravnem smislu nujna predpostavka za nastanek skupnosti«. Sodišče je zaključilo z ugotovitvijo, da so vode zaliva tudi po osamosvojitvi ostale nerazmejene in v skupni, miroljubni, uporabi vseh obrežnih držav, kar v tem primeru dokazuje obstoj solastniške skupnosti (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 400).

¹⁰⁴ Salvador je potrebo po solastništvo utemeljeval s specifično naravo Zaliva, katerega geografske značilnosti, še posebej njegova oblikovanost in majhnost, ne dopuščajo delitve (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 409).

v obravnavanem Zalivu. Glede prvega je razsodil, da je dokument iz leta 1917 veljavna sodba pristojnega sodišča, nasprotovanje Nikaragve pa je zavrnil z utemeljitvijo, da razočarana stran s protestom ne more ovreči pravnomočne razsodbe. Na podlagi tega je Sodišče zapisalo, da: »naj senat upošteva Sodbo iz leta 1917 kot pomembno *precedenčno* odločitev pristojnega sodišča in, kakor zapisuje 38. člen Statuta Meddržavnega sodišča, kot pomožno sredstvo za ugotavljanje pravnih pravil« (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 402 in 403).

Odločitev glede drugega dela se je v veliki meri opirala na tisto iz prvega. Tako je v končnem dokumentu zapisano, da Sodišče glede režima zgodovinskih voda v Fonseci zavzema stališče enako tistemu, ki je zapisano v Odločitvi iz leta 1917: »Senat ugotavlja, da so vode v Zalivu, razen morskega pasu širine treh milj,¹⁰⁵ zgodovinske vode in subjekt enakopravne suverenosti treh obalnih držav« (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 404). Tako je Sodišče zavrnilo stališče Hondurasa, po katerem bi bil režim »skupnih interesov« boljša rešitev kot so-lastništvo, saj je, kot je zapisalo, slednji skoraj popoln pravni institut za uresničitev ciljev režima »skupnih interesov«, ker zagotavlja enakost uporabnikov voda pri izvajanju njihovih skupnih pravic ter onemogoča privilegiranost ene od strani (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 407).

V nadaljevanju je Sodišče svojo razsodbo utemeljilo tudi z načelom pravičnosti: *Kondominij* omogoča prisotnost vseh treh subjektov na črti, ki zapira Zaliv. Prav ta prisotnost pa preprečuje, da bi bil Honduras obdan z vodami drugih dveh držav in tako prikrajšan za njegove pravice, ki se nanašajo na odprto morje zunaj Zaliva. Taka rešitev pa se zdi, tako Sodišče, edino pravična (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 418).

4.4.3.4. Ocena

Obravnavana Razsodba na prvi pogled morda vzbuja vtis, da vsebinsko ne spada v okvir obravnavane tematike, vendar pa poglobljena analiza razkrije prav nasprotno. Rešitev v zalivu Fonseca predstavlja primer alternativnega dogovora, s katerim so vse tri nanj meječe države, Salvador, Honduras in Nikaragva, dobile pravico do izvrševanja suverenosti nad koridorjem in do skupnega upravljanja morja od svojih notranjih do odprtih voda (Grbec povzet po Škerl 2004: 20). Sodišče se je na več mestih sklicevalo na načelo pravične rešitve in na pravico vseh treh držav, še posebej Hondurasa, po dostopu do odprtih voda. S temi načeli je med drugim tudi

¹⁰⁵ Vsaka od treh držav poseduje morski pas, ki je od obale oddaljen tri milje. Vendar pa ta pas, po mnenju Sodišča, ne moremo označiti za teritorialno morje posamezne države, saj mu ne sledita epikontinentalni pas in odprto morje ali IEC. V bistvu, tako Sodišče, ima vlogo ločnice teritorialnega morja črta, ki zapira vhod v Zaliv. Pas treh milj je namesto tega opredeljen za notranje vode obalnih držav, ki niso pod skupno oblastjo vseh treh subjektov (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 416).

utemeljilo svojo končno odločitev ter tako še enkrat potrdilo, da mednarodno pravo posredno, preko načela pravičnosti, stremi k razmejitvam, ki omogočajo državam čim širši dostop do pomorskih prostorov, ki se raztezajo za njihovim teritorialnim morjem. Nenazadnje pa na obravnavano razsodbo lahko gledamo tudi kot na spodbudo za iskanje inovativnih rešitev za doseg istega cilja: pravične razmejitve.

ZAKLJUČEK

V diplomskem delu sem skušala prikazati status pravice dostopa do odprtih voda v mednarodnem pravu. V primeru, da bi dokazala občo naravo te pravice, bi bila posredno potrjena tudi moja delovna teza, v nasprotnem primeru, pa bo potrditev ali ovržbenje te teze temeljila na ugotavljanju prakse držav, ki pa kot taka še ni prešla v obče običajno pravo.

Da dokažemo obstoj mednarodnega občega običajnega načela, je torej potrebno najti dovolj dokazov o obstoju obeh sestavnih enot: psihološkega in materialnega elementa. Za ugotavljanje prvega se bom poslužila manj *rigoroznega* pristopa Meddržavnega sodišča, ki na *opinio juris* sklepa na podlagi dokazov o splošni praksi, soglasju v strokovni literaturi in rabsodbah mednarodnih sodnih teles. Za dokazovanje objektivnega elementa pa sem analizirala *multilateralne* dokumente, pravoznanstvo, pogodbe med državami ter rabsodbe meddržavnih *tribunalov*, ki po mojem mnenju najbolj reprezentativno pokažejo obstoj ali neobstoj tvornih enot tega elementa, ki so trajanje, pogostost, doslednost in splošnost.

Skozi analize primerov sem prišla do naslednjih zaključkov: prvič, da v *multilateralnih* dokumentih ne zasledimo načela dostopa do odprtih voda posebej za geografsko prikrajšane države, pač pa *substantia* le-teh, v najboljšem primeru govori le o splošni pravici vseh držav do uživanja svobode morja. Iz te pravice je nato izpeljano neke vrste *subsidiarno* načelo dostopa do morja, katerega uresničevanje pa ti dokumenti prepuščajo dobri volji obalnih držav, ki naj po dogovoru prikrajšanimi državam omogočajo služnost *tranzita*, pa še to po načelu *reciprocitete*.

Drugič, da tudi pravoznanstvo ne posveča pozornosti pravici dostopa držav do odprtih voda, kolikor pa že, so subjekti obravnave predvsem države brez neposrednega dostopa do morja in le v manjši meri tudi tiste obalne države, katerih problem se nanaša na teritorialni izhod na odprto morje. Kot je razvidno iz analize v podpoglavju 4.2., pa tudi avtorji, ki se ukvarjajo s to problematiko, niso enotni ne glede izvora te pravice kot tudi ne glede njenega obsega. Vtis, ki sem ga dobila pri preučevanju številne strokovne literature, je bil, da to področje, ki ga je pravna stroka dosedaj potiskala precej v ozadje, še čaka na podrobnejšo obravnavo, zato je v bližnji prihodnosti skoraj nesmiselno pričakovati strokovni konsenz o tej problematiki.

Tretjič, da za razliko od prvih dveh kazalcev, pogodbeni praksa govori v prid tezi obstoja zavesti o tem, da se državam, če je to le mogoče, zagotovi dostop do vseh, po mednarodnem pravu priznanih pomorskih pasov. Ta trditev je osnovana na ugotovitvi, da je v treh od štirih primerov, v katerih bi razmejitev z metodo enakih razdalij zaprla eni od strani izhod do mednarodnih voda, sprejet sporazum, s katerim so strani preprečile učinek *enklavnosti*, temeljil na zavedanju osnovnih načel mednarodnega prava, predvsem načela pravičnosti. Le Francija je pojasnila svoj pristavek na monaški koridor z izjemnimi midsosedsnimi odnosi, torej s svojo dobro voljo in tako eksplicitno zanikala, da se je k taki rešitvi čutila zavezano po mednarodnem pravu.

In četrtič, da tako kot pogodbeni tudi mednarodna sodna praksa kaže podoben vzorec reševanja tovrstnih *delimitacijskih* sporov. V vseh treh do sedaj znanih primerih, v katerih je mednarodno sodno telo moralo podati ralsodbo o razmejitvi pomorskih prostorov, od katere je bil odvisen tudi dostop ene od sprtih držav do zunanjih pomorskih pasov, je bila ta geografska okoliščina pomemben predmet pravnega razmisleka. Še več, v vseh treh primerih so imele te okoliščine tudi ključno vlogo pri končnih sodnih odločitvah, ki so na temelju pravičnosti, Nemčiji, Gvineji in Hondurasu zagotovile teritorialni dostop do vseh pomorskih pasov, priznanih po mednarodnem pravu.

Iz zapsanega lahko zaključim, da so iz prakse držav razvidni trije od štirih osnovnih kriterijev, na podlagi katerih ugotavljamo prisotnost materialnega elementa. To so: trajanje, pogostost in doslednost, med tem ko o četrtem elementu, splošnosti, manjkajo dokazi. Za razliko od materialnega pa bi težko govorili tudi o obstoju psihološkega elementa. Tako strokovna literatura kot tudi splošno vzdušje v mednarodni skupnosti, ki se kaže v vsebini multilateralnih dokumentov, nista naklonjeni uvajanju nove pravice, ki bi jo marsikateri subjekt razumel kot potencialno kratenje suverenosti obalnih držav. Če torej strnem, dostop do vseh veljavnih pomorskih pasov za geografsko prikrajšane države ni samostojna pravica mednarodnega občega običajnega prava, je pa eno od meril občega načela pravične rešitve in zato kot tak posredno prisoten tudi v mednarodnem pravu.

Moje osebno predvidevanje je, da se bo z vse večjo integracijo mednarodne skupnosti in razvojem mednarodnega pomorskega prava krepila tudi zavest držav o tem, da so v osnovi nepravične rešitve škodljive za celotno skupnost, ker v sebi nosijo kati konfliktov in nesporazumov, ki so ovira za boljše in tesnejše sodelovanje, torej posredno ovira za večji razcvet širše skupnosti.

LITERATURA

Primarni viri

1. Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece vs. Turkey), 1978 I.C.J. 3 (19. 12. 1978)
2. Agreement between the Government of the United Republic of Tanzania and the Government of the People's Republic of Mozambique regarding the Tanzania /Mozambique Boundary (Sporazum o pomorski razmejitvi med Mozambikom in Tanzanijo), 28. 12. 1988, (<http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/TZA-MOZ1988TM.PDF>, 22. 11. 2005).
3. Agreement on Maritime Delimitation between the Government of French Republic and the Government of Dominica (Sporazum o pomorski razmejitvi med Dominiko in Francijo), 7. 9. 1987, (<http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/FRA-DMA1987MD.PDF>, 18. 11. 2005).
4. Anglo-French Court of Arbitration (1977) Case Concerning the Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain nad Northern Ireland, and the French Republic, 30. 6. Reports of International Arbitral Awards, Vol. XVIII.

5. Arbitration Tribunal (1985) for the Delimitation of the Maritime Boundary Between Guinea and Guinea-Bissau, Award 14. 2., (<http://imli.org/docs/A67.DOC>, 20. 9. 2005).
6. Asylum Case (Columbia vs. Peru) 1950 I.C.J. 266 (27. 11. 1950) (povzetek po <http://www.icj-cij.org/icjwww/idecisions/isummaries/icpsummary501120.htm>, 13. 1. 2006).
7. Case Concerning the Frontier Dispute (Burkina Faso vs. Republic of Mali) 1987 I.C.J. 7 (9. 4. 1987).
8. Conciliation Commission (1981) Continental Shelf Area between Iceland and Jan Mayen: Report and Recommendations to the Governments of Iceland and Norway, 19. 5. – 20. 5., (<http://www.imli.org/docs/A73.DOC>, 6. 3. 2006).
9. Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya vs. Malta), 1985 I.C.J. 13 (2. 6. 1985).
10. Continental Shelf (Tunisia vs. Libyan Arab Jamahiriya), 1982 I.C.J. 18 (24. 2. 1982).
11. Convention and Statute on Freedom of Transit (Konvencija in Statut o svobodi tranzita), 14. 4. 1921 (<http://www.jurisint.org/doc/html/ins/en/2000/2000jiinsen159.html>, 3. 11. 2005).
12. Convention on Maritime Delimitation between the Government of His Most Serene Highness the Prince of Monaco and the Government of the French Republic (Konvencija o pomorski razmejivti med Monakom in Francijo), 16. 2. 1984, (<http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/MC O-FRA1984MD.PDF>, 16. 11. 2005).
13. Društvo narodov (1919) Pakt Društva narodov (Covenant of the League of Nations) (http://www.virtuni.net/download/txoi/Pakt_Drutva_narodov.doc, 3. 11. 2005).
14. DKPP - Dunajska konvencija o pogodbenem pravu, (Vienna Convention on the Law of Treaties), (23. 5. 1969) 1155 U.N.T.S. 331.
15. Fisheries Case (United Kingdom vs. Norway), 1951 I.C.J. 116 (18. 12. 1951).
16. Fisheries Jurisdiction Case (United Kingdom vs. Iceland), 1974 I.C.J. 3 (25. 7. 1974).

17. Gulf of Maine Case (Canada vs. United States of America), 1984 I.C.J. 246 (12. 10. 1984).
18. International Law Commission (1956) Commentary (2) of International Law Commission on Article 12 of the Commission's Draft and commentary (1) on Article 72 of that Draft. Yearbook of the International Law Commission, A/CN.4/SER.A/1956/Add.1 (Vol. II), 23. 4. - 4. 7. 1956.
19. Interpretation of Judgements No. 7 (Germany vs. Poland), 1927 P.C.I.J. 3 (16. 12. 1927).
20. Konvencija ZN o odprtem morju, Ur. l. SFRJ - MP, št. 4/ 1965, str. 190 (29. 4. 1958).
21. Konvencija ZN o teritorialnem morju in epikontinentalnem pasu Ur. l. SFRJ - MP, št. 4/ 1965, str. 183 (29. 4. 1958).
22. Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador vs. Honduras: Nicaragua Intervening), 1992 I.C.J. 351 (11. 9. 1992).
23. Lotus Case (France vs. Turkey), 1927 P.C.I.J. 3 (7. 9. 1927).
24. Maritime Boundaries: The Gambia / Senegal (Pogodba o pomorski meji med Gambijo in Senegalom), 4. 6. 1975,
(<http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/GMB-SEN1975MB.PDF>, 17. 11. 2005).
25. Maritime Boundary in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark vs. Norway), 1993 I.C.J. 38 (14. 6. 1993).
26. Meddržavno sodišče (1945) Statut Meddržavnega sodišča
(<http://freeweb.siol.net/unas/dokumenti.html>, 2. 8. 2005).
27. Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nikaragva vs. ZDA), 1986 I.C.J. 4 (27. 6. 1986).
28. North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany vs. Denmark; Federal Republic of Germany vs. Netherlands), 1969 I.C.J. 4 (20. 2. 1969).

29. Organizacija afriške unije (1963) Ustanovna listina OAU (Organisation of African Unity Charter) (http://www.africa-union.org/Official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/OAU_Charter_1963.pdf, 18. 2. 2006).
30. Resolucija Generalne Skupščine 1105 (XI): International Conference of Plenipotentiaries to Examine the Law of the Sea, 21. 2. 1957, (<http://www.un.org/documents/ga/res/11/ares11.htm> , 4. 11. 2005).
31. Resolucija Generalne Skupščine 2749 (XXV): Declaration of Principles Governing the Sea-Bed and the Ocean Floor, and the Subsoil thereof, beyond the Limits of National Jurisdiction, A/AC.138/37, 17. 12. 1970, (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/350/14/IMG/NR035014.pdf?OpenElement>, 6. 3. 2006).
32. Secretariat of the UN (1958) Preparatory document No. 23: Question of Free Access to the Sea of Land Locked Countries. Official Records Vol. I: Preparatory documents, A/CONF.13/37, 24.2. – 27.4.
33. Splošni sporazum o carinah in trgovini – GATT, Ur. l. RS – MP, št. 17/ 1994 (1. 1. 1948).
34. Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahiriya vs. Chad) 1994 I.C.J. 6 (13. 2. 1994).
35. The Conference (1974) of the Developing Land-locked and other Geographically Disadvantaged States Kampala Declaration (Kampalska deklaracija), A/CONF.62/23, 2. 5., (<http://www.imli.org/docs/A88.DOC>, 14. 11. 2005).
36. UNCLOS - United Nations Convention on the Law of the Sea, (Konvencija ZN o pomorskem mednarodnem pravu), Ur. l. SFRJ - MP, št. 1/ 1986, str. 3 (10. 12. 1982).
37. United Nations Conference (1965) on Transit Trade of Land-Locked Countries Convention on Transit Trade of Land-Locked States (Konvencija o tranzitni trgovini kopenskih držav), (<http://www.imli.org/docs/A87A.DOC>, 13. 1. 2006).

38. USA (1945) Presidential Proclamation No. 2667: Truman Proclamation on the Continental Shelf: Policy of the United States with Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, 28. 9. (<http://www.oceanlaw.net/texts/truman1.htm>, 26. 9. 2005).
39. Wimbeldon Case (UK, France, Italy, Japan vs. Germany – Poland Intervening), 1923 P.C.I.J. 15 (17. 8. 1923).

Sekundarni viri

40. Ago, Roberto (1956) Science juridique et droit international. Recueil des cours 90 (II), 849-55.
41. Akehurst Michael (1974/ 75) Custom as a Source of International Law. The British Yearbook of International Law 47, 1-53.
42. Akehurst, Michael (1992) A Modern Introduction to International Law – 6th Ed. London: Routledge.
43. Alexander, M. Lewis (1981) The "Disadvantaged" States and the Law of the Sea. Marine Policy 5 (3), 185-193.
44. Aquarone, Marie-Christine (1995) The 1985 Guinea/ Guinea-Bissau Maritime Boundary Case and Its Implications. Ocean Development and International Law 26 (4), 413-431.
45. Andrassy, Juraj (1984) Međunarodno pravo. Zagreb: Školska knjiga.
46. Baxter, R. R. (1965-6) Multilateral Treaties as Evidence of Customary International Law. British Yearbook of International Law 41, 275-300.
47. Bennett, A. LeRoy in Oliver, K. James (2002) International Organisations: Principles and Issues – 7th Ed. New Jersey: Prentice Hall.
48. Bernhardt, Rudolf (1992) Customary International Law. Encyclopedia of Public International Law 1, 898-905.

49. Blake, Gerald (1987) *Maritime Boundaries and Ocean Resources*. London: Croom Helm.
50. Brown, Edward Duncan (1994) *The International Law of the Sea I*. Aldershot: Dartmouth Publishing Company.
51. Brownlie, Ian (1995) *Principles of Public International Law - 4th ed.* Oxford : Clarendon Press.
52. Bučar Bojko (2004) *Zapiski predavanj iz predmeta Politika mednarodnega prava*.
53. Byers, Michael (1999) *Custom, Power and the Power of Rules*. Cambridge: Cambridge University Press.
54. Caflisch, Lucius (1987) *What Is a Geographically Disadvantaged State?* *Ocean Development and International Law* 18 (6), 641-663.
55. Charney, Jonathan (1994) *Progress on International Maritime Boundary Delimitation Law*. *American Journal of International Law* 88 (2), 227-256.
56. Charney, Jonathan in Alexander, M. Lewis (1993) *International Maritime Boundaries I*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
57. Charney, Jonathan in Alexander, M. Lewis (1993b) *International Maritime Boundaries II*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
58. Cheng, Bin (1965) *United Nations Resolutions on Outer Space: "Instant" International Customary law?* *Indian Journal of International Law* 5, 23-48.
59. Cheng, Bin (1994) *General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals*. Cambridge: Grotius Publication.
60. Churchill and Lowe (1999) *The Law of the Sea 3rd. Edition*. Manchester: Manchester University Press.
61. Crnić-Grotić, Vesna (1995) *Načelo uti possidetis u međunarodnom pravu*. *Zbornik Pravne fakultete v Rijeki* 16 (2), 295-307.

62. D'Amato (1971) *The Concept of Custom*. Ithaca: Cornell University Press.
63. De Visscher, Charles (1960) *Theory and Reality in Public International Law – 3rd. Ed.* Princeton: Princeton University Press.
64. Degan, Vladimir – Đuro (1989) *Međunarodno pravo mora i izvor međunarodnog prava*. Zagreb: Informator.
65. Degan, Vladimir Đuro (1998) *Pravna načela o razgraničenjima morskih prostora – temeljna na konvencijama i sudskoj praksi*. *Zbornik Pravne fakultete v Splitu* 35 (51-52), 705-713.
66. Degan, Vladimir – Đuro (2000) *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet.
67. Dupuy, Rene-Jean, Vignes, Daniel (1991) *A Handbook on the New Law of the Sea* 1. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
68. Evans, Malcolm (1992) *Case Concerning the Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/ Honduras) – the Nicaraguan Intervention*. *International and Comparative Law Quarterly* 41 (4), 896-906.
69. Friedmann, Wolfgang (1970) *The North Sea Continental Shelf Cases – A Critique*. *American Journal of International Law* 64 (2), 229-240.
70. Govindraj, V. C. (1974) *Land-Locked states – Their Right to the Resources of the Sea-Bed and the Ocean Floor*. *Indian Journal of International Law* 14 (3-4), 409-424.
71. Guggenheim, Paul (1953) *Traite de droit international public II*. Ženeva: Librairie de l'Université Georg et Cie.
72. Higgins, Rosalyn (1997) *Problems and Process : International Law and How We Use it*. Oxford : Clarendon Press.
73. Ibler, Vladimir (1971) *The Interests of Shelf-Locked States and the Proposed Development of the Law of the Sea*. *Indian journal of International law* 11 (3), 389 – 410.

74. Ibler, Vladimir (1987) Rječnik međunarodnog javnog prava. Zagreb: Informator.
75. Jennings, Robert (1995) International Law. Encyclopedia of Public International Law 2, 1159-78.
76. Jennings, Robert (1997) The Role of International Court of Justice. British Yearbook of International Law 68, 1 – 64.
77. Jennings, Robert in Watts, Arthur (1992) Oppenheim's International Law – 9th ed. Essex: Longman.
78. Kelsen, Hans (1966) Principles of International Law – 2nd ed. ZDA: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
79. Kocjan-Barle, Marta in Bajt, Drago ur. (2003) Slovenski veliki leksikon, a – g. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
80. Kolb, Robert (2003) Case Law on Equitable Maritime Delimitation – Digest and Commentaries. Publication on Ocean Development 38. London: Kluwer Law International.
81. Korošec, Viktor (2002) Rimsko pravo I. Del. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
82. Krušič, Marjan ur. (1992) Dežele in ljudje: Južna Amerika in Mali Antili. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
83. Kwiatkowska, Barbara (1997) Equitable Maritime Boundary Delimitation, as Exemplified in the Work of the International Court of Justice During the Presidency of Sir Robert Yewdall Jennings and Beyond. Ocean Development and International Law 28 (2), 91-145.
84. Lauterpacht, Hersch (1950) Sovereignty over Submarine Areas. The British Yearbook of International Law 27, 376-433.
85. Lauterpacht, Hersch (1996) The Development of International Law by the International Court. Cambridge: Cambridge University Press.

86. Magarašević, Aleksandar (1974) Osnovi međunarodnog prava i međunarodnih odnosa. Novi Sad: [Univerzitet].
87. Malanczuk, Peter (1997) Akehurst's Modern Introduction to International Law – 7th ed. London: Routledge.
88. McHugo, John (1998) Boundary and Territory Briefing: How to Prove Title to Territory - A Brief, Practical Introduction to the Law and Evidence. International Boundaries Research Unit 2 (4).
89. Meddržavno sodišče (1996) International Court of Justice 1946 – 1996: Foreword (<http://www.icj-cij.org/icjwww/igeneralinformation/ibbook/Bbookframepage.htm>, 13. 1. 2006).
90. Meron, Theodor (1989) Human Rights Law-Making in the United Nations. Oxford: Clarendon.
91. Milić, Milenko (1963) Pristup moru neobalnih država. Pomorski zbornik društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije 1, 321-358.
92. Nordquist, H. Myron (1995) United Nations Convention on the Law of the Sea 1982 - A Commentary III. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
93. Otto, David H. (1987) Public International Law in the Modern World. London: Pitman.
94. Pavčnik Marijan (1997) Teorija prava. Ljubljana: Cankarjeva založba.
95. Pease, Kelly Kate S. (2003) International Organisations: Perspectives on Governance in the Twenty-First Century 2nd. Ed. New Jersey: Prentice Hall.
96. Philipp, Christiane (1997) Land, Island and Maritime Frontier Dispute Case (El Salvador/Honduras). Encyclopedia of Public International Law 3, 120-124.

97. Pounds, Norman J. G. (1959) A Free and Secure Access to the Sea. *Annals of the Association of American Geographers* 49 (3), 256-268.
98. Punal, Antonio Martinez (1992) The Rights of Land-Locked and Geographically Disadvantaged States in Exclusive Economic Zones. *Journal of Maritime Law and Commerce* 23 (3), 429-459.
99. Righini, Marilou M. ur. (1986) Guinea/ Guinea-Bissau: Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary. *International Legal Materials* 25 (2), 251.
100. Rudolf, Davorin (1985) *Međunarodno pravo mora*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
101. Schachter, Oscar (1991) *International Law in Theory and Practice*. Dordrecht: Nijhoff.
102. Shaw, Malcolm N. (1997) *International Law – 4th. Ed.* Cambridge: Cambridge University Press.
103. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik (1975) *Slovar slovenskega knjižnega jezika, I-Na*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
104. Stevenson, John R. In Oxman Bernard H. (1974) The Preparations for the Law of the Sea Conference. *The American Journal of International Law* 68 (1), 1-32.
105. Symonides, Janusz (1988) Geographically Disadvantaged States under the 1982 Convention on the Law of the Sea. *Recueil des Cours* 208 (I), 283-406.
106. Škerl, Uroš (2004) Meja na morju: »Mi ništa ne vidimo.«. *Sobotna priloga k Delu*, 23. 10.: 16-20.
107. The Republic of Fiji Islands Ministry of Foreign Affairs (2005) *Treaties and Agreement - Multilateral Agreements* (http://www.foreignaffairs.gov.fj/docs/multilateral_agreements.pdf, 22. 2. 2006).
108. United Nations (2000) *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*. New York: United Nations.

109. Vasciannie, Stephen C. (1990) Land-Locked and Geographically Disadvantaged States in the International Law of the Sea. Oxford: Clarendon Press.
110. Villiger, Mark (1985) Customary International Law and Treaties. Dordrecht: Martinus Nijhoff.
111. Wikipedia (2006) Vienna Convention on the Law of Treaties (http://en.wikipedia.org/wiki/Vienna_Convention_on_the_Law_of_Treaties, 22.1. 2006).
112. Zgonec - Rožej, Miša (2002) ZZR: Pravila o razmejevanju in določanju meja na morju ter vpliv mednarodne judikature na njihovo oblikovanje. Ljubljana: Pravna fakulteta.

PRILOGE

SEZNAM PRILOG

PRILOGA 1: KLASIFIKACIJA GEOGRAFSKO PRIKRAJŠANIH DRŽAV	78
PRILOGA 2: RAZMEJITEV MED GAMBIJO IN SENEGALOM.....	81
PRILOGA 3: RAZMEJITEV MED KENIJO IN TANZANIJO	82
PRILOGA 4: RAZMEJITEV MED MONAKOM IN FRANCIJO.....	83
PRILOGA 5: RAZMEJITEV MED DOMINIKO IN FRANCIJO	84
PRILOGA 6: RAZMEJITEV MED MOZAMBIKOM IN TANZANIJO	85
PRILOGA 7: RAZMEJITEV EPIKONTINENTALNEGA PASU V SEVERNEM MORJU	86
PRILOGA 8: RAZMEJITEV MED GVINEJO IN GVINEJO-BISAO.....	87

PRILOGA 1: Klasifikacija geografsko prikrajšanih držav

Tabela 1: Kriteriji, na podlagi katerih se države uvrščajo v kategorijo »zelo neugodnega položaja«.

	Primary characteristics							Secondary characteristics				
	Lim coast	Small shelf	Small EEZ	Lim EEZ not included	No EEZ	Least devel	Zone-locked	Shelf-locked	Other's EEZ	Enclosed MPO	Area min	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Albania	X	X	X					X			X	
Bahrain ^{a,b}	X	X	X					X	X		X	
Bangladesh ^a							X	X			X	
Barbados ^a	X	X		X								
Belgium ^b	X	X	X					X	X		X	
Benin ^a	X						X				X	
Bulgaria ^b	X										X	
Cameroon ^{a,b}	X		X					X	X	X		
Cape Verde ^a		X					X ^c					
Comoros ^a							X ^c					
Congo ^a	X	X						X			X	
Cyprus ^a		X						X			X	
PDR Yemen ^a		X					X				X	
Djibouti ^a	X	X	X					X	X		X	
Dominica ^a	X		X	X								
Dominican Republic ^a				X								
El Salvador ^a	X											
Equatorial Guinea ^a	X							X			X	
Ethiopia ^a							X	X	X		X	
Fiji ^a		X			X			X				
Gambia ^{a,b}	X	X					X	X				
German DR ^a	X	X	X					X	X		X	
Grenada ^a	X							X				
Guatemala ^a	X											
Guinea ^a	X						X					
Haiti ^a							X	X				
Iraq ^{a,b}	X	X	X			X		X	X	X	X	
Israel	X	X						X			X	
Ivory Coast ^a		X								X	X	

	Primary characteristics							Secondary characteristics				
	Lim coast	Small shelf	Small EEZ	Lim EEZ not included	No EEZ	Least devel	Zone-locked	Shelf-locked	Other's EEZ	Enclosed MPO	Area min	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Jamaica ^{a,b}									X			X
Jordan ^{a,b}	X	X	X					X		X	X	X
Kenya ^{a,b}							X					
Kuwait ^{a,b}	X		X						X	X		X
Lebanon ^a	X	X							X			X
Maldives ^a		X					X					
Malta	X								X			X
Mauritius ^a	X						X					
Monaco	X	X	X						X			X
Nauru ^a	X	X		X	X				X			
Netherlands ^b	X								X	X		X
Romania	X								X			X
St Lucia ^a	X	X	X						X	X		
Sao Tome & Principe ^a	X	X										X
Singapore ^{a,b}	X	X	X				X		X	X		X
St Vincent ^a	X								X			
Solomon Islands ^a							X ^c		X			
Somalia ^a							X					
Sudan ^{a,b}							X		X	X		X
Suriname ^a	X											
Syria ^{a,b}	X	X	X						X			X
Tanzania ^a				X			X					
Togo ^a	X	X	X						X			X
Tonga ^a							X					
Tuvalu ^a	X						X ^c					
Western Samoa ^a		X					X		X			
Yemen ^a							X		X	X		X
Zaire ^{a,b}	X	X	X				X		X	X	X	X

Lastnosti prikrajšnosti:

1. Kratek obalni pas
2. Ozek epikontinentalni pas
3. Ozek epikontinentalni rob in/ ali IEC ali IRC
4. Omejen potencial naravnih virov v lastni IEC
5. Osamljena lokacija

6. Nezmožnost razglasitve lastne IEC
7. Najmanj razvite države
8. Države označene kot »zone-locked«
9. Države označene kot »shelf locked«
10. Države, ki so za preskrbo lastnega prebivlastva v veliki meri odvisne od izkoriščanja živih virov v IEC sosednjih držav

Vir: Alexander (1981: 188).

Tabela 2: Kriteriji, na podlagi katerih se države uvrščajo v kategorijo »manj neugodnega položaja«.

	Primary characteristics							Secondary characteristics				
	Lim (small)	Small (small)	Small EEZ	Lim EEZ (big)	Isolated	No EEZ	Less devol	Zone (small)	Small (small)	Other's EEZ	Enclaved (no area min)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Algeria ^{a,b}								X		X		
Brazil ^a												X
Burma ^a										X		
Chile ^a												X
China ^a								X		X		
Cuba ^a								X				
Dem. Kampuchea ^a								X	X	X		
Denmark								X	X	X		
Egypt ^a								X		X		
Finland ^b								X	X	X		
Gabon ^a										X	X	
FR Germany ^b								X	X	X		
Ghana ^a										X	X	
Greece ^b								X		X		
Honduras ^a								X				
India ^a												X
Indonesia ^a												X
Iran ^a								X	X	X		
Italy								X		X		
Korea, North								X		X		
Korea, South ^a								X		X		
Libya ^a								X		X		
Malaysia ^a								X	X	X		
Mauritania ^a											X	
Mexico ^a												X
Morocco ^a												X
Nicaragua ^a										X		
Norway										X		
Oman ^a												X
Pakistan ^a											X	
Papua New Guinea ^a										X		X
Peru ^a												X
Philippines										X		X
Poland ^b										X	X	X
Qatar ^{a,b}										X	X	X
Saudi Arabia ^{a,b}										X	X	
South Africa												X
Sweden ^b										X	X	X
Thailand ^b										X	X	X
Trinidad and Tobago ^a										X		
Tunisia ^a										X		X
Turkey ^{a,b}										X		X
United Arab Emirates ^{a,b}										X	X	X
Venezuela ^a										X		
Yemen ^a										X	X	X
Yugoslavia										X	X	X

Opombe:

a – države v razvoju

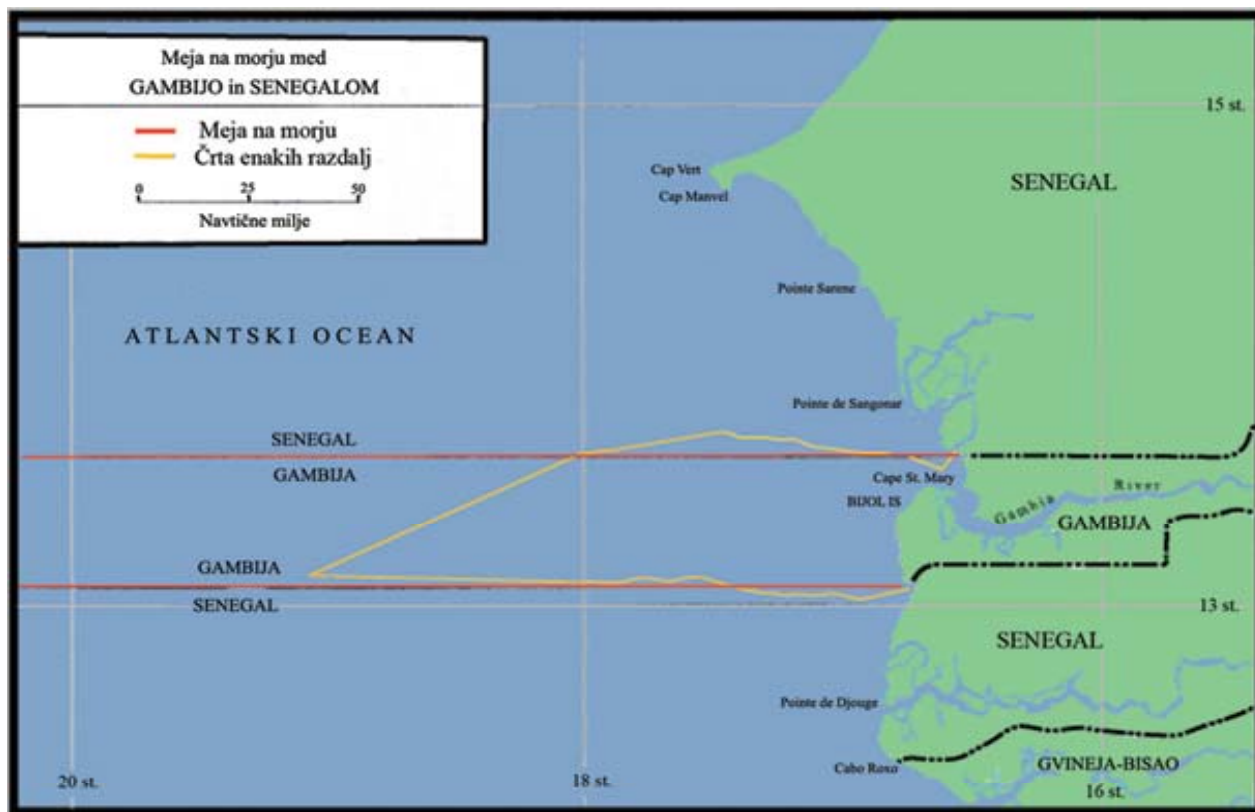
b – države članice Skupine KGPD

c – zelo revne države, ki so šele pred kratkim postale samostojne

Vir: Alexander (1981: 189).

PRILOGA 2: Razmejitev med Gambijo in Senegalom

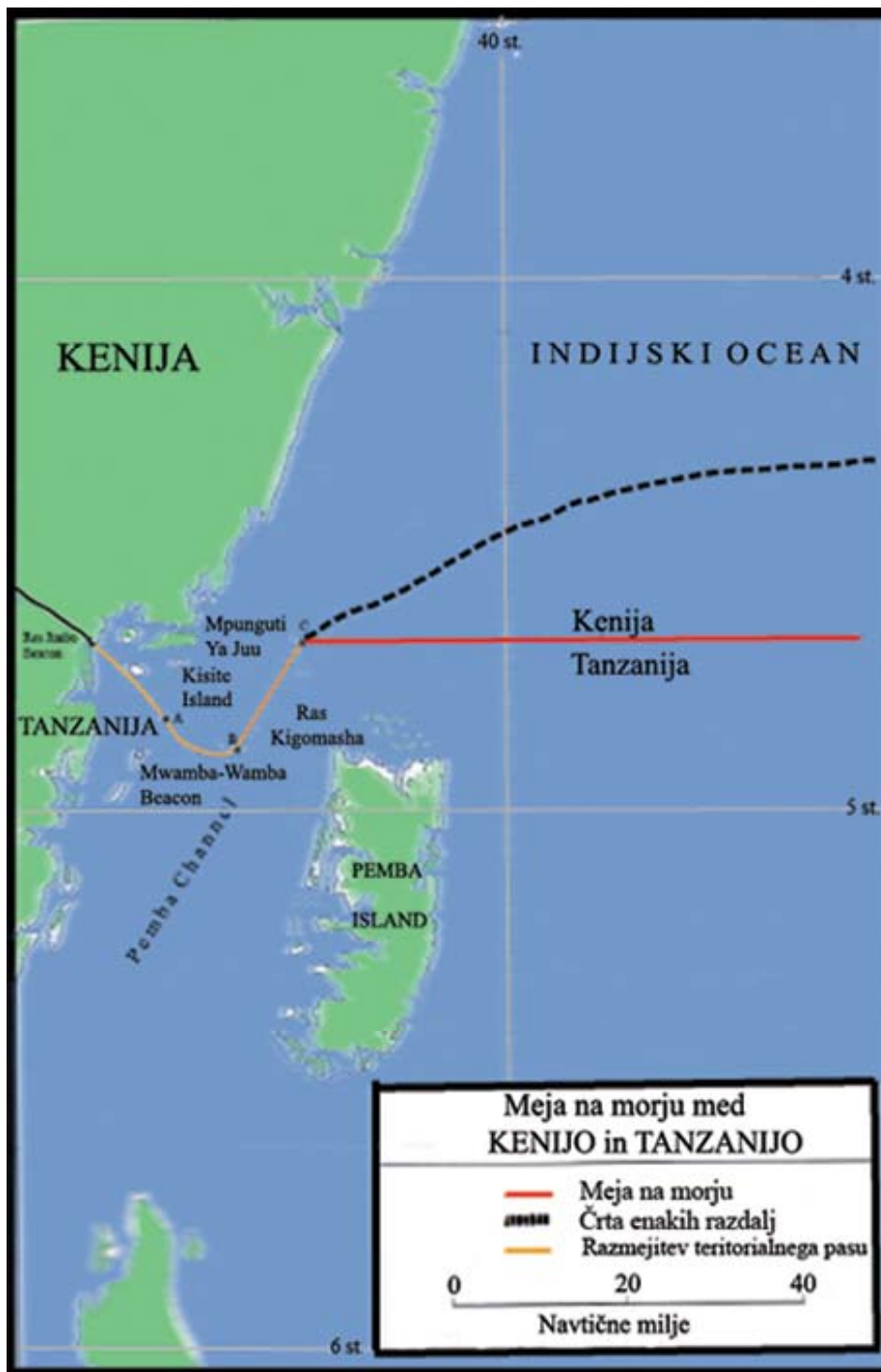
Slika 1: Razmejitev, s katero je Gambija dobila dostop do odprtih voda in razmejitvena črta, zarisana ob uporabi metode enakih razdalj.

Vir: Charney in Alexander (1993: 853).

PRILOGA 3: Razmejitev med Kenijo in Tanzanijo

Slika 2: Črta enakih razdalj (črtkano) bi znatno zmanjšala obseg kenijske IEC, zato sta se državi dogovorili za z vzporedniki paralelno razmejitveno črto.

Vir: Charney in Alexander (1993: 863).

PRILOGA 4: Razmejitev med Monakom in Francijo

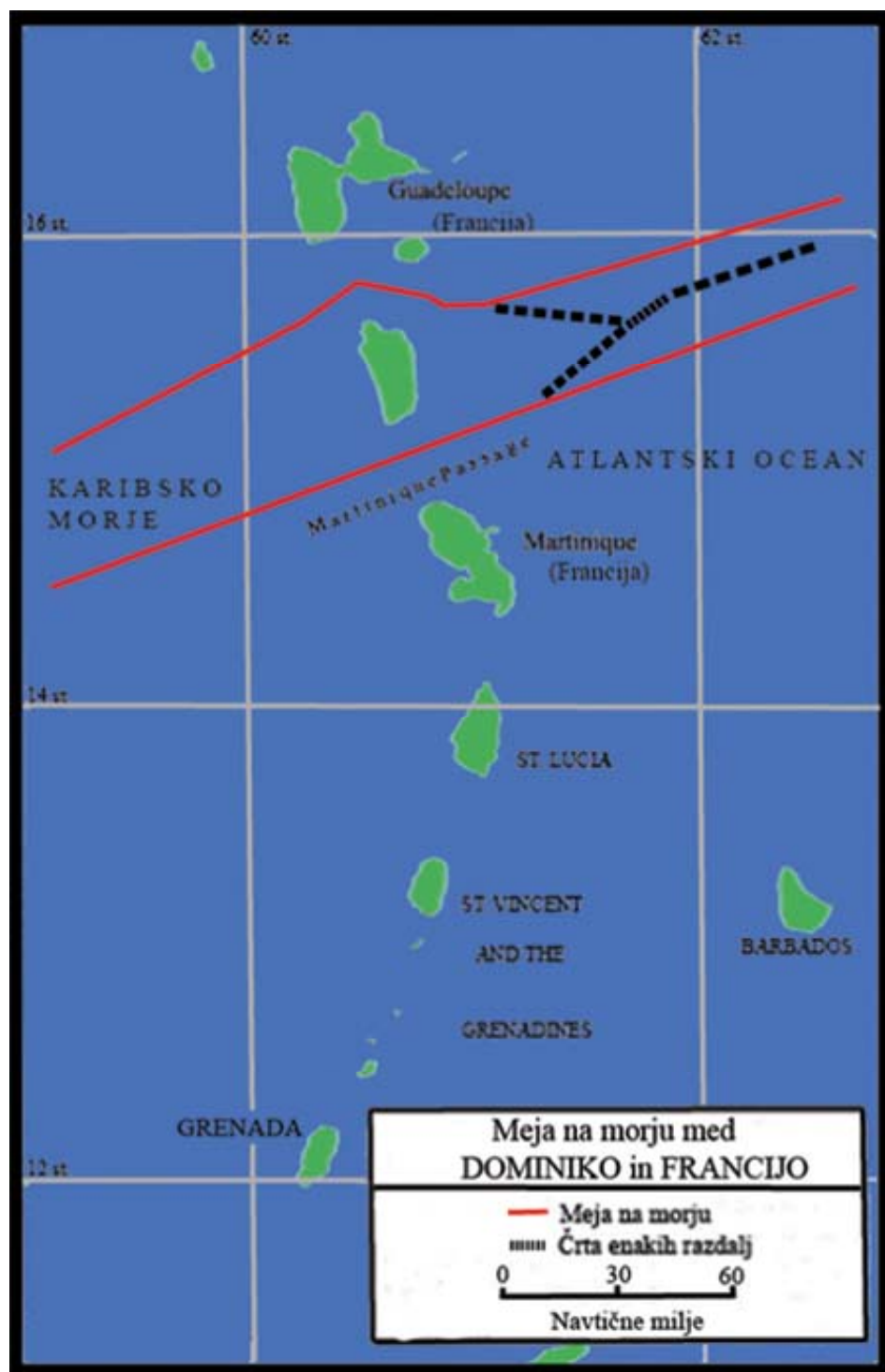
Slika 3: Meja, zarisana po metodi enakih razdalj, bi zaprla teritorialno morje Monaka (črtkan trikotnik) med francoske vode. Zaradi posebnega prijateljskega odnosa je Francija pristala na monaški koridor do odprtega morja.

Vir: Charney in Alexander (1993: 1587).

PRILOGA 5: Razmejitev med Dominiko in Francijo

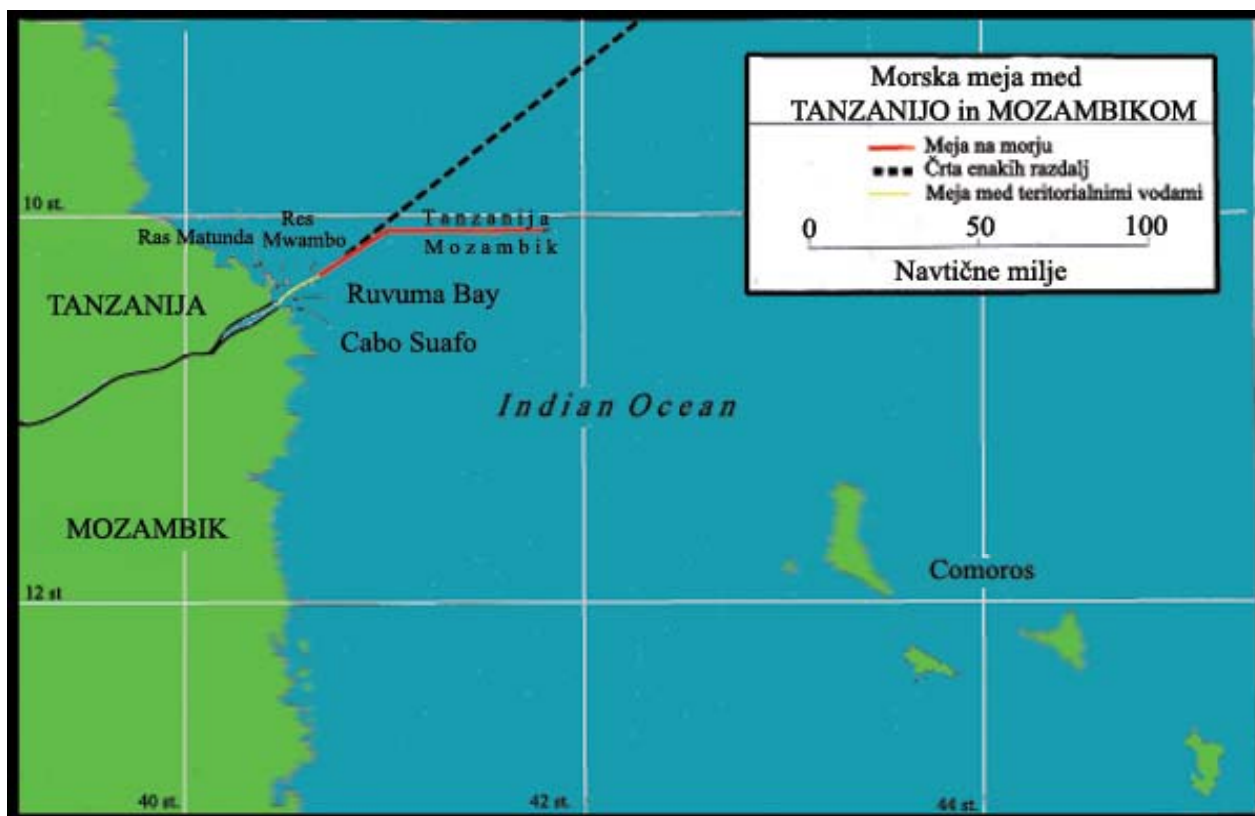
Slika 4: Uporaba metode enakih razdalj bi odrezala IEC Dominike od odprtega Atlantika (črtkana črna črta), zato sta se Dominika in Francija dogovorili za razmejitev z vodoravnimi črtami (neprekinjena rdeča črta).

Vir: Charney in Alexander (1993: 713).

PRILOGA 6: Razmejitev med Mozambikom in Tanzanijo

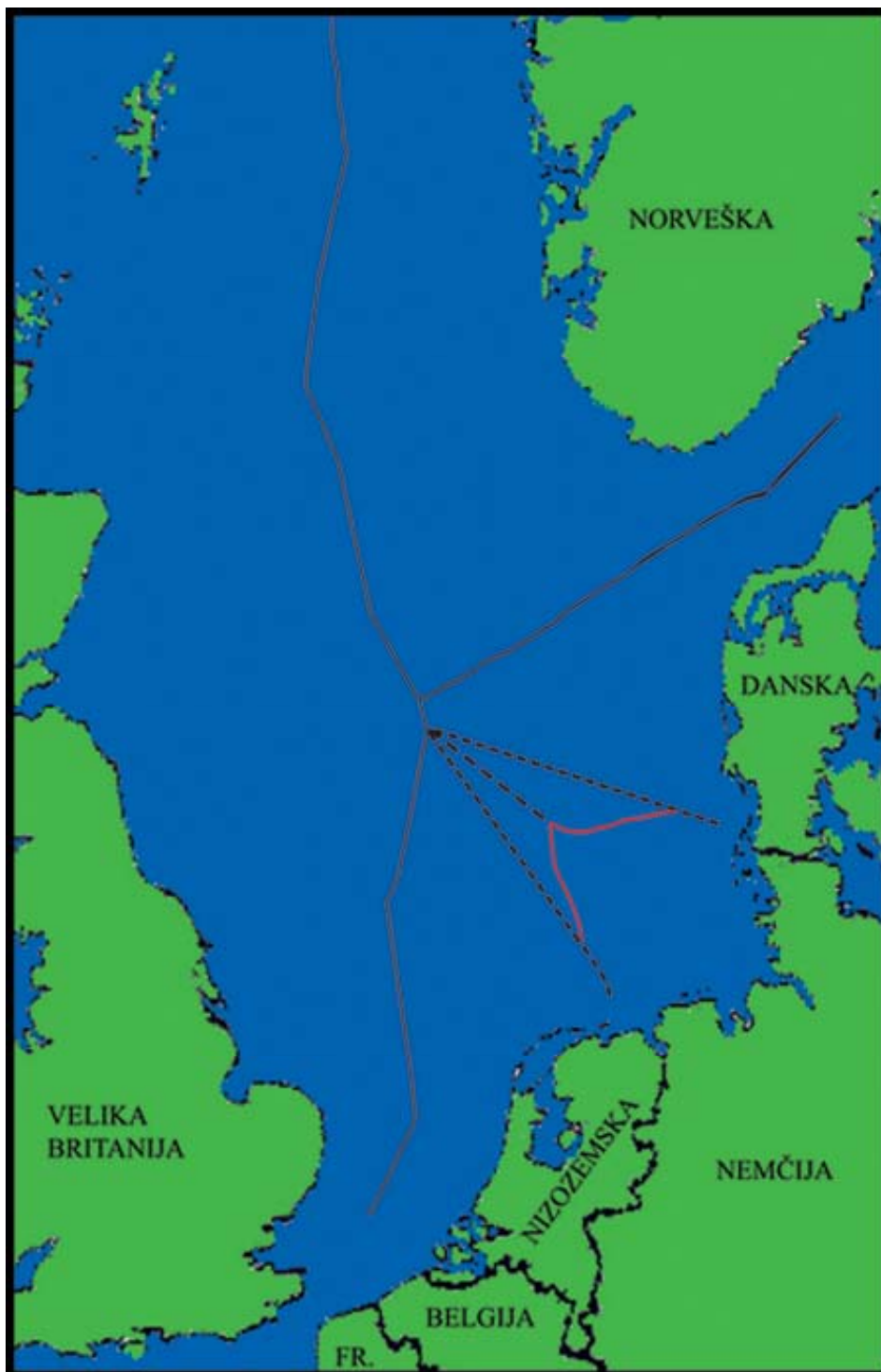
Slika 5: Tanzanija bi bila ob uporabi sredinske črte močno prikrajšana za obseg svoje IEC, zato sta se sosedji dogovorili za uporabo sestavljene meje, ki na razdalji 25,5 navtičnih milj ne sledi več točkam sredine, pač pa je vzporedna z ekvatorjem.

Vir: Charney in Alexander (1993: 897).

PRILOGA 7: Razmejitev epikontinentalnega pasu v Severnem morju

Slika 6: Meja, ki bi potekala po točkah sredine bi zaprla nemško morje v trikotnik, označen z rdečo črto.

Vir: Kolb (2003: 24).

PRILOGA 8: Razmejitev med Gvinejo in Gvinejo-Bisao

Slika 7: Razmejitvena črta (rdeča), ki jo je določila Pogodba iz leta 1886. Gvineja se je potegovala za ponovno vzpostavitev takšne meje.

Vir: Aquarone (1995: 416).

Slika 8: Razmejitvena črta pod kotom 225°, za katero se je potegovala Gvineja-Bisao.

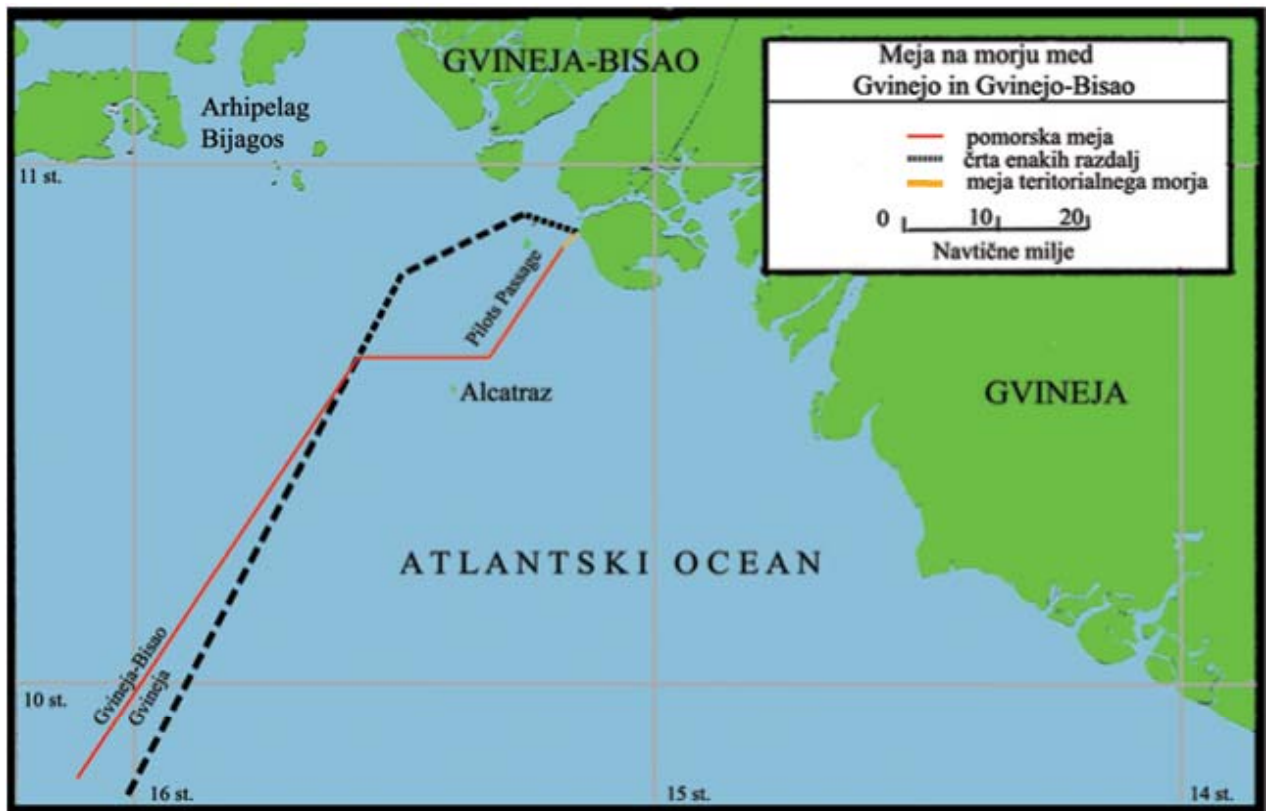
Vir: Aquarone (1995: 419).

Slika 9: Primerjava razmejitvene črte, ki jo predlagala Gvineja-Bisao s tisto, ki bi nastala ob uporabi metode enakih razdalj.

Vir: Aquarone (1995: 422).

Slika 10: Primerjava razmejitev, ki jo je določilo Sodišče (neprekinjena rdeča črta) z razmejitvijo, ki bi nastala ob uporabi metode enakih razdalj.

Vir: Aquarone (1995: 424).